The background of the book cover is a detailed illustration of a large, multi-masted sailing ship, likely a galleon, with its sails fully deployed. The sails are a warm, golden-yellow color, contrasting with the muted, greyish-blue tones of the sea and sky. The ship is shown from a low angle, emphasizing its scale and the complexity of its rigging. The overall style is that of a classic maritime painting.

Jacob Wallenberg

Min son på galejan

eller En ostindisk resa

LÄS EN BOKS KLASSIKER

Min son på galejan (med underrubriken En ostindisk resa) skrevs för snart tvåhundraåttio år sedan, men betraktas fortfarande som en de friskaste och roligaste reseberättelser som någonsin skrivits.

Wallenbergs resa till Kina sammanfaller i tiden ungefär med Linné-lärjungarnas upptäcktsfärder, men med dessa flitiga samlare av naturhistoriska fakta har den tjugotreårige skeppsprästen på ostindiefararen Finland mycket litet gemensamt — om också en excursion vid norska kusten inbringade märkliga fynd: det rara mineralet gråsten och den evigt grönskande enbusken.

Det är tillsammans med människor han trivs. Skall han beundra en vacker ros ”måste hon växa på en sextonårig flickas kind”. Mustigt och rakt på sak meddelar han sina upplevelser och reflexioner. Vissa av livets glädjeämnen behandlar han kanske mer i detalj än vad som kunde anses förenligt med hans prästerliga ämbete — men det självporträtt han tecknar har ett drag av allvar, som han dock inte är angelägen att framhäva:

”Jag är en fiende till rynkade pannor och önskar kunna sprida ungdom i allas ansikten.” Bokförlaget Prisma, 1967

Jacob Wallenberg föddes år 1746 och dog 1778, alltså endast trettioåttio år gammal. Efter skolgång i Linköping kom han 1763 till Uppsala för att studera teologi, men han trivdes betydligt bättre med att delta i det muntra studentlivet och skriva vers. Ett av hans skaldeförsök från denna tid, eposet Viborgska smälten, finns bevarat i fragment.

1769 lät han trots allt prästviga sig, huvudsakligen för att kunna följa med Ostindiska kompaniets tremastare Finland som skeppspräst på dess resa till Kanton.

Efter ytterligare två färder till Kina 1772 och 1775 slog han sig ner som kyrkoherde i Mönsterås, ett ämbete som han lär ha förvaltat med nit och allvar.

Min son på galejan utkom först 1781, alltså efter författarens död, och har sedan tryckts i flera upplagor. En (svärläst) faksimilupplaga från 1835 finns på <http://books.google.com/>

Titeln: ”Vad hade du (el. min son) på galejan att göra” var ett vanligt talesätt. Det går närmast tillbaka på Molières *Les fourberies de Scapin* (1671, sv. övers. 1741), där den enfaldige Géronte, som blivit inbillad att hans son av turkarna bortrövats på ett fartyg, sju gånger utropar: ”Hwad den och den hade han giöra på den Galeyan!”

LÄS EN BOKS KLASSIKER

1”

Författarens illustrationer

Omslaget: Detalj från en målning av J M V Turner

Satt med Book Antiqua

Min Son på Galejan,
eller en
Ostindisk Resa,
innehållande
Mahanda Bläckhornstram,
samlade på
Steppet Finland,
som
afseglade från Göteborg i Dec. 1769, och åter
som återkommit i Junii 1771.

Första Delen.

Femte Upplagan.

Stockholm,
Cunens och Granbergs Tryckeri,
1845.

FÖRSTA FINSKA TÅGET IFRÅ GÖTEBORG TILL NORGE

KAP. I

Parturiunt montes...

I then tiden då L. vann mera ryktbarhet genom några pannedrag, än han all sin tid förtjänat pengar med mursleven; i then tiden, då överst P. förvärvade sig namn av ärlig man med ett rävestreck; i then tiden då Swedenborgske andarne uppenbarades uti tryckta protokoller i Göteborg; i then tiden då storvisirns papegoja tillika med hans hela frustuga erövrades av general Gallitzin vid Choczym och ryska örnen ärnade sig flyga till månan, eller, som är detsamma, segla till Konstantin-

opel; i then tiden då smutsen är djupast på Londons gator och engelska fruntimren slamra som mest med sina järnskor, med ett ord: i den gyllene korvetiden 1769 feck jag, som nu skriver, befallning att infinna mig på Svenska Ostindiske Kompaniets skepp *Finland*, som låg segelfärdigt för Kanton, under kapten herr *C. G. Ekeberg*.

Mönstringen skedde, men vi fingo ännu en veckas anderum att öka våra gamla skulder i land. Ännu kunde man dricka med vännerna, ännu väta handen på en älskad Celine med en avskedstår, ännu höra en sparlakansläxa. Våra gynnare och bekante bevärdigade oss hederligt, förmodeligen på bodmeri. Man fann överallt gode värdar och glada ansikten, ty de visste att de snart skulle slippa oss, och att den, som består en ostindiefarare två rus vid bortresan, kan få femton igen vid hemkomsten.

KAP. II

OM KLIPPANS BEHAGLIGHETER

Vina bibant homines, antiinalia cetera fantes. Ovid.

Om morgonen den 8 december, innan ännu den vakamme mäster N. uti grannskapet börjat med sina gesäller hamra ottesången på, kopparpannorna, hade jag besök av kompaniets vaktmästare. Han kom, förande sina ben rätt vaktmästarligan, och i berättade vinden vore god, man måste till sjöss. Väl, fader vaktmästare, skall så ske. jag gäspade några gånger och kastade mig i kläderna, tagande, utan synnerlig hjärtängslan, avsked utav mitt ensam ungkarlsläger. — Vilken förmån, att vid dylika tillfällen icke brys av en gnällande hustru!

Utom porten råkade jag en svärm ostindiska vänner, som fått samma ordres.

Vi strax med långa steg åt Stibergsliden hasta,
fast högar utav smuts på halva benet stå.

Åt staden då och då en sorgsen blink vi kasta.

Men ack! Dit klubban vill, dit måste vigen
gå.

Salopper, kappor, hjärtans ungar,

Susanne, Cloris och Lisbet!

Farväl, aj, aj, farväl! Vart helst oss vägen
gungar,

skall ni i våra bröst besitta all er rätt.

En slängkyss vi till slut åt edra hyddor sände:

vår trohet räcka skall till världens andra ände,
åtminstone till Kap.

Änteligen hade vi nu hunnit vada oss igenom Mast-
hugget, och fingo det kära Klippan i ögnasikte. Vi voro
ännu i överläggning, om man inte borde därstädes pusta
ut en smula, när den artige Carnegie förekom oss. Han
hade denne dagen gjort sig en besynnerlig möda till att
uppsnappa ostindiefarare; tillät ej heller oss gå förbi, utan
fattade oss i armen, med den oegennyttiga kompliment:

”Mine herrar! I ma icke före penger ur landet, thai är
mot kongens förordning. Ik hep god rød vin, kapuner,
harar, pudding ... *What ye please, gentlemen ... A toast for
your sweethearts, before you are going away. . .*”

Man måtte ju haft en björnasjäl för att kunna göra någon
invändning mot ett anbud, som beledsagades av så
många välstekta skäl, och understöddes på köpet med
ett ögnakast från *the young mistress herself, who stood
smiling behind*; till förtigande av lilla Stinas nätte fot,
vilken hade ställt sig *liksom* på försät uppå kökströs-
kelen. Vännerna bestormade dörren in genom köket,
klappade Stina på vägen och intogo den största salen,
med det ädla beslut att kringkansa sig där bakom en
oövervinnelig vall av bälur och buteljer. er. Jag, som
genom argumenter *a posteriori* undfätt i ungdomen av
min skolmästare den läxan :

Ulula cum lupis, cum quibus esse cupis,

jag följde hopen efter och gick med. Jag förgäter aldrig,
hur det smutsiga Masthugget hängde oss ännu på hä-
larna, och huru våra bestövlade aktertassar till hela sin
längd, in Lebensgrösse, intrycktes på golvet vid varje steg.

Värden gjorde sitt bästa, värdinnan trippade lättare,

stekvändaren feck en hurtigare gång. Redan ha vi en jösse på bordet, efter kom en kapun, och mitt emellan presenterade sig hela jordgloben i en klotrund pudding. Men vad duger fasta landet, om det inte vattnas utav havet? En hel insjö med punsch sattes jämte jordklotet, och här och där såg man en ström av Röda havet inflyta uti glasen. Var himlen mulen ute, så härskade solsken på allas ansikten inne. Hade skilsmässan frå Göteborg lämnat några melankoliska skrynklor på vår panna, så visste Carnegie hemligheten att utplåna dem. Kort sagt:

Här sista fyrken gick. På bordet buros fram de korpulentaste av husets alla bälur.

Man glädjeströmmar drack i karlavulna skålar.

Bekymret klunk för klunk med punschen nedersam.

Stor sak i släkt, i vän och flicka!

Man glömmer allt så när som dricka.

Buteljer spricka,

brödren nicka,

sjunga, hicka

fullt till pricka.

Filebom, bom, bom, peteheja!

Men med allt detta voro vi alle ganska nyktre, och om man gick något illa, så härrörde det av den vingelvanan, som sjömän inte kunna annat än ådraga sig på ett skepp, varest de måste gå mycket ojämnt för slangringens skull. Nej, nej, ostindiefarare äro inte det värsta folket heller. Fråga på värdshus och i jungfruburar, så skall ni få höra de ha gott beröm om sig.

Finland, såväl som Prins Gustav, hade emellertid ankrat vid Älvsborg; dock utan skott, ty man hade för mycken hövlighet för sillen, att kunna visa någon för kommandanten. Vi gjorde oss därför icke bråttom. Vår värd undfägnade oss till sent på aftonen, med samma förnöjda uppsyn som en krämare i Gränna säljer en fjärding ruten strömming åt en bondkäring för två styver stycket, och sedermera, för att intet äventyra våra ben, satte han oss ombord med sitt eget fartyg.

KAP. III

OM ETT BESYNNERLIGT SLAG SKEPPSRÅTTOR

... nascetur ridiculus mus. Horat.

Här blevo nu skeppen liggande under fästningen hela fjorton dygn, i förväntan av god vind. Var det hett om öronen 1720, när Tordenskioldska flottan tordönade här utanföre med 48-pundare, så var det nu så mycket kallare. Julfrosten i det stora, stillastående Finland under norrpolen kunde väl aldrig vara starkare än den nu var på vårt flytande. Utan pälsar och brännvinskaggar hade det varit ute med oss. Bälgvantar gjorde ock god tjänst. Det var en ömkan att se matroserna vid relingen hacka tänder, stoppa fingrarna under skinnpälsen och mellanåt slänga ett par sorgsna ögon åt Klippan och Masthugget, med samma min ungefär som en hungrig Reineke Fuchs tittar på ett halvt dussin feta gäss, dem

han icke kan räcka.

Änteligen juledagen om aftonen begynte den efterlängtrade vinden blåsa opp. Enligt befäl anställdes en sträng jakt efter skeppsråttor i anledning av ett irriterat missbruk ibland besättningen att undansticka en hop gossar i skeppet, vederbörande oveterligen, vilka på sjön ligga kompaniet till last. Här handlas alltså intet om fyrfotade råttor, ty de höra under kattens lagsago, utan om tvåbenta. Man fann tre eller fyra, men till vår stora förundran hade de vita strumpor och kjortlar. Linnæus nämner dem inte, varken i förra eller senare upplagan av sitt system, icke heller har jag sett dem beskrivna hos Réaumur och Buffon. De likna alldeles fruntimmer, ända från hjässan neder till fotabjället, ha ögon, öron och bröst, gå på två ben, äro mycket tama och sova gärna på ryggen, som andra människor. I London är släktet ganska väl bekant under namn av *Ladies of pleasure* och på bulevarden i Paris har jag hört dem kallas *Femmes d'amour*, på svenska *kärleksungar*. Vår kapten fann dem icke nödvändiga till kompaniets tjänst, lät därför strax bringa dem i land med jollen, mångom till en hjärtelig avsaknad.

KAP. IV
FULLT MED RIM

Nos patriæ fines et dulcia linguimus area. Varg.

Morgonen härpå, innan hönsen vaknade under däck, börjades den vanliga sjömusiken i vindspelet: ankaren lyftades; matroserna lupo runt liksom hästar ikring en kvarn, och hade infall i munnen likaså läckra som deras tuggebussar. Dagen syntes, seglen sattes till, farväl, fader lots!

Farväl med lek och tidsfördriv!
Ren östans andedräkt i seglen blåser liv.
På vägens höjda rygg vårt tunga Finland
vaggas,
och havets tryckta skum för bogen flyr och

fraggas.

De svenska bergen smått ur ögnasikte fly,
och redan synas de blott som en svartblå sky,
på vilken himlen tycks sin stora rundel vila.
Uti min svenska blod helt sorgsna känslor ila.
Jag koxar åt mitt land, och ser med harmsen

själ,

hur luften det allt mer mitt öga undanstjäl.
Farväl, min fosterjord, Gustavers dyra moder,
du land, som prunka kan med Karlars
ärestoder!

O, gamla svenska bygd, din mistning smärtar
mig,

och hjärtat saknar fröjd, när ögat saknar dig!

Dig, Atland, skall min tjänst evärdligt
helgad bliva:

fast turken ville mig ett storvisirskap giva
samt hundra tusen man att bort till Mosco gå.

Och sen en stor seralj bestå.

Det vore väl en fröjd, att kunna tukta ryssar
och få så många läckra kyssar,
men jag är svensk och svensk jag blir.

Förlåt mig, herr sultan! Jag kan ej bli visir.
Och du som denna tid Europas statshjul
driver
med komplimenter och med livres,
herr Ludvig i Paris! Om du än säga vill:
”Tag ett av mina slott” och buga dig därtill,
så bugar jag igen, men lämnar dessa slotten
mot minsta torva jord på Sveriges kära botten.
Dess frejd liksom dess luft är manlig, sund och
ren,
där såg jag ljuset först, där samlas mina ben!
Lät *Hatt* och *Mössa* dras, lät tvedräktsåskor
knalla:
en ek, som då och då en liten skakning har,
i jorden bättre fäste tar.
När Rom ej trätte mer, begynte det att falla
och England när sin höjd mitt under split och
kiv:
parti är fria staters liv.
Ja, gånge hur det vill,
hos mig är ingen bit, som ej hör Sverige till.

De bägge svenska skeppen plöjde nu Kattegatt.
Neptunus i sitt majestätiska åkedon, med sin stora tre-
udd och sina lekande tritoner ornkring sig, paraderar
mindre på vattenytan än våre fulltacklade seglare. Fin-
land, likt en gammal stormagad Tunaprost, som inte
brådskas efter något fetare färarhus, vaggas sig över vå-
gen med en varsam och högvördig gång. Gustav däre-
mot, överdådig som en småsikter, när han upplupit full-
makt på en kronfogdesyssla, rullade snabbare fram, och
var oss andre dagen ur sikte.

KAP. V

OM VOMERING,, VIDBYXOR M. M.

Tjänligt att läsas av dem, som behöva kräkas. Devis har jag ingen denna gången, om ej min välborne läsare behagar hålla till godo följande :

... procumbit humi bos ... Virg.

Fy! så ynglingarna skämma ut sig! Redan så fulla att de spy? jasad, förlåt mig! Är det sjösjukan, som grasserar så stinkande? jag tog det för helt annat.

Får jag lov att beskriva min arma vomerande näste? Rullin-gen hade redan skakat ballasten loss uti våra nykomnare sjömän. Jag förgäter aldrig, huru många små lustiga sorgespel detta förorsakade inom bord. Min mage var alltför ärbar till att följa exemplet, desto hellre skrat-tar jag åt de andras.

De manhaftigaste hällo sig i fria luften på däck och utsprutade deras elände längs efter sidan, men de svagare måste bärga deras upproriska tarmkäxe uti vederbörande kojor. I den ena vrån låg en kullbyterad kadett och framstönte ett långsamt *Ulrik*, så att kindbenen utspändes som tvenne säckpipor. I den andra satt en frusen jungman med en pyts mellan benen, levererande med full hals hela sin ärtranson tillbaka. En stackare hade ställt sig vid relingen tvärsenemot vind, så att hans dosis stannade honom på skinnpälsten. Vår arme kocksmat nedkom från däckets med ett stycke kött och ärnade sig till kabyssan, men hade den olyckan att i brådskan snava över ända i en annans spyor (god svenska), varöver han svor erbarmligen och önskade att f-n måtte slå träpluggar i halsen på de otäta kanal jerna. Sedermera, då han skulle blåsa elden opp under grytorna, runno spyorna honom så stinkande in uti inbillningen, att han kalvade spiseln full och utsläckte var gnista.

Ett ännu bedrövligare äventyr hände vår ärbare höns-vaktare. Han satt i sin menlösa stillhet på sin kista, till att dricka kompaniets tevatten, ovetande att en sjö-sjukling låg oppöver honom i hängmattan. Med mycken

begärelse förde han den kära stenskaalen till sina törstiga läppar men råkade inte bättre ut, än att den andre i detsamma hostade honom kärilet fullt med bara gröna gallan och besprutade tillika hans filtmössa, så att dregelströmmarna fluto honom i femton bukter över ansiktet, vilka alla liksom efter överenskommelse stötte tillsammans i hans bägge mungipor. Vår olycklige hönsekung kände den vedervärdige smaken och begynte kräkas liksom hjärteligen som den andre. Han ville svärja, men det blev intet annat än fragmenten. ”Fan sk ... ska ... aou, aou ... t-t-a dig ... din kan ... aou, aou ... ka ... kan ... kanalje, aou, aou.” Vi som sågo denne kräkdansen hade så när skrattat oss till sjösjukan, i synnerhet sedan en av matroserna kom att spela nachkomedien. Får jag berätta't? Väl, min herre, men ta er en pris havanna förut.

Denne gynnarn hade liksom de andra sin släng av skeppets kull byttering, men n.b. genom den vägen som bommas till när man sitter. Han stod nu och besåg den fattige hönsvaktarns öde, varutöver han utbrast i ett så skakande löje, att hans skuta tog en stor läcka i akterluckan.¹⁾ Han ville bärga hemligheten, men hans otäta,

1) Jag hade så när förglömt, att tredje timmerman just i detsamma kom löpande med sin klubba och litet drev i handen, begärande mycket beställsamt att få dikta gluggen till, vilket ansenligen ökade vårt löje.

skvallersamma vidbyxor förrådde densamma för alla ögon. Skall jag säga hur det rann? Nej, fy ... jag visade det svinet till gallion och gick bort, hämtande av det äventyret den moralen, att det är lika så osäkert gömma en hemlighet uti ett par vidbyxor, som uti en fruntimmersbarm.¹⁾

När jag sedan kom i min hytta, skickade jag en tanke till svenska flottan. Jag föreställde mig, hur illa det måtte stå till, när den vid ett hastigt uppbrott besättes med en svärm lusiga bondlymlar, vilka, ovana vid sjön, icke förmå besvara fienteliga kanoner med andra salvor, än deras vomerande *aou*. Min gamle Ovidius läg mig för ögonen, och visade mig en vers, som passar långt bättre här än en bonddräng på ett rangskepp.

Apta magis Cereri, quam sunt tua corpora Marti –
vilket jag sålunda översätter :

Sjömän fare på sjön men lantman plöja sin åker.
Huru kunde jag då annat än önska, det våra handelsflottor måtte så utvidga sig, att de vid åkommande till-

1) Detta infallet ångrar mig, och jag skulle stryka det ut, om det ej gäve mig anledning att säga ett annat efter Virgilius. Han hade länt åtskilliga kvicka tankar ur poeten Ennii ostädade versar, och sade sig därför hämtat guld utur hans dynga. Vi skulle jag då icke få plocka denna moraliska juvelen ur matrosens besmutsade vidbyxor?

fällen vore i stånd förse den förra med övade och befarna matrosar. Så går det till i England.

KAP. VI

VAR S INNEHÅLL VAR OCH EN KAN SE, SOM VILL LÄSA'T

L'amour vit dans les orages. Md-e de l'Enclos.

Den gynnsamma vinden, som blåst oss ut, fagnade oss icke länge. Knappt hade man sett en skymt av Hetland, förrän en storm jagade oss halva vägen tillbaka, varefter man åter arbetade sig opp, under ständiga urväder, in- emot Färöarna, belägna uti 64 grader nord.

Man kan tänka, hurudane våra nyårsdagar voro i detta luftstreck. Jag försäkrar er, solen bränner inte brämet bort på pälsarna, om ni komma mitt i januari. Vi hade all möda att skotta snön ifrån oss. Kölden var bister. Vatturören hade säkert frusit till uti matrosernas ”mig förlov”, så framt icke vårt lofvärda rederi dragit försorg däremot genom en hop välgörande medsände brännvinskaggar.

Jag är ögonvittne till det, att näsorna på många förlängdes hela sex, åtta tum genom fastfrusne istappar. Skäggstubben liknade en frostig enrisklasa på en skarp vintermorgon, och snökavorna lågo kvar på ögonbrynen, som på ett par fönsterlister. Jag ljuger inte.

Kärleken är en seglivad skalk. Skulle man inte trott, att han, såsom van vid de varmare himlar, borde frysa fingrarna av sig i sextiofyra graders vinter? Men jag måste säga här, såsom de kärliga fransoserne, då de voro upp uti vårt kalla Lappland :

*Pour fuir l'amour
en vain on court
jusqu'a l'astre polaire.
Dieu! qui croiroit,
qu'en cat endroit
on trouveroit Cythere!*

På svenska : ¹⁾
Att kärlekslag
må ha fördrag,
man fäfangt far åt polen.

1) Översatt, om jag minns rätt, av Celsius.

Ty Fröja har
dock varma kvar,
fast ingen fäs av solen.

Till att döma utav vad jag såg här, skulle jag tro, att kvick-silvret aldrig stiger till fryspunkten i en ung gosses hjärtbarometer. Kärndroppan hängde i näsan på mine vänner, men lilla Cloris läg dem lika fullt i munnen. De buro snödrivorna på ryggen och sötungen i barmen. Man drack och sjöng skålar för de sköna. Huru skulle då Färövinter kunna tränga igenom? Jag minns ännu några av gossarnas infall :

I luften kalla väder vina,
i hjärtat lika sommar är;
ty lilla S—a lever där.
Så länge hennes ögon skina,
jag solen i mitt sköte bär., :

Ett annat :

Rasa, vinter, som du vill;

du ej till ett hjärta hinner,
som för L—a evigt brinner :
henne dricker jag nu till.

En broder, vars hjärta kärleken aldrig vågat bestor-
ma, av fruktan att drunkna i hans strupa, kallade de
andre kammar grisar och begynte tralla:

Bort, Venus! Lät oss glasen fylla,
jag supa skall, tills jag blir full,
och sen på skutans rulling skylla,
om någon ser mig ragla kull.

KAP. VII FÖR DE LÄRDE

Non dubito fore plerosque. Corn. Nepos.

För att gagna den boksynte världen bör jag göra föl-
jande anmärkningar. Såsom hörande till svenska sprä-
ket torde de kunna tjäna som bihang till herr kanslirä-
det Ihres ordabok. Sjömän äro store språkförvändare.

Hela världen vet vad det är, *att ta sig en sup*, men här
på skeppen kallas det ta sig en *Nisse* eller *Lasse*. Det förra
betyder en halv jungfru brännvin, det senare en hel. Här
får man intet *äta* som annat folk, utan man måste *skaffa*.
Purra en människa är i land detsamma som spela sin nästa
ett puts. Här betyder det : öppna en dörr, stryka på foten
och säga *nu är det sju glas*, vilket åter skall utmärka vad
klockan är. Till att kasta en trekantig brädlapp akter ut,
som hänger i ett snöre, bebundet här och där med röda

klutar, det kalla de med ett ord *logga*. En fyrkantig kajuta bär namn av rundhuset, vilket är snörrätt stridande mot Euklides som bevisar, att en rund fyrkant är omöjelig. Likaså ha de en trolltingest med några påskruvade glasbitar, varigenom de kunna läsa i solen utan att vända ögonen åt henne, ty den häxar ned henne högst ifrån himmelen intill själva vattubrynen, varest hon ser ut nästan som en röd filtmössa. Denna tingesten har inte mer än tre hörn, men likafullt får han heta en *åttkant* eller *oktant*. Det är ju till att slå mathesen ideliga örfilar! *Knop* är ett fult ord i land, som fruntimmer åtminstone aldrig vill ha i munnen, men av sjömän brukas det dageligen och betecknar en engelsk mil. T. ex. man säger: Prinsen gör 9 knop i timman, Finland endast 8. Man hör här mycket talas om *båtsmansmat*, *konstapelsmat*, *timmermansmat* o. s. v. I början trodde jag, att det vore salt kött eller stockfisk, men när jag såg, att det var levande människor, misstänkte jag båtsman, timmerman och alla andra med mat i ändan för antropofager, kunde därför i förstone intet annat än se surt på dem, såsom jag kom ihåg den store mänskofrätaren *Polyfemus*, om vilken Homerus berättar, att han uppslukade Ulyssis resekamrater, men

lovade nådigt att äta hjälten själv allra sist. Kunna de förtära andra människor, tänkte jag, så lär väl börden komma till mig ock. Gick dem ej heller nånsin förbi på däckets utan en hemlig rysning, ända till dess jag märkte, att de inte mer än annat gott folk spisa kristet kött. Ty på skepp betyder *mat* i ändan detsamma som *vice* framför i land. Så att om jag skulle bruka sjömannaspråket hemma, borde jag förvandla en vice häradshövding till häradshövdingensmat, en vice borgmästare till borgmästaremat, en vice pastor till salig gubbensmat o. s. v. De små trinda *et cætera*, som samlas efter boskapen och fåren, tituleras här för *plommon*, varföre ock plomgravare svarar alldeles mot lagårdspiga. Kvartermästar M. sade för någre dagar sedan till matroserna: Gossar, ni skall hala efter, som jag sjunger. Därpå begynte han med: *hoa, hoa, ho*, vilket i naturlig svenska bör heta *böla*, men inte sjunga. *Apa* vet nu var bonde i Östergylln betyder ett ludet kreatur med fyra fötter. Icke dess mindre får ett litet mellansegel bära detta öknamnet här. Vakten frå kl. ett till fyra om natten kalla de *hundvakten*, men må ingen nykomling taga det efter bokstaven, ty då torde han på sina båda skuldrors bekostnad få lära, att man på skeppen

esomoftast säger ett och menar ett annat. *Dagg*, vad är icke det för en välsignad Guds gåva på landbacken, helst under en lång torka? Här åter det bedröveligaste ting på hela skutan, den förfärligaste stump bland hela tågverket – fråga jungmännerna! *Svampdosor*, de artiga möblerna, som göra det täcka könet så mycket tjänst vid små fransyska mattheten, små välborna dåningar, de ha alldeles blivit vanhedrade här, ty så har jag hört dem kalla ett par beckiga vidbyxor ¹⁾ ehuru liten likheten är emellan dem, både i anseende till lukt och skamplun, till förtigande av den ofanteliga skillnad det kan vara mellan den skönas näsa och matrosens akterkastell. ²⁾

Sådana och flera fördärvade talesätt förekomma på sjön, och det ömmar mig så mycket mera, och efter allt utseende samma missbruk lär irrita sig även på landet, ty jag har många gånger med bedrövelse hört talas om att *hala till sig en flicka, reva en kjortel, brassa, äntra* med mera.

1) Anledningen är tagen av den oangenäma andedräkten, som tränger utur dem, synnerligen da matroserna står vid rodret.

2) Läckert uttryck, vilket jag länt ur Herr Prosten Lennœi *Delsboa illustrata*.

KAP. VIII

Sitbscqititur clamarque virurn stridorque rudentum. Virg.

Vi voro nu mitti januari månad 1770, och hade hunnit förbi toppen av skottarnas land. Den ofanteliga sjögången började minskas något litet. jag tänkte nyttja lugnet, gick ned i min hytta, högg en vak uti mitt tillfrusna bläckhorn, och tog pen-nan i banden; men ack! Det trolösa havet!

Jag skriver, aj jag föll, kom Björkman¹⁾ hjälp mig opp!

Aj, aj, jag tog ett knävels hopp!

Vad felas? Ack, en storm! – Se hyttan står på ända!

Pulpeter, böcker, glas med mig på näsan vända,

1) Författarens dåvarande dräng.

uti mitt lilla hus ett Babel målar av.
Mitt bläck kring tio fingrar
i femton svarta floder slingrar,
där alla mina rim bedrövligt gå i kvav.
”Fort, Björkman, luckan till!” Se sjön frå
gluggen frusar.
Förskräckt och kall och våt jag ja ur min hytta
rusar.
Ur vägen, skeppssikter! Aj, aj, det bär på sned.
Vi asa bägge två på ändan bort i led.
Bevars, skrek vår sikter, så skutan börjar
skaka!
Och ok så samma väg med samma skjuts till
baka.
Två ben förmå ej mer att bära rätt en kropp.
jag äntlig kröp på däck på alla fyra opp. n
Kapten ur en basun här ropar: bärga, bärga!
Matroser storma kring på däck, i vant och rår.
De skrika och de dra, de slinta kull och svärja.
Som piskor varje stump kring deras öron slår.
I tacklen skott på skott av sletna segel höras,
och pumpar under däck med långsamt gnissel

röras.
Var väg som vältrar fram, tycks öppna oss en
grav.
Än kastas vi åt skyn, än hotas vi med kvav.
Vår uppsyn, luften lik, förkunnar skräck och fasa.
De grymma vädrens barn från alla världens rum
kring djupets vilda rymd med bistra läten rasa,
och spruta himmelshögt ett snövits bubbelskum.
Ett svart förfärligt moln, en faslig natt oss ty
der.
Vårt skepp, i svallen vräkt, ej rodret mera
lyder.
Var bjälka under oss ger svikt med långa brak,
och Finland vältras nu för vind och väg, som
vrak.

Denna här beskrevna stormen förföljde oss hela 24 timmar och var så mycket vådligare som han bar gerad åt Skottlands klippor tillbaka. Stormbönen lästes om aftonen på våra knän och ordres utdelades, att intet öga skulle slutas den natten. Timmermännerna storlo städse färdige att lyfta yxan mot masterna. Stängerna hotades

vart ögnablick att falla oss över huvudet, och man hade möda nog till att hålla sig fast på stället.

Följande middagen lindrades vädret något litet, men endast för att hämta nya krafter. Elementerna tycktes ha sammansvurit sig emot oss. Hela sex veckors tid ansågo vi en måttlig storm för en lycka, så vane voro vi vid de hårda. Skulle man hålla dagbok över denna vår oerhörda kryssning fram och tillbaka, kunde den intet annat än bli så här:

Måndagen storm.

Tisdagen storm.

Onsdagen dito.

Torsdagen dito o. s. v. hela veckan igenom, ända till mitten av februari, då vindarne likväl, ehuru mindre våldsamme, ännu fortforo att blåsa oss mitt i stäven. Det var vårt öde, att överrumplas här på dessa höjder av alla naturens förskräckelser, ty då havet förföljde oss med stormar, orkaner och starka strömsättningar, var himlen hotande över våra huvuden, med blodröda norrsken och stumma ljungeldar, till förtigande av långa, mörka och frostiga vinternätter. Att beskriva det allt, skulle vara evigt. Men en ORKAN (handen darrar ännu

av förskräckelse), en ORKAN som vi hade den 24 januari, lämnade alltför djupa intryck i skeppet och i våra hjärtan, till att kunna förgätas.

KAP. IX
OM JERUSALEMS JÄMMERLIGA
FÖRSTÖRING

Monstrum horrendum, informe, ingens. Virg.

Orkan, förfärliga buse, näst den blodige segervinnarens tummelfält det ohyggeligaste spektakel, som dödligt öga kan se, huru skall jag kunna måla dig för andra? Konsten har än icke blandat färgor fula nog till att draga din bild. Men efter du en gång skrämt hjärtat så lågt ned uti mig, måste jag hämnas så gott jag förmår. Om jag lever, skall folket på landbacken få veta vad du är för en överdådig tyrann på sjön.

Om morgonen börjades han med en häftig bläst och var i stadigt tilltagande ända till aftonen. Seglen gjordes fast. Rår och stänger strökos. Tre gånger sattes apan till, och tre gånger slets hon i kras. Jag bjuder inte till att

avmåla den dombådande horisonten, de tjutande vädren eller de dödshotande vattu-bergen, vilka liksom murbräckor anstötte sidorna, kastande oss ömsom opp och ned, ty det överträffar all föreställning, men jag är elak nog till att önska, att ett dussin av våra välmående pudershjältar där hemma varit här tre-fyra minuter bara, ty en hel dag hade de stackrarne aldrig uthärdat. Jag är säker då, att de mera skulle betraktat sin dödlighet än sina välkrusade hårlockar. Åtminstone töra de icke påstått, att Voltaire har en bättre religion än Luther. Det är visst det, att Finland understundom låg så begravet emellan skyhöga svall, att jag inte såg himlen över mitt huvud större än en av forntidens ordinära styvkjortlar. Detta lärde mig bäst förstå min älskvärde Naso, när han säger :

*... totidernque videmur,
Quot veniunt fluctus, ruere atque irrumpere muntus.*

Den instundande mörka natten ökte vår fasa. Vi balanserade oss till bordet, fingo litet i magen och mycket på kläderna. Man skulle sagt, att de stekta hönsen vi hade för oss voro levande, ty de ville vart ögnablick

flyga från lovart i lä. Man befalle sig i den Högstas händer med den vanliga stormbönen och lämnade skutan åt vind och väg, förbidande i tysthet utgången härutav.

Klockan slår 10. – Ur vägen, ur vägen! – En störsjö! En dödsförskräckelig buse, så hög ungefär som Otrillan, och så bred som Hisingen, rusade i detsamma in från förn, slungade ett ofantligt ankar in på däck, krossade reling och röst, släpade över bord med sig spirorna, jollen och slupen, oaktat deras dubbla surringar, rasade akter ut, kastade över ända allt vad honom förekom, släckte lamporna vid kompasserna och spolade en hel klunga matrosar, som packat sig ihop uti rundhusgången ända bort till halvmånan. Vår vaksamme, gråhåriga kapten som själv fram och tillbaka på däck, och utom en välsignad tågstamp, som lyckeligen föll honom i händerna, hade både vårt Finland och fru Ekeberg varit ett par bedrövade änkor. Andre och fjärde styrmännen, doktorn med flera som sutto vid bordet under surdäck, kullbyterade huvudstupa över detsamma, baklänges bort i lä, varest de, mellan bänkar och matrosar, summo flere minuter av och an, menande sig redan vara uti havsbotten. Vad, utom vår Herres not, hade kunnat

bärga dessa fiskar, synnerligen som sjön hade utslagit luckorna på den sidan de fluto. Var och en kan tänka, huru mycket som var ovan vatten, när superkargen, assistenterna och jag uti rundhuset vadade opp till smalbenet i det våta. Mellandäck, trappan utför, nedrusade sjön med en fart, som icke kan liknas utan vid Trollhättans, krossade dörren på skeppsskrivarhyttan och lämnade efter sig en liten insjö i var vrå. Redan två timmar efteråt, när jag kom ned i min lilla studerstuga, befunnos sängkläderna ett skeppund tyngre än vanligt. *Schenbergii* stora lexikon flöt på golvet som en mudderpräm, efter seglade mina bägge röda tofflor liksom ett par sillbåtar, och det som värre var, min arme perukask var med i farvattnet, hade tagit läck och fördärvade hela laddningen. Ack, vi lät jag icke försäkra'n i Hamburg?

Händelsen är för allvarsam att med leende mun berättas, kunde man säga. – – Vål, jag medger det. Men vem vet icke, att faran fagnar, när hon är överstånden? Utom dess, i en så allmän förvirring, på ett skepp som hyser 150 personer ombord, kunna väl intet annat än några löjliga uppträden blandas med de sorgeliga. Här ligger en stackare med en avbruten pipa i handen och

ropar ett bedrövligt anamma min anda! Där ser jag en annan med stopet för munnen rulla hals över huvud bort åt andra sidan. Den tredje läser. Den fjärde letar efter sin mössa. Den ene gråter över sin krossade arm, den andre över sin krossade punschbål. Någre rida relingarna mellan på en soffa, och de övriga simma, som stora tuekor, hela däckets runt.

Emellertid var det ingen på Finland, som icke trodde sig segla åt botten. Ty medan skeppet var under vatten, tog det i synnerhet tre förskräckeliga puffar, intet annorlunda än det skulle stött på en klippa, och av brakningen dömde vi, att det måtte rämnat i trenne stycken. Vart man vände ögat, såg man intet annat än levande lik, ända tills vår kapten själv hunnit skaka salt-sjön utav sig och sade oss, att faran vore redan förbi, ett ord som gav oss likaså mycken glädje som störsjön förskräckelse. Hurudan färgen var i mitt ansikte, skall jag ej kunna säga. Men det minns jag, att pulsen gick på mig ungefär som han läser gå på en bukbror, vilken blir överraskad med påkylningar hos en annan mans hustru. Dock, ingen hare för det! Döden är bister, när han gapar ur djupet, och själve den orädda *Karl*, som log åt ho-

nom, när han rusade fram ur en dundrande kanonmynning, bleknade likväl, da böl jorna frusade över båten under hans överfart från det nedskjutna Stralsund till Ystad.

Pumparne gnisslade oss sömnen ur ögonen hela den natten. Vår välsignade skuta höll stånd mot den uppretade vägen och bar oss ännu allesammans i sitt trogna sköte. Slagsida feck hon likväl, ty då rummet undersöktes, befunnos kanonerna loss. Glasbruken ombord ledo ansenligen, och hela vårt China gick i kras. Vår opperstyrman blev sängliggande förmedelst ett fall, som han gjort under villervallan. Hovmästaren hade brutit armen av sig, och kvartermästare M. med liksom stor smärta saknade en brännvinskagge. Någre av besättningen sade sig med sjöns framrusande blivit spolade över bord, men med densamma tillbakastudsande åter inkastade på däck, vilket dock låter mera otroligt, än det utkiken betygade, nämligen att vattnet steg ända upp till honom på förtoppen.

Dagranden tittade nu fram på himlen och glädjen på våra ansikten. Såsom jag aldrig haft bedrövligare natt, såg jag ej heller fägningsammare morgon. Hoppet uppliva-

des i alla bröst. Like trojanerna, som efter grekernas avtåg med nöje betraktade de fält, varest deras hjältar stupat under fiendens klingor, gingo vi nu med fågnad på vår valplats, upphämtande mössor, vantar och peruker, vilka vår avtågande våta fiende lämnat efter sig. Änskönt rodret var skadat, och rämningar befunnos här och däri däckets, kunde vi dock icke annat än glädjas över vår egen bärgning.

Söndagen därpå hölls en tacksägelsepredikan över texten: Jesus sov i skeppet då det stormade, Matt. 8. Och kort därefter gjordes ett hederligt sammanskott åt en änka med trenne små barn, efter en matros, som i det hårda vädret hade blivit kastad ifrån fockmasten neder i sjön.

KAP. X

OLIKT ALLA DE FÖREGÅENDE

Nutu tremfecit Olympum.

Förenämnde hotande och långvariga motgång hade förlängt våra ansikten till en god del. De voro lika luften, tvära och kulna. Emellertid kunde man intet annat än se Guds finger, synnerligen i denna sista händelsen. Stora ofanteliga tyngder, häftade med dubbla linor, kastades över bord, och utav femtio personer, som gingo lösa och lediga på däckets, saknades dock ingen. Det var ju ett synbart underverk. Denna föreställningen uppryckte min själ till det Höga väsendet, som byggt himmelen till sin tron och jorden till sin fotapall. Jag lät min angenäma känsla flyta fram i följande så kallade sexfota verser. Min skaldemö må ju en gång göra mig en förnuftig tjänst.

Sångmö, var allvarsam, och tystnen, I lekande toner!
Andakt helga min sång! Ty jag vill kväda den Högste,
och min dödlige läpp framstamma den Evigas under.

Gack, min frälsade själ, och låna dig vingar av
örnen!
Flyg bland stjärnornas här till himlens renare lufter,
att du må finna den tron, där den evige dundraren
härskar,
makalös i majestät, kringglänsad av tusende solar,
delande liv åt allt, tillbeden av tallöre världar,
fruktad av helvetets troll och firad av himmelens sö-
ner.

Kasta dig här tillbedjande ned och tacka din Herra!
Tala med Gud – men sätt försoningsmantlen emellan,
ty din dödliga syn kan eljest ej bära dess anblick –
tala för oss, och säg: Se där i de lågare kretsar,
där på det ändlösa djup, i de sprutande valarnas
hemvist,
flyter en bräckelig spån, med suckande människor i

skötet,
kastad ikring uti skyhöga svall av tjutande stormar!

O du, som åker i skyn på dundrets rullande vagnar,
kallar ur hemliga rum de långväga, brusande vädren,
andar ikull de fastare slott och ljungar i molnen,
o, förskräcklige Gud, lägg bort ditt hämnande koger,
och var nådig igen! Ditt namn är ju Fader av ålder.
Sänd dock en ömmande blick ned på det bedrövade
Finland. Kasta ditt öga till oss! Ditt leende, mäktige
Fader,
är all varelses liv, ditt hot all varelses ända.

Herre, du viste din arm, och hären restes av häpnad,
dagen slukades opp av nattliga, frostiga mörker,
djupet sprutade skum, din himmel slungade flammor,
straffet bebådades oss ur stormarnas dödsbasuner,
och vi sågo vår grav – men din förbarmande godhet lys-
trade till våra rop. Du näpste de trotsande böljor.

Väldige Gud, som synes i allt och fattas av ingen,
dödligt öga går ej ditt heliga dunkel igenom;

men en redelig suck, en bön kan hinna ditt öra.

Därföre tacke vi dig –

Härligit är ditt namn, du skyarnas evige konung!
Love dig himlarnas här! Allt levande kväde din ära,
ty du frälsar i nöd. – I djup, förkunnen hans allmakt!
Sjungen er skapares nåd, I luftens kvittrande söner!
Och du, frälsade folk, ack, vörda din härskande fader!

KAP. XI

SOM FÖRTJÄNAR ATT LÄSAS, EFTER DET ÄR SÅ KORT

Navita de ventis, de tauris narrat arator. N. N.

Stränge herrar regera icke länge, plär man säga. Vi hoppades nu att de västliga stormarna, som i denna sista tycktes förenat sin styrka, skulle med densamma upphöra; men förgäves. Vin-darna, som i sin natur äro ostadige, voro nu till vår olycka alltför beständiga. Hade vi någon gång vädret med oss i luften, så hade vi de förrädiske strömmarna mot oss i vattnet. Våra äldste sjömän tillstodo sig aldrig varit så illa utkomne. Underliga saker hända fuller på det djupa, men att ett så väl utrustat och visligen regerat skepp som vårt Finland blir tillbakafäst nästan ur Spanska sjön ända bort till Norge, tör vara ibland de händelser, som tilldraga

sig en gång vart tusende år.

Emellertid anmärkte jag, att ingenting är så ont, att det ju har en smula gott ined sig. Dess stormar förskaffade folket mången hjärtstyrkande extra-Lasse, ty så snart ovädren vinte i tacklen, klingade brännvins-klockan på däcket. Av deras glada uppsyn kunde man lätteligen döma, att de förras förfärliga bastoner förskräckte dem mindre än den senares ljuvliga diskantstämma fägnade dem.

Den som ser ostindiefarare de förste fjorton dagarna efter hemkomsten, tar dem gärna för oregerliga bockar, ty så länge hemkomstölet varar, får mången röd kappa stiga i rännsten för en raglande nankinströja, och jag minns själv, huru många gånger jag blivit armbågad ur vägen för dem i Masthugget. Men på sjön äro de spake som lamm och, det som synes otro- ligare, de äro även gudfruktige. Orsaken skall jag ej kunna säga, men förmodligen gör det mycket till saken, att det finnes dagg på skeppet och inga kjortlar eller krogskyltar. Att havet stormar då och då, torde ock bidra härtill, ty jag hörde vår kapten säga en gång : *Qui nescit orare, discat navigare.*

KAP. XII

SAMMANLIKNEELSE MELLAN STADEN KONGS- BACKA OCH SKEPPET FINLAND

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit ...* *Horat.*

Homerus liknar sin dristige Akilles vid en fluga. Holberg, med ännu mindre skäl, sätter Kristian IV i bredd med vår Gustav Adolf. En holländsk skeppare jämförde sin skönas näsa med rodret på sin skuta, och en präst i Norge sade, att människan är lik en skinnfäll, full med ohyra. ”Mine börn”, ropade han frå predikstolen, ”mennesket är lig et ludet skin, det er oppfyldet med lus och gneder. Lusene kan de val skrabe ifraa sig, men gnederne icke saa; thi de are inbidne i det ludne haar alt for meget. Liga saa kan de vel blive utav med den görlige synd,¹⁾

1) Verksynden

men arvsynden formaa de aldrig blive kvitt.”

Kunna sådana liknelser vinna bifall, tvivlar jag icke, att min förtjänar förundran. Överensstämmelsen är åtminstone långt mera, synbar mellan kongl. sjö- och stapelstaden Kongsbacka och Svenska Ostindiske Kompaniets skepp Finland.

Mycken boskap finnes där; så gör det här ock. I Kongsbacka äro två långgator; dylika ha vi på Finland, nämligen Babols-gatan och Styrbolsgatan. Räkna de många tvärgränder hos sig, så kunna vi uppvisa hos oss en Smedgränd, en Snickaregränd, en Repareban, en Båtmansgång m. m., allt eftersom våra särskilda verkstäder ge anledning. Överträffa de oss uti antalet av krogar, så överträffa vi dem uti konsten att dricka. Vårt rundhus svarar emot deras rådstuga, liksom ock vår mesanmast oskämmande kan jämföras med deras kyrkostapel, ty bägge äro av trä och rödfärgade. På torget i Kongsbacka ser man alltid en hög gamla timmer och brädstycken liggande, och på planken runt omkring hänga jungfruer-na sina särkar att torkas. Samma utsikter har man här fram på backen, om jag annars får lov att likna matrosernas linne med de förenämndas. Uti finheten är väl

föga skillnad, men jag fruktar det är obelevat av mig att så nära vilja undersöka mamsellernas neddelar och än mer att omtala't. Därföre tiger jag därmed. De ha en kåk där. Vi ha stormasten här. Vid den förre risas ho-r. Vid den senare daggas jungmän. Det ena sker efter landslag. Det andra efter sjöartiklarna. Större delen av invånarne där äro fattige och gå barfotade om sommarn; de flesta på Finland äga inte mer än tröjan och bruka i värmen allena deras naturliga skor. I Kongsbacka såg jag en puckelryggad skraddare; en dylik kamelunge ha vi här ock. I Kongsbacka göra de sitt tarv på knutarna, våre finnar värpa på gallion. Kan en storm riva bort vårt toppsegel, så kan deras stapelrättighet blåsa kull i ett annat riksdagsväder. Med ett ord, om jag undantar träskor, vilka jag hört slamra på deras gator men icke funnit i vårt samhälle, lär hela den seende världen medge, att svensk-ostindiska skeppet Finland alldeles liknar sjö- och stapelstaden Kongsbacka, och skulle bägge sättas under auktionsklubban, fruktar jag, att köpeskillingen för den senare bleve några tunnor guld mindre.

KAP. XIII

MED VILKET JAG HOPPAS FÖRTJÄNA VÄNSKAP AV DE SKÖNA, PÅKSLÄNGAR AV OFFICERARE OCH SYNEN FULL MED PUDER AV SPRÄTTHÖKAR

Nescis, quid femina possit. Ovid.

Jag börjar med vår kryssning på sjön. Om morgonen den 7 februari häpnade man över att se Hetlands klippor om babord. Man hade orsak att tro sig närmare Spanska sjön än dem, tog dem således i förstone för ett stående moln. Men den uppglänsande dagen öppnade oss snart ögonen. Man såg här mer än nånsin, i vad våda strömsättningar kunna bringa en seglare. Till att vidare baxas emot elementerna, hölls för orädeligt. Herrar vederbörande togo i övervägning, så väl att skeppet vore utan

fartyg, som att provianten kunde brista i händelse av en långsam resa till den förordnade platsen, som var Kap. Det ena ansågs även så nödvändigt för skeppet som det andra för magen, varföre beslutet blev, att man borde söka någon säker hamn, och Norge befanns i det hänseendet allra bekvämligast.

Knappt vände vi näsan åt Norrpolen igen, förrän den föreställningen, att hela två månader ha slitit så mycket ont utan minsta nytta, gjorde mig helt harmsen, synnerligen som det bedröveliga nordens snart måste åter plöjas igen. I förtreten kallade jag den dåre, som först byggde skepp och hissade förmättna segel på det stormande djupet. Den gamle vise Cato rann mig i hägen, vilken hade föresatt sig trenne saker: att aldrig förtro en hemlighet åt en kvinna, att ingen afton gå i säng utan att ha gjort en god gärning, och att änteligen aldrig resa till sjöss, när han kunde komma fort till lands. Jag eftergrundade orsaken, varföre människor, vilka naturen givit fötter att gå men inga fenar att simma, kunde ha hjärta nog till att sätta sig på några hopspikade plankor och med livsfara översväva fiskarnas rike, bort till andra ändan på jordklotet. Penningen, penningen föll

mig strax i sinnet. Men jag frågade mig åter, varföre den kunde vara så begärlig? Och se, mitt hjärta svarade mig å alla sjöfarande vägnar, att sötungen, ett litet välbyggt beläte, tio kvarter högt, med ett par eldiga ögon, med en rosenläpp, med en kärleksandande barm, med en nätt fot, med ... med ... ack, o eja! ... en vacker flicka, med ett ord, är rätta drivfjädrarna både till det ena och andra. För vem släpe vi, arma gossar, om icke för en Cloris? Lilla vännen, lilla grynet, lilla sötögat är och blir medelpunkten av våra omsorger. Aldrig hade skuta gjort skeppsbrott i sjön, om intet ögat förut stött på de tvenne försåtliga blindklippor, som dölja sig ibland vågorna i den skönas hävande barm. Våra begärelser må taga så många bikrokar de vilja, så flyta de dock alla tillsammans i brudsängen, liksom naturligen som floderna stöta till havet. Varföre seglade Grekland till det avlägsna Troja? – För Helena. Vem lånade vingar åt den store Gustav Adolf, när han på tjugufyra timmar flög ifrån armén vid Kalmar ända till Stockholm? – Kärleken och Ebba Brahe. För vad orsak utsatte sig den armestyve Herkules i så många blodiga livsfaror? – Jo, till att göra sin täcka Dejanira till nöjes. Vad var det som ansporrade ryssarna

1769 att fäkta så tappert vid Choczym? Männe ära? Nej ... Männ turkiska silverbälten? Inte heller. – Än storvisirns seral j då? Ja, ack ja, för den skulle hela världen vilja ta en rispa. *Omnia vincit amor*, säger kyrkoläraren Ovidius.

Varföre rese vi då till Indierna? Svaret må läsas i ögonen på det svenska könet. För en talande blink av en vacker flicka löpe vi jorden omkring. Vi segle långt ifrån dem, för att en gång komma dem så mycket närare. Vem skulle våga sig på ett skepp, där döden sitter runt omkring på relingarna, utan för en så dyrbar belöning? Tänka på de sköna och bli poet, är allt ett. Jag känner redan versådran öppnas i mig, låter henne därför rinna papperet utföre – ding dong – – –

Ack, Svea rikets mör, I våra hjärtans kungar!
Tillbedjansvärda barn och Nordens skönsta
bloss,
som sitten hemma nu och kanske glömmen oss,
det är för er, I stygge ungar,
som vi stå ut så mycket ont.
Att I vid läckert te må jollra bort en timma,

vi på en bräcklig spån till andra världar simma.
För några lappriskärl, som leka i er håg,
vi fånar trotse vind och vag,
och löpe fara till att sjunka,
att I må på en bal med Kinas grannlåt prunka.
Och sen kanske en sprätt, frisörens händers verk,
som utom lilla Lisas särk
har aldrig segel sett, och tror att skepp i sjön, n
liksom en hyrkuskvagn på stora Dronninggatan,
av hästar dragna bli – en sådan pudrad satan
hos dig, du otacksamma kön,
som oftast snattar bort vår dyrt förtjänta lön.
En officer med tvenne rockar,
som mjöl frå knekten stjal och strör i sine lockar,
som bygger på sin börd ett uselt övermod,
fast han på krogen dränkt sin stamfars ärestod;
en sådan galonerad hare,
som alltid tappar, när han slåss,
en sådan segrar gör hos dig, du svaga skare,
änkönt lian till sin rock har lånat mynt av oss.
Så ser man färens till på andras axlar bäras,
och biens trägna svett av lata humlor täras.

Ack, flickor, det är skam! Lät ingen er bedra!
En sjökarl krusar ej, men älskar hjärtans bra.
Med några lätta ack! står sprätten mjuk och buckar,
när vi med plåtars vikt ledsage våra suckar.
Tar officerare fram en möglad ättelängd,
så lägge vi för er piastrars ädla mängd.
Ack, flickor, löner då vår möda!
Vad duga sprättens tomma ack,
mot blomster, sidentyg och rack?
Och anor ge ej heller föda.
Lät då galonen med sin pik,
omkring en trumma sig förskansa.
Med oss är bättre till att dansa.
Piasterns klang är vår musik,
piasterns klang är vår musik.

KAP. XIV

VÅR ANKOMST TILL NORGE

Trojæ sic fata ferebant.

Vi hade nu den 10 februari 1770. Förr hade jag trott himmelen skulle falla ned, än att vi den dagen skulle se Norges klyftor. Men det var så skrivet i stjärnorna. Det var vårt öde att frysa här just på den tid vi hade tänkt sol brännas under linjen. Vem kunde tro hemma, att vi efter två månaders resa på ett skepp, som var i stånd att på en gång utbreda 32 segel, icke hunnit mer än en dagsled frå Göteborg?

Naturen, liksom för att rätta de oredor, vilka den oroliga Nordsjön förorsakar, har byggt säkre hamnar överallt i norska skärgården och tillika planterat stränderna längs ett grovlemmat släkte, varibland finnas de bästa

lotsar i världen. Knappt hade konstapeln anmält oss med en dundrande salva, förrän fyra–fem småbåtar kommo framkrypandes ur klyftorna. Luften var ganska tjock, men de luktade krutröken och anmälde riktigt ombord. Pine dö – god dag Fallille!

Den gråbaggen, vi fingo till vägvisare, var en lång reslig jätte med en näsa, som skulle rekommendera en friare hos de fruntimmer, vilka förstå sig på proportioner. Den stod ut lik en båga och intog åtminstone en tredjedel av hela ansiktet. Pipan, som efterträdde tuggebussarna uti hans bägge mungipor, hant icke passera spetsen utav henne, utan syntes gjord endast till ett rökaltar för henne. Hon bar ock alla märken av luftstreck, rödfrusen och härdad, lik hans övriga lemmar. Mannen var rask och kommenderade rodret med en trygghet, som röjde att han kände var sten i farvattnet. Klockan 4 om aftonen hade han bragt oss in uti Svinörsund, varest nu vårt utmattade Finland ankrade, sedan det blivit likt ett fruntimmer, som under en lustresa på vattnet iråkat en storm, tappat handskarna, förlorat kornetter, fått sönderrivna manschetter och hinner änteligen med utslagna hår och tårar i ögonen den räddande stranden.

Dyrbara Norge, förtrycktas såväl som bedragares yttersta gömhål! Huru skall jag kunna beskriva dig? Jämförelsen med det ängsliga djupet gjorde dig till ett paradys i våra ögon. Dina nakna berg förvandlade sig till lustgårdar, dina fiskarehyttor blevo palatsgir och dina paltiga döttrar undersköna prinsessor. Sjön hade uträttat på oss detsamma som romaner på riddaren av Mancha. Hans inbillning skapade gästgivaregårdar till kungaslott och väderkvarnar till rasar. När han omfamnade den smutsiga Maritorna, vilken ännu stank efter Stallpelle och fåhuset, trodde han sig hålla i armarna en änglaskön prinsessa, vars fina kläder luktade idel ambra och kostbara rökelse. Samma lyckeliga förtjusning intog vår landlöpande ungdom nu.

KAP. XV

VÅRT VISTANDE I SVINÖRSUND

Nos convivias, nos praelia virginum cantamus. Horat.

Våra herrar superkarg och kapten begynte strax med skeppets angelägenheter och förbättringar. De hade tagit sitt högkvarter hos en general-skipsmaler vid namn Galtrup, en berest, munter gubbe, som hade sett alla spökelse i naturen, ända till fandan själv och hans närmaste släktingar, de helige inkvisitionsfäderna i Spanien och Portugal. Han undfägnade sina gäster med sagor och stekta kråkor, vilka han kallade "en smuk villebraad". De förra roade öronen, ty gubben l jög artigt och var i stånd att utdraga en sex kvarters historiestump till en hel kabellängd, men de senare hade inte samma verkan på smaken, varföre herrarna nödsaka-

des upphämta kajutkocken till att förestå herr generalens kök. Herr Galtrup själv såväl som hans måg Ferrö, en klotrund ölstomme, till ämbetet en skeppare, funno bägge vår svenska matordning mycket solid och bevisade det också med deras allslukande appetit.

De andre rakade emellertid alla närliggande byar ikring, släpande med sig bössor, fioler och vinbuteljer. Förmiddagarna lopp man på jakt i bergsskrevorna. Assistenten von Heland höll oss med vilt hela tiden. Vi spisade änder och vildgäss, medan kråkstekar vankades hos generalen. Bland annat fällde han en ofantelig örn (o, att det varit den ryska!), vilken satt högst på en klippa. Han stupade hällen utför, men syntes ännu vilja försvara sig, varpå följde ett lustigt handgemäng emellan bägge partierna, till dess änteligen den skjutne måste bita gräset under ett slag av skyttens bössestock. Hans pennor feck jag till att skriva detta kapitel med, och vår fintlige fjärde styrman har sedan utav hans bägge fötter låtit göra sig ett par ståtliga ljusstakar.

Eftermiddagarna bestormade man bondstugorna. Vart vi kommo blev ett gästabud. Töserna rycktes från spinnrocken upp till slängpolskor och hulpo oss med mycken

villighet att skaka skörbjuggen ur lederna. Var och en feck sig en *dame de ses pensées*. Här lektes gömme, här skiftades maka, här trallades *Adam hade sju söner* m. m. Då vår kapten hörde detta, drog han på axeln och sade: "När fan är hungrig, så äter han lort". Mördande infall, men sant intill minsta bokstav. Dock föregingo inga felaktigheter, ty vår skeppspastor var med och hotade oss med offentlig kyrkoplikt.

Får jag lov att beskriva våra norska gudinnor? *Cui bono?* kunde man inkasta. Men, min gunstige läsare, fall mig intet i talet med denna ledsamma frågan. Alltför få av mina kapitler uthärda henne, och vilken oräknelig svärm folianter skulle icke vräkas utur våra boksamlingar, om man mätte dem med denna måttstocken? Oroa mig därför inte med ert *cui bono*, jag ber en gång för alla.

Så stiger då hit, min sköna, lilla Gunnila, stora Gunnila, Martha, Åsele, Agnfil. Jag skall som kortast avmåla er.

Lilla Gunnila var vårt "allas ögon lita till dig", en snutfager, brunögd unge, med svarta extremiteter, nio kvarter hög och jämntjock, åtminstone så länge vi voro där. Skulle hon efteråt utvidgas på något ställe vare sak hen-

nes. *Stora Gunnila* var en femtonpundig köttunna på två ben, vilka uppbyros av ett par fötter, som tycktes uppsluka tiljan hon gick uppå. Den som ville jaga på spår kunde aldrig missledas, ty var hennes fot sattes ned i snödrivorna, tog den med sig en hel kvadrataln. *Åsele* rullade ett par vinda ögon, vilkas tjusande blinkar delades på flera tillika, och hade så när bragt ynglingarna härihop, såsom var och en ville tillrycka sig mesta strålarne utav detta irrblosset. *Martha* prunkade med tvenne alltför täcka händer: den högra hade ingen maka mer än den vänstra, och denna återigen kunde icke jämföras utan med dynggrepen. Älskvärda par, kyssa dem vem som vill! — — *Agnil* däremot var ett litet nätt stycke, som man aldrig kunde se på, utan att harmas på det bedrövelige *icke* uti sjätte budordet. Hon var snygg, väl tecknad, munvig, sextonårig och rask, kort sagt, det felades henne inte mer än en smula kättja för att äga alla egenskaper av en väluppfostrad flicka, men i den delen var hon rätt bondsk. Fy de där lantlollorna! De voro inte bättre de andra heller. Piastrarnas språk, som så hjärtans väl begripas i Cadix och dito i Masthugget, slösades här lika så fruktlöst som ögonens. Landets vinter

hade sträckt sig ända till deras hjärtan. De voro så dumma; de hade inte begrepp, de ville inte. Skade att de ej fått lära sig någon värld!

Fruktur då icke, mina hemmavarande svenska mör! I som tron er äga rätt till några hjärtan på Finland! Jag kan säga er i förtroende, att gossarna här gjorde ingen erövring. Träffa de slika ogene Gunnilor på Kap och i Kanton, så bli de er aldrig otrogna.

Såsom i förvantskap med föregående vill jag här bifoga följande underrättelse om trenne brudepars hopavigning, som vi hade tillfälle bese uti Sprangry kyrka, söndagen den 18 februari. Brudfärden kom sakta intågande par om par uti trenne kolonner. Utom de kära föreställts, prunkade i hopen den ärbara fru Ferrö, utmärkt med en simmande, majestätisk gång och en fot sid kattunsrob, omgiven av socknens vackraste jungfrur. Min märkande inbillning målade Dido och hennes nymfer för mina ögon, och den kyliga grästensmuren bragte tanken mycket naturligen på hennes svalande grotta. Vi svenske ynglingar, som uppställt oss i rad på sidorna, pillade kruset fram ur bröstet och satte hakpåsens uti god ordning, i hopp att åtnjuta ett ögnakast av

Svinöns ankommande Dido. I själva verket rullade hon ock ett par nådiga ögon åt vår kant, men vi hade svårt vid att döma, vem som vore den lycklige, ty de sköto ej ditåt de pekade, såsom hjältinnan i den delen liknade förenämnde Åsele. När prästen läste, trodde jag, att hennes blinkar stodo åt himmelen, men jag har uträknat sedermera, att det verkslign var mig, som hon såg på.

Vad nu brudeparen angår, så var det första en ung dräng med en jänta utav samma ålder. Gossen steg fram med en triumferande uppsyn, men tösen hade en tår i ögonen, för-modeligen av medömkan över åskådarna, som inbillade sig att hon drog mödomen med sig till brudstolen. Det andra paret syntes vara en änkeman och en tjuguarig flicka, men det tredje var alldeles olika. En oppstuvad, ful käring, som hade hundraåriga fåror i pannan och redan räknat tio höstar, sedan hon miste sista tanden, vars länge, skrunkne hals sviktade under ett darrande huvud, vars övres kindben voro försedda med tvenne knölar, vilka stodo ut liksom ett par bastioner att betäcka hennes insjunkna ögon; en buse, med ett ord, som aldrig bort nalkas kyrkogården utan för att samlas till sina fäder, hade fått en adertonåra dräng vid

sidan och skulle nu bindas med kärlekens band. När prästen upprepade dessa orden över dem : Växer till i barn och blomma, blev det ett allmänt löje i bänkarna. Men jag satte hatten för ögonen och grät, ty mitt hjärta sade mig, att det endast förtjänta tårar. Den stackars brudgummen, bunden vid sitt gamla och alltför segslitna kärngeskrov, förekom mig i samma belägenhet som en del kristne martyrer, vilka berättas blivit fastsurrade vid döda, halvruutnade kroppar för att långsamt plågas ihjäl av stank och köld. Olycklig den, som tager trollet för guldet! Ödet vare lov, jag älskar inga antikviteter!

Orimligheten av sådana giftermål faller för mycket i ögonen till att behöva nämnas. Varför har lagen icke räknat dem till tidelag? jag slutar med tvenne verser av *Nicander*:

Gummor vänte sig hugg, som taga orakade gossar;
gubbar vänte sig horn, som taga ostadiga flickor.

P. S.

Under predikan hade några barn börjat stoja, varöver den nitiske läraren slog handen i predikstolen och sade:

Börn, hvis I vil snakke, saa vil jeg tie. Det infallet följde oss tillika med prästmannen själv ombord, vilken ock spisade middag på skeppet.

KAP. XVI
SOM ÄR DET NÄSTA EFTER DET
FÖREGÅENDE

Landat mercator, quas vult extrudere merces. N. N. Under detta var här en dagelig marknad på skeppet. De kringgränsande byar bragte landets läckerheter var morgon ombord. Matroserna köpte finkel och surt öl utan all ända, och kadetterna drucko så mycket mjölk, att man till slut kallade dem *Die Ochs-madame ihre Herren Söhne*, d. ä. kalvar. Fiskarebåtar flöto kring skeppet såsom ungar omkring en stor gås, och de nästliggande bergen voro vitmenade med skjortor, lakan och halvärmar, som kvinnfolken i nejden tvättat åt besättningen. Ferrö drev i synnerhet en dräktig handel på Finland. Han var färdig att utbjuda allt, utom sin *smukke kone*. Socker, sirop, oxar, får, hundar, brännvin, vantar, all-

ting var falt. Jag förglömmer aldrig, hur han sölade ned bänkarna under sundäck med sina siropsfjärdingar, och med vad vältalighet han lockade till sig blanke piastrar ... Det vore hans nöje att tjäna de svenske; han ansågs dem för sina värdaste landsmän; men jutarne, fy, de voro skälmar från huvudet neder till fotabjället . . . ”De maatte vare betryggede paa, at han kuns søgte vaere dem til tjeneste, men ikke at skinde dem ... Varene vare gode. Jyderne vilde ej faa dem til saa godt pris; men svenskerne aere vores brødre.”

Trenne veckor blevo vi här liggande : en gyllene tid för hela grannskapet mitt i deras enväldiga järnålder. Ty vårs kvar-lämnade piastrar ha satt dem i stånd att undgå fogdens ut-mätningar, åtminstone i år. Norges klyftor äro en fristad för främmande flyktingar och ett trädhus för landsens in-födda barn. Skatter trycka dem, och sällan kommer någon norrman till en syssla utav värde i sin hembygd. De mäktige dricka allmogens tårar ur guldsålar, såsom en okänd författare uttrycker sig. Jag kunde icke höra deras suckar, utan att välsigna min stjärna, som låtit mig födas en frihetens son i det gamla Sverige.

Slaviskt uti tänkesätt,
frå sin barndom vant vid klavar,
Norges folk för pisen travar,
njuter endast oxerätt.

Mänsklighetens högsta pris,
frihet, stora dygders moder,
räknar inga ärestoder
under eneväldets ris.

Sant är det, här hörs ej kivi
utav styve folkpatroner,
men så saknas ock Catoner :
gnabb är fria staters liv.

Svenske bonden herre är –
denne rang med oxen äger.
Stackarn ock ej mycket väger
sedan fogden varit där.

Bröder norrmän, slår er då
till det svenska rikssamhället.

Jeres konge skall i stället
våra pomerinker få.

Där skall ni ett folk få se,
stort och sällt i frihetsdagen;
trälar endast under lagen,
vilken de sig själva ge.

Tryckfrihetens ädla rätt
står på vakt kring deras murar,
när en hemlig ovän lurar
efter annat styrselsätt.

Men jag ser, jag kommer alltför långt fra det målet,
varåt min motto synes peka. Det händer mig inte första
gången nu, lär ej heller hända den sista, ty varföre skul-
le jag följa reglor, när det jag skriver om har inga? Föl-
jande måste även intrugas här, fast det ock skulle ske
med domkraft. Händelsen är egen.

När har man hört kristna människor vilja dansa på ett
gravöl? Nog berättas det, att antropofagernc i Amerika
löpa slängpolska kring elden, då de steka någon av de-

ras medbröder. Men inte hade jag trott finna dylikt i
lutherdomen. Vår första döde, som var en matros, feck
kyrkogård i Norge mot en riksdalers avgift. En del av
hans kamrater hade smugglat en fiol med sig i jollen då
de skulle ledsaga'n till sitt vilorum, och voro icke förr
komne i land, än de började trippa branicula med kvinn-
folken. Hade inte prästen ryckt stråken ur handen på
dem, räds jag att de dansat ännu. Vem känner här icke
igen den s. k. ostindiske *girn*?

KAP. XVII
OM EN RAR FISK

Dictu mirabile monstrum. Virg.

Den 25 februari kryssade vi på själjakt i skärgården. Andre assistenten sände en rännkula efter en av desse sjöhundar, men förmådde icke dyka så snällt som han, varföre bytet gick oss ur händerna. Vi stego i land på en liten holme, och som tövädret här och där hade blottat gräsmarken för våra ögon, feck jag lust att bli naturforskare. Bland rara stenar fann jag här vår svenske grästen. Utav fåglar flögo här skockvis de så kallade fiskmåsar, och den märkvärdigaste växt jag råkade var den evigt grönskande *Juniperus* eller enrisbusken, vilken hos turkarna förvaras i krukor såsom en helgedom. Vår lärgirige skeppssikter lättade mycket min möda. Han hade funnit ett stycke sten, stor som ett ägg och svartstrim-

mig, vilket han visade mig, sägande det vore den besynnerliga *lapis petrificotus* eller korpsten, varmed man kunde trola fruntimmer till sig om nätterna. Han hade läst därom hos den lärde författaren herr *Orbis Pictus*. Likaledes hittade han en kristalliserad snäcka, vilken han stoppade i västfickan, men hade den harmen att däruti vara misstagen, ty då vi gått en stund, begynte den smälta och flöt läret utför, såsom det ej var annat än ett islupet koplommon. Han hade hanterat det med vantar på händerna, kunde således icke strax märka bedrägeriet. Vi vandrade vidare och blevo varse ett obekant spår i snön. Min skarpsynte följeslagare kallade på våre skyttar och ropade, att här vare ett älgstånd i nejden. De kommo och vi lupo strax alla tillsammans efter spårstreckket, men till vår stora förundran förvandlade sig dessa älgfjät allt mer och mer till fruntimmerskor. Dock blev icke jakten värre för det. Man klättrade berget utföre och upptäckte en liten stuga, omgiven av några nakna trån, vilka i förstone gjorde henne osynlig, liksom för att undanstjäla dess ensamma åbor för den spejande främlingens öga. Vår håg för naturalier lockade oss närmare. Men huru bestörte blevo vi ej, då två

skygga nymfer, holmens endaste invånare, med häpna skrik lupo till skogs vid vår blotta åsyn! Vi sågo på varann, liksom för att utforska, vars uppsyn kunde vara grym nog till att förorsaka sådan förskräckelse. Siktern skyllde på assistentens bössor; denne åter lade hela felet på hans stora näsa. Emellertid ville man *bongré malgre* uppjaga flyktingarna. Vår skeppspredikant, som var med i sällskapet, vann änteligen så mycket förtroende genom sin svarta rock, att den ena kom tillbaka, men systemen rymde fältet utan att en gång se sig om. Hon gav oss litet mjölk, som vi begärde, men med så darrande hand att vi lätteligen märkte hon fruktade något; lopp även från en tilljuden piaster med samma skygghet som en svensk dräng ifrå värvarepenningen; talade ock ingenting. Vår lots berättade sedermera, att det var ett par gamla jungfrur, av vilka den ena icke kunnat få och den andra icke velat ha fästeman, sedan hon blivit besviken i sin första kärlek. Två, tre gånger om året komma de till kyrkan; leva för övrigt ensamma i deras lilla koja, vilken släktingarna byggt åt dem. En ko och några kryddsängar skaffa dem livets förnödenheter, och en hatad mansfot översteg förmodeligen aldrig dessa ves-

talers tröskel förrän denna gången.

När alltså mine naturforskningar icke lyckas bättre, måste jag göra ett knäfall för hans majestät av örteriket, hertig över krokodiler och havsfruar m. m. samt herre till fyrfota djur, fjäderfä och insekter, vår store riddare von Linné, anhållande ödmjukast om befrielse från dessa steniga exkursioner, både härstädes och på andra ställen, dit jag vidare kan komma. Jag högaktar hans ojämförliga insikter och trampar ogärna ihjäl någon av hans små krypande vänner, men kröker ock nödigt min rygg efter dem, ty min lust är med människors barn. Och så länge jag icke hatas av dessa, lär jag aldrig älska de andra. Dessutom känner jag mig född mer att åtnjuta än beundra naturen. Jag tycker mer om en välluktande blomma än en besynnerlig, och om min förundran skall stanna vid någon vacker ros, måste hon växa på en sextonårig flickas kind.

Emellertid vill jag dock denna gången fägna honom med en liten insekt, sådan som jag undfått densamma av Norges lotsar. Det är kraken, eller den så kallade krabbfisken, vilken understundom säges besöka dessa vatten. Han är icke stor, ty huvud och stjärt inberäknad

lär han ej vara längre än vårt Öland utanför Kalmar. Alla fiskare veta här att tala om honom. Han håller sig på sjöbotten, städse omringad av en oräknelig skara småfisk, som tjäna honom till föda och födas av honom igen. Ty hans måltid, om jag minns rätt vad biskop Pontoppidan skriver, räcker inte mer än tre månader i sän-der, och andra tre månader åtgå till att smälta den bort. Under denna tiden närgir han hela arméer av smärre fiskar Ined sina ofanteliga exkrementer. För den orsaken uppleta landets fiskare genom lodning hans lägerställe och idka där med bästa fördel deras hantering. Efter hand höjer han sig mer och mer, och så snart han nalkas vattubrynen på tio-tolv famnar, är det hög tid för båtarna att flytta sig ur grannskapet. Ty i detsamma rusar han opp, lik en flytande ö, sprutar Trollhätteströmmar fram ur sina förfärliga näshoror och slår omkring sig, så att vattnet i stora utvidgande rundlar yrar hela milen ikring. Männe denna icke är Jobs Leviatan? Han vore ju artig att ha. Fördenskull, om herrar naturälskare behagade först tinga husrum åt honom, kunde man sedan med lämningarna av vår sista pommerska arme låta palma'n över till Sverige.

KAP. XVIII

FÖRETAL TILL DEN GUNSTIGE LÄSARN

Exul eram, requiesque mihi, non fama, petita est. Ovid.

Således har mitt bläckhorn redan ynglat sjutton ungar, alla älskvärda bytingar. Nu är det åter dräktigt, förmodligen med den siste av denna kullen.

Tänk, min läsare, deras tokroliga uppsyn har så behagat mig, att jag fullt och fast beslutat erkänna dem för lagliga. I början hade jag ärnat försticka dem såsom oäktingar långt undan din ärbara åsyn, men jag har sedermera lystrat till naturens röst. Mitt ömma fadershjärta tillåter mig inte denna hårda medfart emot egna barn. Jag förklarar dem alltså för äkta födde och överlämnar dem till din bevågenhet.

Åtskillige ha före mig kastat dig i armarna dylika ost-

indiske foster, men vart och ett synes ärvt för mycket av sin faders allvarsamhet. *Brelín* står på Ascension och ljuger dig tårar ur ögonen. *Osbeck*, nyttig men trumpen, proppar dig händerna fulla med naturalier, och *Torén*, gladlyntare än de andre, hade kanske kunnat roa dig med sina smatäcke bekantskaper i Suratte och Kina, men du såg ju livet flyta ur honom, tillika med sista droppan i bläckhornet. Desse lära således ej lämnat efter sig andra intryck än tragiska. Tillåt då min jollrande avel utplåna dem. Jag är en fiende till rynkade pannor och önskar kunna sprida ungdom i allas ansikten.

Friboren i samhället, tål jag inte tvång i studerstugan, Scaliger är likaså mycket min buse i den senare som Machiavell i det förra. När det politiska oket icke trycker mina skuldror, vi skulle jag da bobörda min hjärna med det grammatikaliska? Nej, stanne Donator och Qvintilianer på skolbänken! Reglor äro intet annat än döda tyngder på ett levande snille, vilka nedtrycka tänkekraften och inskränka farten för en snäll-flygande föreställning. En järnkula om foten, hjälper den löparen löpa?

Vare då snillet sin egen vägledare! Känslan av det

höga, det vackra, det naturliga, är den icke i din själ, så kan ej Aristoteles meddela dig den. Homerus hade icke varit Homerus, om han läst våra poetikor.

Plinius den yngre talar om en orator på sin tid, som varmycket noggrann och regelbunden men föga eldig och hög: "Han har inte mer än ett fel", sade han, "och det är det, att han har alls intet."

Ett ansikte, där naturens hand liksom i brådska utkastat små vördslösa behagligheter, inkräktar flera hjärtan än den allra skönaste Venus, som är utpenslad efter cirkel och måttstock.

Var Helena en skönhet efter reglor, ack! vilke narrar voro då grekerne, som hela tio år härluggades om henne!

En fläck här och där sätter våra fullkomligheten i klarare dag. Betrakta Celine. Ni skall tvivla, vad som pryder henne mest, antingen den lilla svarta lappen på högra tinningen eller de två närgränsande flyttstjärnor, som skimra fram under bägge bågarna av hennes täcka ögonbryn.

Naturarv expellas furca, tames usque recurret, säger Horatius. Naturen flyter ovanpå, liksom skummet i ölbä-

garen. En författare kan icke dölja sig själv på papperet. Hans temperament sticker fram uti allt vad han skriver. Ni skulle snart tänka, att han doppar pennan i sin egen blod.

Vad under? Sonen liknar f adren, skriften skribenten. Ett tungsint huvud, huru kan det föra en lätt hand, eller en glät- tig tungs kväda melodiska toner? Vad dag hörde ni korpen ropa kuku och göken kras?

Får icke då var fågel sjunga efter sin näbb? Jag är mera fallen till att skratta än gråta och härmar hellre en lustig Scarron är en djupsint Hobbesius. Orsaken till bägge delarna flyter i mina ådror. Sådana vätskor, sådana infall. Jag låter mitt temperament regera min fjäder. Är det muntert dag och sorgset i morgon, så har ni strax tvenne dylika kapitlen.

Inspärrad nästan aderton månader på ett skepp och städse omgiven av ett tröttsamt enahanda, må jag inte få söka mig vederkveckelser uti snillespel? Den seglande staten bortmäter sin tid med logglinas, den handlande med sifferlängder. Var skulle jag göra utav min, om man förböde mig att bläcka bort honom?

Det jag skriver är verkliga händelser. Ty huru vågar

jag ljuga, när 150 ögonvittnen dageligen kunna stå opp att beslå mig? Poetiska självsvåldet kan väl insmuggla en eller annan falsk vara uti mina rim, men min prosa är alldeles pålitelig. Lärd är jag inte, önskar ej heller att de latinska skyltar jag uthängt över ingången till varje kapitel måga därför anses. Dock gör jag mig en heder utav att bruka dem, fast ock en nymodig liten Herr Puderparnass ville säga: de lukta utav skolan. Ty jag är icke lik en del förnåma hantverkare, vilka skämmas för att ha deras ämbetsmärken hängande över porten, sedan de börjat, med en blå kapprock över förskinnet, rådpågå om statens bästa vid ett kannstöpärebord.

Ostindiske resebeskrivningar ha vi till överflöd; vi skulle jag trampa spåren efter hundrade? Nej, jag skall öppna mig en egen väg. jag vill vara ny, och såsorn ett prov därav slutar jag denna boken med det, varmed andra skulle börjat, jag menar med *företal till den gunstige läsaren*.

Tok jag skrivit hit intill,
tok lär jag även efterfölja,-
ty vem kan sin skalk fördölja,

när han utur hjärtat vill?

Skriften passar sin skribent;
vädren lik, som han beskriver,
an sin egen målning giver,
när han sätter slikt i pränt.

ANDRA FINSKA TÅGET IFRÅ NORGE TILL GODAHOPPSUDDEN

KAP. I

Redit in tumidas naufraga puppis aquas. Ovid.

Den 6 mars 1770 lyckönskade vi varannan till god vind och satte till alla våra vingar. Vid middagen flögo vi norska näset förbi, och två dagar därefter summo vi, med glädje i hjärtat och frisk vind i seglen, fram mellan Hetländska klipporna, kommande den 11 Rocol i sikte, vilken reser sig opp såsom en fyrbåk mitt i öppna sjön. Den Högste tycktes enkom ha be-fallt vädren blåsa för oss, på det vi måtte förgäta vår förste motgång.

Emellertid hade vår föregående långsamma kryssning

planterat döden i skeppet. En rötfeber hade innästlat sig under däck, varutinnan vi, oaktat vår doktors väl använda skicklighet, förlorade sju personer på mindre än tjugo dygn. Jag minnes en dag, då trenne lik på en gång stöttes över relingen. Detta bragte oss med bedrövelse till hugkomst utav Finlands olycka under dess förra resa, då en sort sjöpest borttryckte snart sagt halva besättningen på några veckors tid och nöd-sakade vederbörande att förhyra i Cadix ett hopskrapat pack av allehanda färgor, vita, svarta och blackota, för att ersätta de avgångne. Men denna sotgin upphörde, Gud ske lov, med de sju förenämnde, vilkas mistning likväl var oss kännbar nog, såsom lotteri hade drabbat de dugligare bland våre matroser.

Till att bota förlusten av våra fartyg, vilka orkan den 24 januari borttagit, hade man i Svinörsund tillhandlat sig det bästa som fanns, ett stycke tjärat baketråg, vilket, sedan det blivit förstärkt med nya pålagda relingar, gjorde oss en drägligen god jolle. Men slup felades ännu. Gumman Finland måste därför yngla, och till alles vår förundran bar hon inom fyra veckor fram en alltför vacker simmande skeppsunge. Vår kapten, som ej allena förstår

regera en seglare utan ock bygga en, om det gäller på, lät upprätta ett litet skeppsvarv mitt på däcket. Tjänliga knän och plankor hade han medbragt ifrå Norge. Arbetet begyntes under hans inseende av våre fyra timmermän, och inom 8 dagar hade vi en slup på stapeln.

Medan de således hamrade på det nya fartyget, hade vi uppseglat de stående vindarna, tillika med sommaren. Brä-met korrades redan på våra svenska pälsar, och västarna voro knappt drägeliga. Den 22 började man andas Maderas eviga vår, och den 25 följande åtnjöto vi sikte av öacrne Palma, Gomera, Teneriffa och Picos himmelshögs spets. Den som icke räckte dem med ögat, kunde lukta dem med näsan, så vidlyftigt spridde sig dessa klimaters välsignelse runt ikring.

KAP. II
FÖR FRÄMLINGAR, SOM ÖNSKA BESE FIN-
LAND

Vento nune fortur amico ...

Uti dessa farvatten är resan angenäm som själva luften och kan anses för en lustfärd. En leende himmel över oss, ett jämt småkokande hav under oss, en lätt susande kulning som underhåller buken i våra segel och hälsan i våra lungor, ett luftstreck där man varken kväljes av hetta eller hackar tänderna för köld – vilka förmåner på ett ställe! När jag nu tillägger, att vi ha kalvstekar för magen och maderaviner för strupen, ack, vad kan en dödlig önska sig mer?

En äregirig tyrann som med fulla segel svävar fram

på lyckans hav, en samvetslös våldsverkare som vadar opp till välde och rikedom uti de undertrycktas tårar, en tilltagsen ränkspelare som ställer kosan åt en båtande beställning och på vägen seglar förtjäntare medsökande över ända, ett gäldbundet familjehuvud som under en god riksdagsvind upphinner latituden av subsidiebordet, en ung präst som med hovpassaden skjuter hela femton knops fart till ett fett pastorat och blåser kalotterna utav hundrade gråhåriga kapellanor – alla dessa kunna väl tycka sig ha en fägnesam seglats, men jag bedyrar att min glädde mig ändå mer uti desse behagliga nejder.

Jag frågade mina vänner, om de nånsin haft en nöjsammare lustresa, och de voro obilliga nog till att svara mig ja. ”Detta är roligt”, sade de, ”men huru föga betydande mot det nöjet att ta sig en vintertripp i Sverige efter en äppelkastad slädtravare och stjalpa kull i snödrivorna med en liten Cloris.” Jag gick ifrå dem och mumlade sakta fram *Boys will have toys*.

Man glömmer bort att man är på sjön, när allting fogar sig så väl. Skeppet flyter stadigt som jorden och visar mig en mängd omväxlande föremål inom själva

relingarna. Fram på backen ser jag tvenne sotiga cykloper, släggande på ett smedjestäd, så att gnistrorna regna ned från det röda järnet, och hammarslagen fördubblas av ett skallande eko från kopparkittlarna i kabyssan. Vänder jag mig åt akter, så finner jag ärbara segelmakare krökte över deras arbete under musik av en kacklande orkester höns, gäss, kalkoner och ankor. Spatserar jag till stormasten, ser jag ett litet fartyg växa upp mellan händerna på drivande timmermän, och en smula längre fram spinnas tåg och garn, historiestumpar, lögnändar, skvallerhärvor samt understundom slängpolskor.¹⁾ Lutar jag huvudet över relingen, så råkar mitt öga en hop hungrige hajar i vattubrynen, blandade med dolfiner och tumlare. Tittar jag upp åt bramtoppen, får jag skratta åt utkiken, vilken ropar att han ser en seglare babol om solen eller styrbol om näsan.²⁾

Men här är fuller mer att anmärka. Behagar min herre följa mig under däck? – Väl. – Si här akter ut bor herrskapet på Finland. I denna hyttan mötes Vitterhets-sällskapet två gånger i veckan.³⁾ Näst intill drickes på

1) Fram på backen, vilken kan kallas Finska skvallerterorget.

2. Styrbol och babol svarar mot höger och vänster.

3) Se följande 7, 8, 9 kapitler.

namnsdagar. – Där tvärs över bor den som mördar folk, och tätt utmed den som begraver dem. Denna kistan¹⁾ med segelduken över förvarar döden och livet, tjänar på en gång till apotek och predikstol. – Men vidare. – Låt oss först gå Babolslånggatan utföre. – Akta er likväl för hängmattorna, ty de äro levande. Ni kan råka i fejd med jungmännernas krypande kustbevarare. – Detta är andra bordet, varest herr D. pliktat fem piastrar, efter han ej förmådde sluka tre höns i ett mål, såsom han lovat i vad. – Bakom står ett mindre, där kadetterna äta ärter och hårluggas. – Här på höger räknar ni 50 stycken får, vilka tid efter annan ryckas ur denna mödosamma världen för att hederliges jordfästas uti våre magar. Mitt emot härbärgeras deras käre anhöriga, getterna, samt allehanda svinkreatur. – Si här står vår ärliga skeppsamma, en ärbar komatrona från Hisingen och syster till den viktige oxebrodren, som häradshövdingen feck av dannemannen välförständig J. P. på det han skulle befordra'n till herrdagsman 1765. Hennes siste son har redan gått igenom kockens händer i evigheten. Hon ger oss dageligen mjölk, därför skone vi ock hennes kött. –

1) Medicinkistan, där predikan hölls på utresan

Dessa runda småsakerna kallas plommon om skeppsbord – flera dylika finner ni uti D:s naturaliesamling. – Stig nu litet längre fram fast det ryker. Detta är köket – främsta spiseln är för herrarnas bord, och i det stora kopparhavet där bakom kokas ransonerna för alla backslagen. – Håll, håll, min herre, gå inte dit, det är gallion. – Låt oss nu vandra Styrbolsgatan tillbaka. Där inunder stå tre stycken oxar. Betrakta dem – med vad tålamod bära de icke sina horn! Vill ni se vårt pliktankartåg, så är det här. Kan ni göra't fast i månan, så är jag man för att vi kunne hala ned honom därmed. – Hör ni något bullra under däck, liksom kistorna voro levande? Det är två jungmänner, som supit ur brännvinet för varann och nu luggas på saken. – Den där med de dreglande mungiporna, som skrattar åt dem, är vår snickare, och den andre med stopet i näven är en finne, som dansar björndansen, bara ni ger honom en sup. När ni går förbi här, så håll för öronen, ty där bor en som lär sig spela. Förlåt mig, k. herre, jag kan ej följa er längre: mina lungor fordra friskare luft, liksom ock min törst erinrar mig, att någon namnsdag måtte sökas opp i min almanack till att släcka'n.

KAP. III
SOM BÖRJAS MED I1000 JUNGFRUR
OCH SLUTAS MED SLAGSMÅL

Fecundi calices, quem non fecere disertum? Horat.

God dag, mina herrar bibancer, riddare till rackflaskan och ölkannan! Vad ha vi för en namnsdag nu? Vad säger almanackan? Elva tusen jungfrurs dag – ha, ha. Så många jungfruliga varelser finnas knappt i hela påvedömet. Det måtte vara en munkelögn. Lika gott! De berättas alla blivit martyrer på denna dagen – kom lät oss dricka gravöl. Första skålen är för de:

Legender säga oss, o Bacchi kamerater,
att elva tusen mör ha fallit denne dag,
för svärdsegg menar man, men jag tror för

soldater,
ty munkars vittnesbörd tål litet undantag.
När jungfrur falla ned, så stå de opp mamseller.
Det är just ingen död, fast det kan kosta blod.
Fördenskull, ordens-brö'r, slår ögat ur bouteller
och fukter dessa lik med druvors tåref lod!

Gråt, båle, gråt oss glasen fulla
på denna dagens sorgfest.
Den sörjer bäst, som dricker mest.
Skål för hela vår martyrrulla,
Som jungfrur dött i dag och stått mamseller
opp!

Vad skall det nu bli? – Finlands välgång!

Finland, du vår hedersgumma,
ingen bör din skål försumma.
Var man, för din välgångs skull,
dricker sig med nöje full.
Vinden följe dine vingar,
när du över djupet svingar!
Strömmar, sjöar, väderkast

hote aldrig mer din mast!
Hunger, törst och sjukdom vike
ur ditt lilla finska rike!
Men för allting, kära mor,
för oss ej till Pulcandor.¹⁾

Vad nu, mine herrar? Inte skall ni toastas²⁾ Fy, det är ett gement bruk, uppfunnet allra först av den otuktiga Circe, vilken därigenom förvandlade Ulyssis kamerater till svin, förnyat sedermera under Wilkiska oroligheterna utav Londons koldragare, och nu övligt allena på stinkande nattmöten i Wapping och Westminster.

Emellertid är det antaget i Göteborg av de fleste, till och med det vackra könet.

Osant, osant, mine herrar! Förnedra inte våra sköna så djupt! Ni lär säkert mena endast vederbörande rasphusämnen. Ty huru skulle jag inbilla mig, att en hederlig flicka genom söliga toastar vill förvandla blommorna på sina täcka kinder till rödfrasiga koppar-

1) Kinesiska sjön, varest detta skeppet måste ligga över förleden resa.

2) Toast, en sort dryckesduell, införd av engelsmännen, varuti 2 eller fleratävla om vem som skall ha den äran att vara mest full för en viss flicka.

märken eller omskapa ett par söta rosenläppar till dreglande vinpipor?

Vem har sagt de skola dricka så mycket? Men två till tre glas kunna ej skada, helst göteborgska fruntim-ren äro till större delen bleklagda, och en droppa vin, naturen till trots, kan framlocka rosor, där annars inga finnas.

Vackra rosor! Sådana kallar jag brännvinsrunor. Men efter ni änteligen vill ha purpur på deras ansikten, behöver ni bara framtoasta edra skotska artigheter: *pr-and purse never failing – black c– and white tighs*, m. m. Ty vilken flicka skulle icke rodna vid sådana grovheter.

Varföre så rodna? – jag har sett dem le däråt. – Och jag är i stånd att nämna både fruar och mamseller, som toastat för mig, t. ex.—

Inga exempel, slyngel! Sanningen kan sägas vid alla andra tillfällen men när det rör ett fruntimmers heder, förtjänar minste andedräkt därutav ett par örfilar. – Örfilar? – Ja, rätt, örfilar. – Å, vet hut! Den och den skall – Håll! Akta punsch-bålen – Far i huvut på dig. – Se där ligger hela glasbruket. – Ha, ha, ha, vacker marknad!

Vilken har rätt, min läsare? Böra ej dessa dryckes-dueller straffas lika med dem som ske på klingan? Jag

vet inte vilken syn är mest ömkansvärd : en slagen vältande i sitt blod eller en drucken i sina spyor. jag har sett en toastande hjälte kunna sluka tjugu till trettio glas utan att vila mellan någotdera, och detta skall vara flickan till heder! Vem är mera ursinnig, en sådan eller *Don Quixote*, som fastar fyra dygn under bar him-mel för sin *Dulcinée de Toboso*? Ack, om jag vore Celinda och min Damon sålunda bestormade sin hälsa under mitt namn; jag bedyrar han skulle ej åtnjuta en enda nådig blink, förrän alla tjugu glasen runnit tillbaka ur hans ögon i uppriktiga bättringstårar. För min del skall jag ej vända igen att smäda på detta bruket, så länge det finner försvarare. Åtminstone skall det ej äga fred härpå skeppet.

KAP. IV

BÖRJAN TILL EN HÄRLIG NATURALIESAMLING

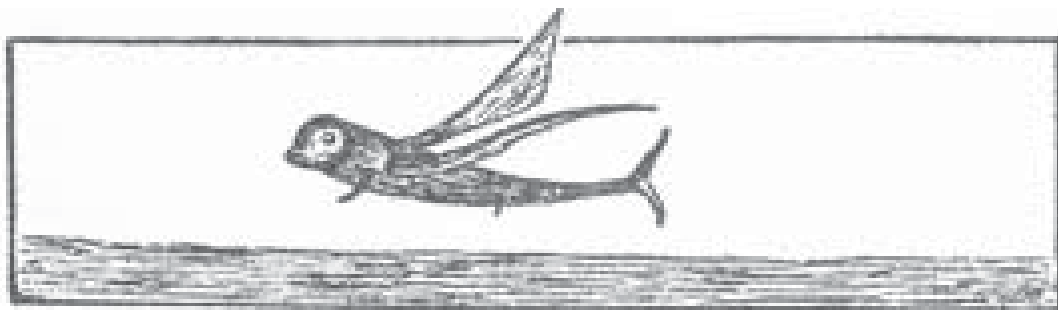
Ridetur, chorda, qui sempcr oberrat eadem. Horat.

Åtskilliga slag, såväl av simmande som flygande släkter, vore här i överflöd att anmärka, men vi skulle jag beskriva det som inte duger att äta? Bondens ladugård är i min tanke den vackraste naturaliekammare, ty vilken gagnar mer, oxen eller krokodilen, fåran eller tigern? Tårarna stodo mig i ögonen, då jag uti djurhuset vid Versailles såg en slukande skara lejon, björnar och strutsar underhållas på kungens bekostnad, medan hundrade svultna fransoser lupu efter allmosa på gatan i Paris. Och det förtretade mig i London, att jag mer kunde beundra en mängd oppstoppade sällsamheter på Brittiska Museum än den närande oxhären, som dagsligan föstes mina fönster förbi till slaktarhusen. Ty då jag

föreställts mig, huru denne mättade en million hungriga magar, medan de förra endast fågrads några nyfikna ögon, syntes mig, att jag otacksamt hade försyndat mig på själva naturen, i det jag no-gare betraktat det sällsamma än det nyttiga.

De lärde resa på Ostindier för att samla naturalier, de sluge till att förtjäna penningar, men jag, som är varken det ena eller andra, reser allena för kroppsans uppehälle. Önskar jag mig en raritetsamling, så är det bondens. En ladugård full med kor, får, hästar, svin, höns m. m., den håller jag mödan värd att lägga sig till.

Icke dess mindre (Se huru lätt jag sadlar om! Man kunde ta mig för riksdagsman.), icke dess mindre tänker jag bygga mig ett litet djurkabinett, dock helt olika mine herrar föregångares, ty jag ärrar beskriva själen hos mina små kreatur, då de hållit sig endast vid kroppen. Jag skall undersöka deras moraliska egenskaper, då de stannat vid deras naturliga. Med ett ord : jag vill gå till kärnan av saken; lät andra hänga vid fenan och stjärten, så länge de behaga. Alltså öppnar jag här ett nytt lärdomsfält och hoppas följakteligen tillocka mig uppmärksammare ögon.

Så ser *flygfisken* ut till system flädermus i land. Båda två misslyckade i naturens hand. Jofur, säger sjökrönikan, satte sig ned att skapa dem och ärrade göra bägge till fåglar, enen hans gemål, den svartsjuka Juno, nöp honom i örat just under detsamma. Hola, bola! skrek den överraskade gubben och släppte arbetet halvgjort ur händerna. Den ene föll i havet, den andre stannade på landbacken.

Flygfiskens moraliska karaktär är yrhet och överdåd, ty lian spelar allehanda skämstycken i vattubrynen och dristar sig stundom högt opp i luften. Vid dessa tillfällen kunna vi få honom På däck, såsom han faller ned och dör, så snart vingfenarna bli torra.

Denna tänker jag föra hem med mig, först till att visa huru litet poeternas ed är bindande, när de försäkra en egenkär Mœcenas, av vilken de hunnit tillsmickra sig en välgärning,

Förr skall fisken lära flyga,
än jag glömmer denna nåd, m. m.,
och sedan till att erinna en del av mine pudrade medborgare i Sverige, synnerligen unge handlande, att icke flyga högre än vingarna bära. "Se!" skall jag säga till dem och peka på min fisk. "Detta lilla djuret hade levat än, om det hållit sig närmare vid jorden."

Här har ni en *booby*, den dummaste förmodeligen uti hela fågelriket, något större än en glada och full med svart ohyra. Matroserna kunna fånga honom med blotta nävarna. En afton hade någon av jungmannerna tagit en dylik akter på vår stora lanterna.

Jag undersökte strax hans moraliska egenskaper och fann honom allra likast en mæster Förskinn i land, vilken löper frå lästen och synålen till politiska dryckesmöten. Ty dumdrilig är han, vårdslös är han, lusig är han,

skriker mycket och lämnar smuts efter sig på stänger och rår, där han sitter, alldeles som en välsupen kannstöparebroder, då han med pipan i ena handen och Posttidningen i andra vilar en lappad armbåga på bordet uti finkel och tobaksaska.

Huru väl skulle denna fågel icke passa till skylt över ingången till våra små statskloka ölklubban? Det vore åtmins-tone mera naturligt än att se tvenne grymma förgyllts lejon hålla en skräddelesax emellan sig med denna underskrift: "Die Schneider-gesellen ihre Herberge."

Denne åter kallas *malefit* eller illgörare, ett öknamn som han fått av vidskepelige matrosar, vilka beskylla honom till att vara en stormbådare. Men fågeln är ganska oskyldig, ty jag har anmärkt att han även så ofta har solsken med sig som urväder.

Jag intager honom i min samling, icke till att beskriva dess dygder eller laster, ty han äger ingedera, utan att kasta en anmärkning på fördomar och övertro. När tuppen gal om kvällen finnes merendels någon ålderstegen gumma, som förespår en olycka i grannskapet, och söta mormor drömmer aldrig, att hon mister en tand, utan att någon skall dö i slakten. "Hör, kärngar!" skall jag säga till dem, då de vilja se min fågel. "Edra tuppar gala, när de ej orka sova, och edra ruttna tänder falla bort, när ni ha skvallrat för mycket. Men inte betyda de varken olyckor eller dödsfall, ty min malefit hade god vind med sig, oaktat matrosernas inbillning gruvade sig för en storm."

Detta är en *bidevindseglare*, märkvärdigt kräk. Före-nämnda sjökrönika förmåler om honom, att han i början

var skapad till en ordinär fisk, men har sedermera begärat en annan nymodigare skepelse, förtretad över att likna den gemena fiskepöbeln. Därutöver blev Jofur så förtörnad, att han slungade honom tillbaka i sjön, sådan som han här föreställes, var-est han ännu, regerad av sin forna smak för besynnerlighet, seglar städse mot väder och väg. Han är lik ingen mer än sig själv och synes vara ett utav bara vind utspänt slem.

Naturen, som stundom tyckes leka i sina verk, har förmode-ligen alstrat denne, för att ha någon varelse på vattnet, som kunde likna våra så kallade starke andar på landet, vilke av en ursinnig klåda till att vara nye och besynnerlige städse simma mot strömmen. Bitilen är för gammal, därför duger han inte. Själens begripa de intet, alltså är det kroppen som tänker: Helvetet är en tusenårig fabel till att skrämja en vidskeplig allmoge. Och varför skulle de gå i kyrkan, så länge det är så allmänt? En Gud vilja de väl ha, men kunna ej tåla den som folkhopen dyrkar. Härliga filosofi!

Om någon av dessa behagar hedra mina naturalier med ett nygirigt ögonkast, skall jag rycka på axeln, gråta en tår och sucka: O, du bidevindseglare!

KAP. V.

BIHANG TILL DET FÖREGÅENDE. OM HAVSVARGEN.

Escarum horrenda vorago.

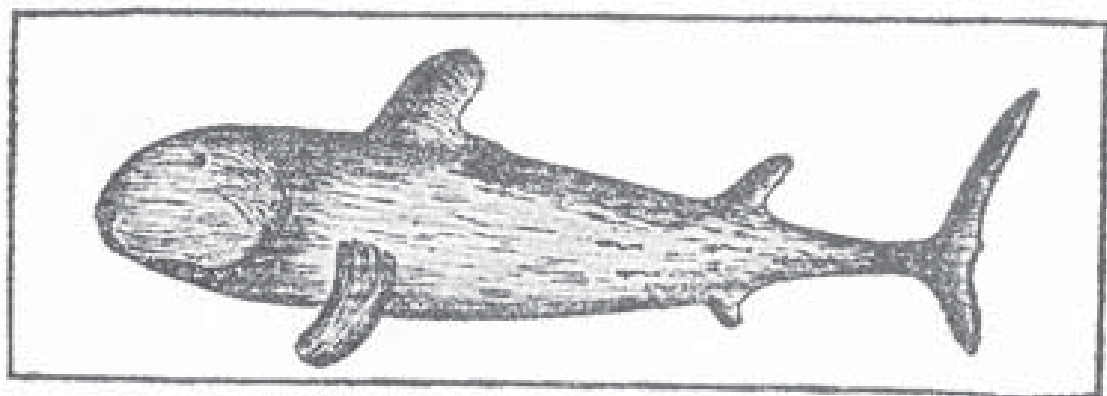
Piscit quod ponsus, quod terra, quot educat aer. Ovid.

Vilket obäkligt skrov! En haj tyngre än den viktigaste smålandsoxe. Med möda kunna trettio man hala honom på däck. Hela min hytta är inte större än hans hiskeliga svalg. Säkert var denne profetens valfisk.

Sådane tankar stormade mig i huvudet, då jag första gången såg denne havsbusen. Björnen är mindre ohygglig i skogen än hajen i sjön. Den vi nu hade fångat höll sex alnar i längden, och tjockleken var nästan samma. Han syntes kunna sluka en dragon hel, ty gapet utgjorde en tredjedel av kroppen. Fyra timmermän gingo på honom med yxor och öppnade stora

stykkegluggar, både babol och styrbol, varutur Moden strömmade däckert runt i långa, otäcka krokar. Åtskilliga mindre ha vi sedan tagit men ej råkat dennes maka. Följande teckning visar honom vidöppen.

En mindre haj på sidan

Hajen är det glupskaste rovdjur i vatturiket. Lik en lurande dykerikommissarie håller han sig akter i kölvattnet och anammar allt vad som kastas över bord: avsomnade höns, självdöda svin, livlösa koplommon, oxeräntor, fårbogor, vidbyxorined mera, vadöre holländarn ock kallar honom Struntfreter. Men i synnerhet skall han göra sig en glad måltid, när någon människa passerar relingen. Hans ankomst, säga våre matro-ser, betyder att någon skall dö i skeppet. Han går och väntar på kristet kött, mena de, äro alltså hans bittraste fiender och sätta med nöje deras egen fläsk-

ranson på kroken för att ta honom. Lyckas det dem – vilket sällan slår felt, ty så snål är han, att han löper efter lockmaten, oaktat han redan flere gånger blödas för järnet – då kapa de stjärten och fenorna frå honom, snöpa stackarn och välta honom sedan tillbaka i sjön, varest han slingrar såsom en stormslagen Algiergaleja utan åror och styre. Stundom surra de ett gammalt båtsfat eller dylikt vid honom, skrattande hjärteligen åt hans fruktlösa bemödande till att dyka. Engelska sjömän sträcka hämnden ännu längre: de hanterar hajar efter jus talionis och äta opp dem igen, när de få några.

Jag har sett denna fisken leva, sedan han blivit flädd. Huden, opptorkad, brukas till raspar och filar. Gapet, som är beläget under själva huvudet, har trenne rader vassa tän-der, och den som råkar sticka foten dit, kan vara säker att han får vandra sin värld igenom på träben, ty ingen rakekniv biter bättre. Hajen lägger ock ingen rom, såsom allmänna fiskar, utan ynglar på samma sätt som fyrfota djur. Vår doktor behöll hans hjärna och visade mig tillika ett järtecken, som jag tror icke finnes annorstädes i hela naturen, jag menar tvenne penes på en kropp.

Härutav kan man inhämta hajens moraliska karaktär. Hans rovlurande lovar akter om skeppet visa dess obarmhjärtiga lystnad efter haverier. Räckte jag dykerifogdarna på jutska sidan, skulle jag slå dem över ansiktet med hans stjärt och säga: "Sandeligen, I jydsk mind, I eye kons ugudelige hajar." Ty då de bedja Gud välsigna deras stränder, mena de icke torsk, sill och långor utan stora, riklastade skutor, vilka de kunna skövla, under det täcka namnet av kristelig bärgning. Dykareklockan är deras dräktigaste not. På min återresa från London 1769 såg jag strandade på Skagern tvenne fartyg, en rysk örlogsman och en liten handelsfarare. Prospekten av den senare smärtade mig. Men när jag fäste ögat på den förre, rann det mig i minnet, vad Diogenes sade, då han betraktade kvinnan, som hängt sig i skogen: "O, att alla trän burs sådan frukt!" – Lät dem ha överdådiga bullerbasar, men komme aldrig någon fredsam köpmannafagg uti deras allgripande faggor!

Vidare om hajens karaktär. – Hans förnyade anlopp på den utsatte kroken röja en otamd begärelse till vällust. Blodan frusar honom redan ur svalget; ändå skyr han icke faran. Järnet har redan rispat en djup fåra i gommen;

likafullt kommer han tillbaka och blir änteligen ett olyckligt offer för sin glupskhet. – Huru lik i den delen våra vällustige lättingar! Känner ni den isterstinne herr von Vielfrass och hans morbror Ölberg med den stora kopparfärgade näsan? Hundrade gånger har den enas maga vuxit under bördan av överflödiga måltider, och den andres huvud likaså ofta sviktat av plågende natrus. Men menar ni, de frossa och supa mindre för-denskull? Nej, de äga en kajnatur. – Huru gick det med den stackars Corydon, en älskvärd yngling, som skulle bli föräldrarnas glädje? Han ville resa. Modrens tårar ledsagade hen-nes avskedskyss, och fadren sade: "Min son, hav Gud för ögonen!" – Corydon kom till Cadix, för därifrån med svidande brännemärken av en oförsiktig kättja, blev återställd, anlände i Kina, för-syndade sig ånyo. Skall jag säga't? – Corydon dog – Corydon, en älskvärd yngling, som skulle bli föräldrarnas glädje, träffade döden i en hednisk famn, lik en täck blomma, vilken, rotstungen av en giftig aspispis, falnar utav och försvinner mitt i dess hoppfullaste morgonstund.

Uslingar! Ömkansvärde hajbröder! Vi plocken I rosor

på en buska, där I nyss fingen sönderrivna händer?
Vällusten undergraver livet såsom mullvaden trädet.
Betraktar hajens ändalykt och bäver!

Sluteligen vill jag anmärka om min grymhjärtade fisk,
att han även lärt sig konsten att leva på andras död.
Hans ovanstående beskrivning intygar detta, ty man ser
därutav, att ett lik icke förr hinner över relingen, än han
gör sig därpå ett fägnesamt gästabad.

Glupske arvingar som med leende mun skifta en länge
efterlängtd rikedom på fädernas gravhög, en lägre
ämbetsman som triumferande uppstiger på den högres
likkista, sedan han hunnit vänta själen ur honom, en
tjuguårig änka som med förställda tårar tillsmickret sig
ett stort testamente av sin döende gubbe och nu delar
detsamma med en gammal galant, ack, säg mig, M. L.,
om dessa äro en härsmån bättre än min havsvarg?

KAP. VI

MÄRKVÄRDIG TRÄFFNING MELLAN SKEPPET FINLAND OCH EN SJÖRÖVARF

Arma virunique cano ... Ving.

Medan jag sålunda samlade naturalier, upplupo vi
grannskapet av linjen. Jag gitter ej beskriva de särskilts
främmande seglare, vilka vi under vägen haft i sikte, ty
märkvärdigheter allena böra sysselsätta min fjäder.
Alltså förfogar jag mig strax till valplatsen för att blanda
mitt bläck med de kämpandes blod.

Långfredagen 1770 visade oss den uppgående solen
en obekant seglare, vilken kryssade fram och tillbaka,
kommande oss efter hand närmare och närmare. Vi
tänkte på ingenting mindre än krig, utan ärnade
fredsamligen börja gudstjänsten, när hans konstiga lovar,
än på den ena sidan, än på den andra, satte oss i en billig

misstanke. Vi hissade svensk flagg, hoppandes därigenom framlocka hans, men förgäves. Jag tog honom i ögnablicket för en sjörövare, ty kocken hade drömt föregående natt, att någon slog honom i synen med potäter, och snickaren svor på att de blodröda norrsken vi sågo norrdanom kunde inte betyda annat än orlog.

För att icke överraskas av en lurare, gjordes Finland klart till motvärn. Psalmboken lades bort, och laddstocken togs i stället. Redan stå 40 kämpar i gevär, redan ser man döden färdig att rusa fram ur sexton gluggar på varje sida. Bindlar och plåster lågo i ordning för de sårade, och mina oförskräckte landsmän till heder bör jag tillstå, att allesammans med karolingiska uppsyner avbidade ordres till angrepp.

För min del hade jag länge önskat mig krigiska äventyr, kunde alltså ej utan glädje mottaga detta tillfället att mätta min längtan. Försäkrad att kulan snarast träffar den huggrädde, beslöt jag att icke stanna i krutdurken. Jag hade aldrig läst vår nyare svenska historia, begrep således icke, huru man uti träffningar kunde få sina skrämor i ryggen, ty jag såg min farfar, a en gammal, gråhårig karolin, bära dem alla framman-

till. Om jag lever i hundrade år, förgäter jag ej, vad gubben erinrade mig sista gången jag besökte honom här i världen. Jag var en gosse av tio år: "Hör, pojke", sade han och fattade mig i skuldran med en hand som syntes uppsluka hälften av min lilla varelse, "hör, om du nånsin kommer i fara, så se henne stint i synen, ty hon vördar en djärv uppsyn. Du är förlorad, om du vänder ansiktet bort. Kong Karl, Gud fröjde hans själ!" — här tor-kade gubben sina ögon — "När han gick för oss i fält till att tukta ryssar" — här strök han sina knävelborrar och såg grym ut — "så slaktade vi dem såsom oxar" — här åter log han rätt hjärteligen — "och gingo i bloden opp till stövelkragarna. Minsta delen stupade i själva slaget. Nej, det skall du veta, min gosse, att största nederlaget alltid sker ibland de flyktande. Ju mera du löper undan, ju närmare hänger dig döden på hälarne: därför stå som en karl!"

Denna hans erinran kom jag nu ihåg och föresatte mig att följa densamma. Stackars gubbe! Han mädde väl ända till 1742, då han läste i Posttidningen, att ryssarne hade skjutit victoria med svenska kanoner uti Helsingfors, varutöver han feck slaget och dog.

Så snart jag såg krigsanstalerna börjas med allvar, påminnte jag mig forne fältherrars maner att ansporra sina kämpar med något uppmuntrande tal. För att i nödfall ej vara ett sådant förutan, gick jag ned och skrev följande i största hast:

Opp, Finlands raske barn, lät modet icke falla,
när ära, frihet, liv ert svärd ur skidan kalla!

Opp, dragoro pansar på, och kläddoro oss i järn,
till våra kistors hägn och brännvinskaggens värn!
Sku' skälmar utan näpst oss nalkas på det djupa,
förtära vår ranson och allt vårt brännvin supa?
Sku' vi som slavar dras till någon okänd ö,
från hembygd, flicka, vän? Nej, lät oss hellre dö!
Jag ler åt tusen skott, jag ler åt tusen dödar,
blott oväns blod med min på tummelplatsen
flödar.

Min anda i triumf skall fly ur mina sår,
om jag en rövarsjäl i resesällskap får.¹⁾

Betänk er svenska börd! I dag, o folk, man
finner,
om fädrens tappra blod i barnens ådror rinner.

1) Två rader ur min Viborgska smäll.

Slåss nu på gammalt vis, ej i vår nya smak;
tar rispan frammantill, men icke på er bak!
Som hjältar låtom oss den lönske kaparn möta
och i hans snåla blod en rättvis klinga blöta!
Tar muskedundrar fram! Konstaplar, ruster er
att knalla detta pack till havets avgrund ner!
Lät hela luften runt kanoners åskor braka,
att skräck må både dem och djupets bottnar
skaka!

De djärve skifta rov, när feghet intet har,
och den plär segren få, som först sin klinga drar.

Själen hoppade i mig över de storverk vi skulle göra.
Säkert, tänkte jag, släpar denne skälmen någon bortrö-
vad skönhet med sig, som suckar efter sin frihet. Vem
vet, om det ej är en afrikansk prinsessa, vilken i afto-
nens ensamma tystnad antingen badat sig med sina le-
kande tärnor i någon stilla flod eller suttit under en lum-
mig palm vid den sakta sorlande sjöstranden, sorgsen
över sin älskares frånvaro, stundom blandande sina
suckar med turturduvans klagande toner, stundom be-
gärande medömkan av skogens härmande eko. Jag

meddelade vännerna min gissning, och vi hoppades alla få oss en Banise. Vilken ära, sade vi till varannan, att rädda den lidande oskulden, höra en prinsessa kalla oss sine beskyddare och hennes knäfallande nymfer hälsa oss för hjältar, medan vi stoppa den ene rövaren efter den andre in i våra kanoner och slunga dem hela neder till dödsans rike !

Plan till en hjältesång rullade mig redan omkring uti inbillningen. Åtminstone, tänkte jag, skall denna de svenskas bragd icke begravas i glömska. Voltaire skriver i Henriaden :

Les Francois savent vaincre et chanter leurs victoires.

Jag har alltid funnit, att vi brustit i det senare, ehuru vi i det förra överträffa alla andra folkslag, ty vilket land kan uppvisa flere Akiller och mindre Iliader än vårt?

Full av dessa föreställningar hörde jag med fägnad ordres givas till anfall. Efter lovligt krigsbruk gjorde man kaparen en hövlig fråga, om han ville ge sig eller slåss, vilket skedde förmedelst en kula, som sändes honom för bogen. Vi voro honom nu så nära, att vi med små kikare kunde se fiendernas ansikten på däck. Däribland upptäckte man även sex eller sju kjortlar. Strax hade vi

vår afrikanska prinsessas kammarjung-frur. Vilken sporre för ynglingarnas mod! Vår knallande hälsning jagade fuller dessa hals över huvud ned i botten på skeppet, men deras anblick hade emellertid haft den verkan, att alla med en mun ropade : Giv fyr! I ögnablicket vändes bredsidan till med hela glatta laget, varpå fienden (far i honom, så måtte han haft lust att slåss!) strax hissade engelsk flagg, strök segel och höll utav, skickande oss, i stället för de väntade länkekulor, några hundrade potäter, såsom kocken hade drömt.

Ack, min läsare! Döm nu om min flathet av din egen. Hela min roman, prinsessa, nymfer, seger, byte, hjältesång, allt förlorades i en handvändning. Freden utblästes överallt. Lik en snäl, som i sömnen hittat en dukatpung, men vaknar med tomma nattmössan i näven, kröp jag ned i min hytta, och tyckte näsan tog emot allestädes. Min penna är således den enda, som blödat i detta kriget.

Vår sjörövare var en kapten *Laner* från London, destinerad till månan ty den ort han nämnde finns icke på jordklotet. Hans rätta avsikter kunde man ej få veta, men vi gissade, att han kryssade på dessa höjder för att

uppbida engelska ostindiefarare; budo honom därför ombord till att spisa middag i hopp att kunna skriva med honom till Europa. Han kom, tog emot våra breven och feck en fjärding sill i utbyte mot sina potäter. Hans fruntimmer voro några hjärtungar frå Westminster, vilka förmodeligen hellre velat peuplera kolonierna än spinna på Bridewell. Se kapitlet om skeppsrättor. Svart eller vitt, något måste engelsman ha.

KAP. VII
VILKET TJÄNAR DET FÖLJANDE
TILL FÖRSTUGA

Inter Sauromatas ingeniosus eram. Ovid.

Elva dygn solbrändes vi under linjen i en smäktande hetta. Förr i världen regerade hundstjärnan här i huvudet på ost-indiefarare, ty de plögade döpa varannan, spela gäck och supa sig fulla, men denna gången fingo de befallning att behålla sitt vett och äro ännu allesammans vid sunt förstånd.

Till att ersätta förlusten av dessa taskspelerier hade jag börjat utgiva veckotidningar under namn av Swedenborgska Posten. De bestodo uti varjehanda politiska och historiska underrättelser från Europa, vilka meddelades mig av några tjänstfärdige andar, som stundom uppenbarade sig uti en hytta på Finland,

fordom bebodd av herr sekretarien E. Men det synes, att allt som utkommer under detta namnet nödvändigt borde misslyckas. Varken herr assessorn i Sverige eller hans andar här på skeppet njuta skrivfrihetsförordningen till godo. Verket måste stanna vid de två första papperen.

Emellertid gick det här som i Campio: Harlekin drar alltid någon med sig. Mitt exempel satte pennarna i gång. Bläckslussarna öppnades, och hela floder av vitterheten översvämmade både bänkar och bord. Den ene utgav en Neptuni Spion; den andre fägnade oss med Finska Posten. Somliga brevväxlade på rim, somliga började skriva romaner. Ingen namnsdag, ingen födelsetund undslapp oss utan lyckönskningar. Skaldeådran flöt så mycket ymnigare, som hon uppspäckades med racksafter. Kort sagt, var och en hjärna gick yngelstinn. Pluggen rycktes icke förr ur bläckhornet, än en bel-esprit kröp därutur.

Men barn tröttna snart vid enahanda leksaker. Våra lärda förrådshus ramlade inom tre veckor över ända. Dock likväl uppväxte ur deras grus en ny fenix. Samtelige herrar författare överenskommo att ingå ett

Vitterhetssällskap, under namn av *Runio Sacrum*, såsom denne svenske skalden syntes allra tjänligast till att bli deras patron. En estampe till sällskapets sigill utkastades av dess värda medlem, herr Ad. Burtz, varest bemälte *Runius* föreställes drucken, liggande i en rännsten, medan trenne damer visa sig ur ett fönster och be honom rimma. Oppöver dem står följande infall :

O, vilket vackert mönster!

Tre ho-r i ett fönster.

Jag hade den äran att bliva vald till sekreterare uti gillet. Sammankomsterna borde ske två gånger i veckan, då en av ledamöterna ömsom tagen prxses hade att öppna sittningen med en skäl till Runii åminnelse samt låta densamma gå bordet omkring. Sällskapets *arcana* vågar jag ej upptäcka, men dess övriga historia skall korteligen meddelas i mina nästa kapitler.

KAP. VIII
OM DET VITTRA SÄLLSKAPET
RUNIO SACRUM

Adsit lætitiæ Bacchus dator ...

Vid första sammankomsten framställes såsom preliminär- fråga, om det ej vore ett nödvändigt sammanhang emellan hjärnans nerver och halsfibrerna? Undersöktes och befanns, att dessas torrhet hindrar de förras utspänning, följakteligen sätter dem utur stånd att verka tillbörligen; förklarades genom liknelse av en kvarn, vilken utan vatten icke kan mala, och bevisades vidare med Runii och fleras exempel. Avgjordes alltså, att snillet oumgängligen tarvar punschbälens bistånd.

Härutav flöt naturligen det andra spørsmålet, om herrarna samteligen äga förråd av citroner, socker och

arrak? Större delen svarade Ja. De övriga förklarades oduktige till ledamöter uti vårt vittra gille och togo avträde.

Detta skett, frågades ytterligare, om alla funno sig vid att skriva eller låta skriva i de ämnen, som framdeles uppgivas kunde? Bejakades allmänt, varpå sällskapet satte sig att Överenskomma om lagarna, av vilka jag nämner allena de huvudsakligaste.

§ III. Nu är bordet fullsatt. Uppgifve tå prxses ett ämne, till nästa sittning. Therutöfver skrifve sedan en och hvar. Bundit eller obundit, vare val theras. Tredskas någor, plikte för sin tredskhet en båla punch.

§ V. Må ingen uteblifva, tå han af vaktmästaren kallad är, vid två boutellers vite första gången, och dubbelt opp den andra. Är han sjuk, böta en topp socker för sin sjukdom.

§ VII. Pröfve praeses, ho priset tillkommer. Bästa afhandlingen lönas med åtta, den närmaste där intill med fyra glas.

§ X. Nu smädar en ledamot en annan. Sker thet i prosa, plikte som för uteblifvande § V. Sker thet i vers, vare

saklös...m.m.

§ Sista. Såsom dryckekaret med influtna böter underhållas bör, alltså åligger hvarjom och enom föreskrefne punkter stundom att öfverträda. Gifvet Finland å mötesplatsen den 1 april 1770.

Johan Krogskylt

Adam Flaskenfdlt

Peter Kallsup

Jöns Dregelström

L. S.

Truls Bläckhorn

Sikter

Ett så visligen inrättat samfund kunde intet annat än fram bringa vackra saker, och jag skulle utvidga mig i samtelige herrarnas beröm, om ej lovsånger över levande kunde anses för smicker. Icke dess mindre bör jag anföra ett eller annat vitterhetsprov efter dem, synnerligen de som vunnit priserna.

Första uppgivna ämnet var Kärleken i sin linda, varöver skrevs allehanda. Jag meddelar de kortaste bara.

Första Devisen

Pedibus calcamus anwrem.

Vad är kärlek i sin linda?

Ägget till en skorpion, s
nara till att oskuld binda,
märke på ett dårhushjon.

Raggen plågas för en flicka!

Möter Astrild mig i land,
så skall jag med Bacchi svicka
piska bågan ur hans hand.

Andra Devisen

Var fågel sjunger efter sin näbb.

Jag kan väl ej så noga veta,

vad kärlek i sin linda är.

Men det minns jag, då jag var kär,
så kände jag en faslig heta,
och ville gärna se min Greta,
men längre gick ej mitt begär.

Då gissar jag, att kärlek min
gick som ett barn i lindan sin.

Men sedan blev jag snål allt mer,
min hand i barmen ville ner,
min mun på Gretas ville hänga;
mitt hjärta börja häftigt dänga,
med ticka, ticka opp och ned.
jag skalv uti varenda led.

Då gissar jag, att kärlek min,
gick som en karl i byxor sin.

Harmas icke, min läsare. Jag smakar dessa infall likaså litet som du, men min plikt såsom historieskribent förbinder mig att införa dem. För att ställa dig till freds skall jag nu visa dig en annan, som på ett mästertligt sätt hårluggat equivoquen i den uppgivna frågan. Hans valspråk var :

Vad skulle min son på galcjan?

I Cadix hände sig en gång,
att Crispin höll sin aftonsång
hos lilla donna Teodora.
Han svor han haf t en rolig natt,

men kort därefter, blek och matt,
fördömde han varenda h-a.

Hör doktor! viskar han så smått,
jag har en liten skade fått,
kanske man borde den förbinda.
Jag sporde doktorn vad det var,
och feck i tysthet detta svar,
att det var kärlek i sin linda.

Sällskapet, ehuru det väntat sig detta ämnet annorledes avhandlat, kunde dock icke annat än anse sig författaren mycket förbunden för hans läckra uttryck i en oläcker sak, tilldömde honom alltså priset, som bestod uti åtta glas bischoff, vilka vår dåvarande prxses överräckte honom med ett efter tillfället lämpat lovtal. Poeten tog dem emot med bugning och följande sång :

Skall en vagn
göra gagn,
bör man ofta smörja hjulet.
Annars går

varje spår
krokugt, tungt och illa vulet.
Likså bör
strupans rör
läskas i ett vittert gille.
Ty jag svär,
bischoff är
bästa smörja för ett snille.

En annan hade samma gång skrapat ihop några Rochesterska smutsigheter och ville bevisa, att kärleken icke var annat än en häftig hunger efter ett stycke vitt vackert woman-flesh. Skriften var kvick nog i sin väg, men sällskapet fann sig icke föranlätet att förvara bland dess övriga papper några lispund grovheter för två, tre kvintin snilles skull, ådömde författaren följakteligen att försona sig med ärbarheten för-medelst erläggande av två balar punsch till nästa sammankomst.

KAP. IX

FORTSÄTTNING OM RUNIO SACRUM

*Sive, recta, sive crum,
tamen est latinicum.*

Jag har läst igenom mitt föregående kapitel och tycker ej om det, ty det ser mig så liderligt ut; hade därför tänkt indraga detta, om icke det skälet kommit emellan att supa är ett likaså outhärligt ont på sjön som giftas i land. Det ena måste skaffii mod uti faror, det andra trevnad i näringar. Intetdera kan mistas. Vad är det som gör engelsmän till dristige sjökarlar? Intet annat än deras bumbertar och ölmuggar. Ser ni någon kapten ibland dem med en blekmagen hy, så tro säkert att han uträttar inga underverk på djupet, men har han en näsa, så stor och rödfnasig att ni tycker hon kunde bli en reputerlig krögareskylt, då må ni ta honom för en äkta hjälte på

Neptuni botten. Såsom svenskarna icke hunnit ännu att upparbeta sig till deras höjd i dryckeskonsten, alltså stå de även efter dem uti vidlöftig sjöfart. Ho kan således undra på att ostindie-farare söka styrka i bålan?

Saken är bara den att kunna dricka med smak. Förr i världen söp man sig full på gammal ren bondska. Nu finner ni, det sker vittert och belevat. Mycket vunnet på den goda sidan! Ett ont, som icke kan avskaffas, må man åtminstone göra så drägeligt som möjligt är. Denna ädla föresatsen ansporrar vårt hedervärda gille Runio Sacrum.

Vi skulle jag då blygas att skriva dess historia? Men min läsare, jag har två starkare skäl till att icke fullfölja henne. 1:mo har jag intet att dricka, 2:do ides jag ej. Du får alltså icke mer än på det högsta en sida till, och den tör bli så usel, att du räknar din mistning för en lycka.

Följande vann priset vid tredje sittningen. Frågan var: Huru skall min fästemo se ut?

Devisen :

Chacun a son goût

Om jag skall nånsin bliva kär,
hör på, vad flicka jag begär:

En medelsitsig växt, med fri och hurtig gång,
behag förutan konst, maneren utan tvång.

En fin och fyllig hy, där hälsans färgur pråla,
där snö med purpur mängd tycks vårens
fägring måla.

En liten rosröd mun, en mun som ljuvligt ler,
som drillar väl en ton, men bättre kyssar ger.
Därtill ett ögonpar, där munter oskuld lågar
utur ett vackert valv av smala, svarta bågar.
Sist tvenne höga bröst, som hävas i en barm,
vars marmor städse är av kärlekseldar varm.

En sådan kropp med värdig själ
skall endast göra mig till träl.

Det är mitt tycke uti kvinna.

Och när jag kan en sådan vinna,
så offrar jag min frihet opp.

Stackars gosse! När vill du bli gift? – Vid femte sammankomsten skulle var och en säga sin huvudböjelse. Penningen hade många anhängare, äran en, lärdom ingen. Tvenne förklarade sig för något i allt, men den, som rimmat till vällu-tens beröm, erhöll denna gång belöningen. Han kallade sig :

Epicuri de grege porcus

Kom, vällust, du är min gudinna,
kom, överströmma all min själ!
För dig skall blott mitt rökverk brinna,
ty annat allt är bara gräl.

Begraven i din ljuva famn
jag ler at Croesi guld och Alexandrers namn.
Lät ärelystnares folk på lyckans branter klänga,
sorg, avund och besvär på deras hälar hänga.
Lät Harpax ha sin skatt, den är en mager tröst,
han rugar själv den orm, som tär hans usla bröst.
Nej, vällust, du är den, som nöjets rosor strör
på livets tistelvuxna hedar.
Jag sorgfri kuskar fram på dina glada medar.
Ju mer min tid är kort, ju mer han nyttjas bör.

I andra världens tysta slätter
oss ingen Cloris kysser mer.
Där vankas inga läckra rätter,
ej heller pressas druvor där.

Dessa rim, påmints sekreteraren, kunde aldrig vara
foster av en nykter hjärna, underställts alltså praesidis

nogare omprövande, huruvida man borde understödja
författarens yrande snille med nya tillökningar på det
gamla ruset, kunnande han för sin del ej annat än anse
det för vådeligt. Tillstyrkte fördenskull, att de honom
tillfallna punschpremier måtte förvandlas till en lika stor
dosis vatten, såsom tjänligast för hans vimmerkantiga
huvud. – Denna örnhet för en krank medbroder
uttyddes såsom en grov bespottelse. Sekreterarn jagades
ifrån protokollet och nödsakades värja sig bakom ett
bröstvärn av tre pålagda buteljer rött vin, som till prompt
utmätning överlämnades.

På detta sättet fortsatte sällskapet sina möten inemot
Kap, då dess vitterheten tillika med kvarstoderna utav
rack och socker upphörde. Handlingarna avslutade jag
med följande svanesång :

*O, coup fatal pour des buveurs
de notre heureuse compagnie!
Adieu bouteille, adieu ma vie!
Voici ton secrétaire en pleurs,
Bacchus, tous tes sujets fidels,
dont le courage et la constance*

*furent l'appui de ta puissance,
ne brûlent plus sur tes autets. –*

Nog kunde jag här tillägga berättelsen om ett par urtima tingsrätter, som under samma tid köllos över några brottmål rörande omgång med Norges döttrar m. m., men jag orkar ej. Utom dess vet jag icke, huru jag skulle utbreda ett ärbart tackelse över så mycket naturliga saker.

Claudite jam rivos, pueri, sat prata bibars. Virg.

KAP. X
VARS INNEHÅLL JAG SKALL SÄGA,
NÄR DET ÄR SKRIVET

Qualis rex, talis grex.

Jag erinrar mig, att någon i Stockholm *per anagramma* förvandlade *Sällskapet Vitterlek* till *Spetälska Källri-vett*. Detta anförer jag för att spara en härklyvare den mödan att lämpa detsamma på vårt. Ha vi skrivit slätt, så ha vi ock skrivit kort, en hövlighet som läsaren icke finner hos alla pappersmånglare.

Emellertid hade vår kapten nyttigare använt sina lediga stunder i passaderna med översättning av en täck engelsk bok kallad Henrietta. Värdig ledamot av svenska vetenskapsakademien borde han väl icke nämnas så nära på våra bönhaserier, men det tjänar till bevis, att snillet, som annars plär kastas i skamvrån bland Neptuni söner,

var denna gången i någon aktning. Drucko vi, så skedde det av egen drift. Ovade vi oss med pennan, så var det en följd av hans exempel. Huru ängsligt att vältas på ett skepp, där hela förståndet är inskränkt i nakter-huset! Där man nödsakas klaga, med min Naso: *Derident stolidi verba latina Getœ!* -

En engelsk sjöofficer, hjärtlig hatare till all lärdom, satt på ett värdshus i London uti sällskap med några bedröveliga dito. Talet rullade på det uppgivna förslaget att förmedelst ett ur utfinna longituden på havet. Därmed drev han gäck en stund och angrep sedan Euklider, astronomer, geografer. Newton själv var en vurm. "Där sitta de skolfuchsarna", skrek han till, så rågan dansade ur alla ölmuggarna, "där sitta de bakom en kakelugn och vill lära er segla världen om-kring. De lova er det och det, prata om nya upptäckter, nya instrumenten m. m., men tro dem inte. T. ex. de inbilla er jorden är rund – *God dampntheir block heads!* Jag har rest med Amiral Anson från dess ena ända till den andra och funnit henne, *by God, as flat, as this table* (så platt som detta bordet)." O, att denna paddan ej måtte ha några syskon i livet!

Jag vore otacksam, om jag icke prisade min lyckliga belägenhet på ett skepp, där de bägge ypperste både älska och äga vetenskaper. Jag är inte nog liten till att kunna sjunga ur en krypande smickerton, men till min egen förnöjelse måste jag säga, att den ene är likaså bevandrad i lärdomsriket som den andre på vitterheternas fält. Vi behöve ej öva tungan med nötta historier om gamle ostindiefarare, om kompass och väderlek, efter vanligheten. Våra umgängesämnen kunna stiga från Linnxi plantor ända upp till Cartesii virvlar. Man är hemma hos Härleman, man känner Newton, man skäms icke heller för att ha bekantskap med Curtius och Virgilius. Huru långt ifrån den allmänna skepparekretsen! Hade Osbeck och Torén varit här, skulle man icke läsit i deras resor, att de den eller den gången ej kunde gagna naturvetenskapen, i brist av frihet att komma i land.

Detta må bli ett kapitel för sig självt. Jag har ögnat det igenom och finner det vara det sannfärdigaste av alla hitintill.

KAP. XI

ANKOMSTEN TILL KAP

Crebrescunt optatæ auræ, portusque patcscit. Virg.

Den 15 maj mötte oss första gången de så kallade Kapska duvor, fåglar som förebåda sjöfarande grannskapet av Hoppsuddan, likasom svalornas ankomst hemma utmärker sommarens. Den 24 hade man banken inne och följande morgon sikte av det höga, bekanta Taffelberget.

Denne årstiden, som börjar vintermånaderna i Kap, utsätter den vanlige, så kallade Taffelbayen för de aller våldsammaste väderilar. Okunnigheten därom kostade portugiserna snart sagt en hel flotta 1500 och gav anledning till deras dädanflyttning, ty desse voro de första europeer som här nedslagit sina pålar. Fördenskull fann man orådeligt att så sent inlöpa där, utan ställde kosan öster om udden till Bay Falso, belägen 5 mil från själva

staden, ehuru svensk köl aldrig varit där förr.

Men till att komma Kap förbi utan storm är likaså sällsynt som att slippa Cadix utan älskogskrämpor. Allra bäst vi fägnade oss över en snar landstigning, mötte oss en tjutande buse i luften, vilken satte hela vårt finska furstendöme i bestörtning, så mycket mera som han så när hade blåst alla våra förmodade förfriskningar bort med sig. Ty såsom han bar bus ifrån landet och man fruktade han kunde bli långvarig, stod man på vägen att länsa förbi utan vidare påhälsning. Men då han på tolfte timman började lägga sig, tog man i övervägande såväl de sjukas skorbutiska tillstånd som resans ofanteliga längd från Norge till Java och beslöt att förfriska något litet.

Dygnet därefter blåste vinden god, men vid krökningen inåt bayen kom han oss mer och mer emot, så att man måste lovera bergen emellan långt in på natten, utan att upphinna Simons Bay, annars rätta ankarstället; nödsakades alltså stanna ett stycke därutanföre till följande morgonen, då vi åter kunde bruka ögon och segel.

Fjärde styrman avsändes med jollen att utkunskapa belägenheterna, försiktighet så mycket mer angelägen,

som vi på en obekant plats utan lotsar måste vägleda oss mellan klipporna efter oriktiga holländska kort, vilka liksom allmogens lyktegubbar i land synas visa rätte stråten, men föra i själva verket på villostigar. Bedragne av dem, styrde vi ock högre opp i bayen än ske borde, till dess man på sidan upptäckte husen och ett därstädes liggande vaktskepp, då man strax genom en liten vänstersväng kom på stället och lät ankaret dundra i botten, medan konstapeln avlade vår hälsning med fyra skott, vilka besvarades med ellova utav förenämnde vaktskepp.

KAP. XII

SOM HAR KOSTAT MIG MER MÖDA TILL ATT
SKRIVA, ÄN DET KAN KOSTA ER TILL ATT
LÄSA

Versus inopes rerum nugæque canoræ. Horat.
Således hade vi nu på en tid av ellova veckor seglat från Norge till hottentotternas land. Den som känner vägen, lär säga, att vi kuskat med dubbel skjuts ända igenom. — Holländarna ha innästlat sig här stränderna långs och bo välbehållne mellan de klyftor, som klemiga portugiser kallade *Promontoria Diaboli*.

De skyhöga bergsryggar, som omfamna Bay Falso runt omkring, kunde intet annat än tillrycks sig min poetiska förund-ran, helst Finland var det första svenska skepp som nånsin vilat emellan dem. Jag såg dem och begynte strax uppsvälla:

I, jordens äldsta barn och Taffelbergets bröder,
vars himmelshögs spets det tunga fästet stöder,
I, afrikanska berg, som städs orörda stå,
fast alla djupets svall mot edra bottnar slå,
och vädrens grymme kung på edra höge kullar
sin stormbeklädda vagn i dundervirvlar rullar,
ack, tager mot ett folk från Bores kalla bygd,
som nu i edert sköt, har sökt en stilla skygd!

Opp, hottentottska släkt, att svenska flaggen
ära!

Förfriskning, hamn och fred med godo vi begära.
Vår reling, vidrigt fall, skall tolka vårt beslut,
skall spruta död och eld ur sexton gluggar ut.

Vi *Karl den tolfte*s landsmän heta,
och äro av *Gustavers* ätt;
eho, som dristat desse reta,
har i alla tider stått sig slätt.

Därnäst I, Hollands barn, I, havets djärve
söner,
vars världbekanta flagg en evig framgång

kröner,
vars köpmän större land med siffror vunnit ha,
än Alexander själv med vapen kunde ta,
hör, snälle handelsmän, som dessa berg
bebyggen
och edert vardagsöl av bara druvor bryggen,
ack, ruller ned till oss två tusen amar vin,
samt hundra hästelass citron och apelsin!

I oss I finnen ej fransoser utan pengar,
ej buttra engelsmän, ej snåla danska drängar,
nej, redeliga män av götisk moderstam,
som nu gått första gång bland dessa klyftor fram.

Geld, Mijne Heeren, Geld! Se, bara vilket sympati; knappt
hade jag ordet ur munnen, förrän vi ha holländare
ombord.

— *De Posthouder* eller ortens kommandant, herr *Kirst*,
en född sachsare, besökte oss strax, tillika med tvenne
andra och böd herrarna till middag. — Man klädde sig
och for i land under 8 skott, nyttjande den nya slupen,
som nyss blivit färdig.

KAP. XIII

EN HASTIG BLINK PÅ KAP OCH SVERIGE

TILLIKA

*Nescio, que natale solum dulcedine cunctos
Ducit et immemores non sinit esse sui. Ovid.*

Norges utsikter voro bedröveliga, denne bayens likaså. Det förra föll mig ej underligt, ty jag hade icke förmodat bättre, men det senare förlängde mig näsan en god del, såsom jag väntat ett Kanaan. Höga, hotande och skoglösa klippor, ljungbeväxta och till hälften överpudrade med torr sand, skulle snart inbilla en främling, att han här hamnat i Steniga Arabien. Landets vinter, som närmast liknar vår höst, ehuru man stundom ser snödrivor på bergstopparna, erinrade mig fuller, att de icke buro sin sommardräkt, men denne kan dock intet ändra mer

än färgen, och gröngräset utgör ju ej alla behagligheter i ett land?

Ögat älskar ombyten. Jag har rest i Holland, Frankrike och England, men ingensteds åtnjuter jag en så mångfaldig natur som i Sverige. Än möter mig en angenäm flod, som bågar sig fram mellan klyftorna och sätter allehanda sågar, kvarnhjul och hamrar i gång. Än ser jag ett forsande vattufall stupa berghöjderna utför, än åter en stilla insjö, där stränderna runt omkring visa mig upphängda fiskedon, bärande fällor eller feta betesmarker. Har jag på ena sidan ett slätt åkergräde, så susar på andra en gammal, vördig skogsdunge. Stiger jag ned i dälden, finner jag en intagande omväxling av ängstycken, lövträn och åkerfält. Backarna, som omsluta desamma, prunka med evigt grönskande tallar eller granar, och själva gräbergen, större delen klädda med småskog, uppta mig en hundra-faldig förändring av sluttande avsättningar, bräddjupa stalp, hängande stenvalv, grottor, strömrännlar med mera. Den re-sandes öga plågas aldrig av ett tröttsamt enahanda, ty allt detta träffar han ofta inom ett enda skjutsbyte. Naturens hand har danat svenska jordytan ojämn, liksom för att bespara oss en

ständig omväxling av utsikter. I Frankrike kan man resa hela sjuttio mil utan att råka ett berg, en brink, en skog, en sjö. Allting är slättmark. Vilken dödande enhet! Hos oss däremot upphinner man ej förr på en ny kulla, än man har en ny cirkel av prospekten. Omvägarna ej äro så bekvämliga som de franskas, förtjäna de likväl att beundras, allden-stund de äro bättre än deras backiga och svårarbetade läge synes tillåta. Går det långsamt oppföre, rullar man så mycket snabbare utföra. — Med ett ord : den store byggmästaren har utmätit våra boplatser på det bästa stycket av hela jordklotet. Dyrbara fosterbygd! Var har jag täckare somrar? Var andas jag sundare luft? Var finner jag flera välsignelser ovan grund eller under? Äge vi inga vinpressar, så ha vi dock goda sädes-logar, och om en frusen utlänning med hackande tänder tad-lar våra hälsosamma vintrar, så förgäter han, att vi ha skogar till bränsle och pälsverk till kläder, liksom han ock aldrig smakat det makalösa nöjet att kуска fältet omkring på en glänsande is eller ett gnistrande åkföre, efter en bjällerselad, prustande slädtravars.

Sverige, säger jag till slut,
är det bästa Gud har skapat;
jag ej andra land begapat,
om jag vetat det förut.
Den, som reser hemifrån
efter lärdom eller seder,
efter föda eller heder,
hämtar vattnet över än.

Nej, bliv vid din födselort,
föd dig på din torv med ära,
ty vad du kan borta lära,
är allena lite lo- lo- lodning.

Vad skulle jag på Kap? Liksom man inte kunde se nakna klyftor närmare! Jag har rest något litet inuti landet. Det är fullt av långa, kala bergsryggar, ännu bebodde av tigrar och lejon, ehuru mycket holländarn bemödat sig att utrota dem. Däremellan äro fuller vackra, vidlöftiga slätter, vars bärande jordmän lönar arbetarens nedlagda svett femtiofalt. Men utom det att större delen av dem ännu ligga oupptagne och följakteligen se vilda

ut, saknar man här naturens förnämsta prydnader, skogar och floder. Holländska idogheten har väl sökt ersätta denna bristen genom konstens åtgärd, jag menar med vattuledningar och trädplantering, men detta visar sig allena kring husen där de bo och är föga betydande. Så att den Godahoppssuddan, varest jag inbillade mig finna allt så utomordentligt, som Constantiavinet, äger få utvärtes behagligheter för en resandes ögon. Annat har jag med detta icke velat ådagalägga.

Emellertid, när man besöker holländarn på sina lantegendomar, finner man hälsa i hans ansikte, snygghet i hans hus, välmåga i hans vingård. Uti seder, tänkesätt och penninge-girighet liknar han sin europeiska stam, är likväl mera gästfri än denna. Jordtorvan han sitter på har han tillskapat efter sin egen smak, och när jag betraktar hans mödosamma uppodlingar, tror jag mig känna igen här, vad baron Hotberg skrev om deras fäder hemma :

Jordens Kreds er gjort af Gud,
Men de Nederlöender
Deres Jord-Plet dannet ud
har med egne Høender.

Hamnen i Simons Bay befanns för övrigt både säkrare och bekvämligare än Taffelbayen, vprföre herr kapten Ekeberg, jämte fjärde styrmannen, herr Ad. Burtz, såväl under inseg-landet med lodning och pejling som sedermera genom observationer från höjden av de kringliggande bergen, satt sig i stånd att däröver förfärdiga fullständiga sjökort, till förekommande av de olägenheter, som genom de äldres missledande förorsakas kunde, och för vilkas skull en engelsman så när blivit borta på den så kallade Romansklippa.

Den 21 juni voro vi åter segelklara och gingo härifrån med god vind.

KAP. XIV

ETT ORD TILL HÄCKLARE

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat œquor. Virg.

Ödmjuka tjänare, mine välvise herrar! – Vad har ni emot mig? Ni axlar er. – Vad skall det betyda? Jag har väl inte skrivit så slätt heller. – Men tör hända, ni vill jag skall tilltala er på latin? – Väl. – *Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis. – Grammatica est ars loquendi et scribendi.* – Ni är inte nöjda ännu? – *O inih trux pecudnm genus!*

Frågorna i ordning. – *Jag är en tok*, säger ni först? – Det skadar inte, ty tokar lyckas mest. Jag har studerat smaken hos min samtid och funnit att älskvärda galenskaper behaga mer än den allra sundaste visdom: är alltså för mycket klok till att vara klok. En del författare nöja sig med några få kännares lovord och förakta den olärdare

hopens: skriva fördenskull idel djupsinta saker, men jag, som skattar det största partiet för det säkraste, söker mer de senares bevågenhet än de förras, kan således, efter naturligt förhållande mellan bädas antal, icke skriva mer än var tjugonde sida förnuftigt.

Visheten hjälper ingen fort. Det ser ni på den stadige Leander. Med allt sitt vett får han förgäves buga sig hos Camilla, medan den jollrande, platte Puderkamp triumferar. Stig in uti Erasti boksamling : Reineke Fuchs träffar ni helt utsliten, men Wolffen hänger ännu bladen ihop efter pressen. Sådan är smaken i våra tider. Cervantes skrev en *Theologia Moralis* : ingen läste Cervantes. Cervantes skrev sin *Don Ouixote*: alla människor läste honom. Cajus hade studerat, gick på predikstolen och feck inga åhörare. Cajus sticknade, gick på teatern, och hela världen lopp efter honom. Vilka kvädas oftare : Sions sånger eller Bellmans visor? – Vad förmån är det då ej att vara tok!

Jag är en smädare, säger ni därefter? – Väl, då ha vi samma syssla. Lät oss därför tåga med varann. När hörde ni en tullbroder förråda en annan eller domare tala om att domare ta mutor?

För övrigt, vem rår för att sanningen är bitter? Gnälle den som slaget känner! Min penna, uppriktig som mitt hjärta, kan icke kalla mormors katt en tiger eller Per Perssons oxen kammarherre. Vore det ej ett Danviksarbete, om jag firade den yra Lisbetta såsom kysk, medan hon bär synden framför sig, så stor som en regementstrumma?

Tadles alltså vad tadlas bör! Lasta påfågeln fjädrar är orätt, berömma hans fötter icke mindre. Vare fördenskull varken lasten skyddad eller dygden ofredad! Båda urskiljas bäst, då de stämplas med deras naturliga bomärken.

Jag stöter ärbarheten, säger ni vidare; jag är smutsig och plump, t. ex. kapitlet om vomering med flera. – Men, mine läckre herrar, lät oss rätt utreda begreppen om plumphet, ty det är skillnad på Kansler och butler. Plumphet ä-ä-är plumphet – det är när man är plump. – Ack, jag fruktar jag kan icke försvara mig! Store Donatus, ståt mig bi!

Jo, *naturalia non sunt turpia*. Kan jag kalla vidbyxor svampdosor eller säga matrosen levererar grädda, när han spyr bara gröngallan? Om jag meddelat er hajens

tvenne födslölemmar under namn av bramstänger, hade ni då förstätt min mening? Det är ju inte mitt fel, om vårt fattiga modersmål ej äger annat ord på maitresse än hora eller nödsakar mig försvenska latinernas Politicus rent ut med skälm. Er barberare sätter er ett klistir och begär hövligen att ni skall vända ansiktet opp: är lian då icke rätt ärbar? Sådant räknar jag för överdrivna finheter. Det är att vara oanständig av alltför mycken anständighet.

Hel annan sak är det när frågan rör fruntimmer. Grenliga grovheter försvarar jag likaså litet som ni. Där är man på för-buden grund, åtminstone bör man icke lyfta på täckelset, utan ganska varsamt. Jag skall ge er ett exempel. Ej behöver en målare skämmas för att visa er Evas blottade bröst, men dristar han låta penslen löpa ned ända till hennes midja, så måste lian kasta henne en fikonagördel om livet, ty här heter det: *procul hinc, procul este, profani!* Vad åter Adam angår, fordrar jag fuller det-samma, men om det händer att löven äro så glest bundna baktill, att ni ser en skymt av hans övre lär, synes mig man bör icke vara nogräknad.

Utom dess, min kräsmagade häcklare, ger jag alltid

till känna med några ovanskrevna ord, vad i varje kapitel innehålls. När jag pekar på buskan, där taggarne sitta, så är det ju inte min förseelse, om du löper dit och blir stungen?

Emellertid, om någon förflugen plump drupit mig ur pennan, varigenom ett ärbart fruntimmer kunnat bringas till rodnad, ber jag aller ödmjukast om ursäkt, icke hos er, mine herrar, utan hos den sköna förolämpade. Hennes spegel tör visa henne, att det lyte hon funnit på mitt papper förvandlat sig till en fullkomlighet på hennes ansikte, ty huru täck är icke en flicka då blygsamhetens färg purpurerar hennes kinder! Jag hoppas fördenskull, att hon förlåter mig ett undsluppet fult ord, som haft så vacker verkan.

Vad ha ni nu mer att förebrå mig? Jag är för mycket piltaktig, tör ni säga, och icke alltid ortodox? Jag svarar : det förra är en följd av mina år och min hälsa, och vad det senare angår, så har jag ej lovat er en postilla.

Kallar ni mig dum, gör ni mig orätt, kvick, likaså, lärd, ävenledes. Ty mitt bomärke är: *aliquid in omnibus*, och skulle ni vidare få veta, vem jag är, så vore hela verket skämt. Alltså sker oss en inbördes tjänst, om vi städse

förblive varannan obekante.

Men ni kunde med mera skäl förevita mig, att jag inblandar så mycket kvinna uti mitt kram, liksom jag vore en klemig kjortelkyckling. Men vem vet icke, att denna varan är den säljbaraste? Med detta vackra godset är man aldrig förlägen, änskönt man ock hade hela skeppsladdningar därutav, när däremot det lärda läsvirket, liksom stora brädstaplar, ligger oefterfrågat på boklådorna. Lät mig därför ofredad få idka min lilla minuthandel därmed. Jag bör ock utom dess göra mine härvarande vänner till nöjes, ty deras vanliga fråga är : har du något om flickor? Och när jag svarar nej, så gå de bort långa i synen, som detta kapitlet, och vilja ej läsa mitt papper.

TREDJE FINSKA TÅGET

IFRÅ KAP TILL JAVA

KAP. I

*Nautæque per ornne
Audaces mare qui currunt . . .*

Sjömän äro flyttfåglar, like vattnet de segla på i beständig rörelse. Ofta lägga de sig i ett klimat och stå opp i ett annat. Södra polens hetta förfärrar dem likså litet som norra polens köld. En bister, tjutande storm eller en glättig, susande medvind är dem ett och samma nöje : de uthärda allt.

Världen är sjömännens fädernesland, luftkretsen hans boning, himlen hans tak och fiskarnas rike hans åker. Utan hem är han allestädes hemma. Naturen äger inga rämärken, dem han icke vågar överstiga, och själva de långväga vädren gå ej längre än han. Längst frå det höga

Europa letar han sig fram ända ned till Antipoderna. Japanen hälsar han för landsman, och till grönländarn säger han broder. Ingen fläck på denna sidan om solen är honom obekant. Med kompassen i den ena handen och rodret i den andra flyger han jordklotet kring, dricker te med kinesen, köper markattor på Java, tar sig ett rus Constantia hos hottentotterna och lurar guldklimpen ur näven på den dumme amerikan för en täljkniv, för en stekpanna eller för en liten futtig spegel. Lik en generalupp-bördsman hämtar han skatt av alla klimatgir. Lik en västgötaknalle är han med i var marknad. Lik en nordkapare känner han alla vatten. Med ett ord: Neptuni söner äro själen i hela det stora Allting.

Vem plockar främmande blomster åt Europas Linnéer? Desse. — Vilken hembringan silver frå Peru och guld ifrå Chili? Desamme. — Ho skaffar rabarber åt fördärvade magar eller kinabark för frossuslingar? Ävenledes de. — Huru skulle hans excellens få kostbara viner för sitt bord och hennes nåd en tass mocka på maten, om sjöman ej dristade sig gå däref-ter? Huru skulle den älskvärda Celine få utbreda sina självsvaldiga täckheter på en sidensoffa eller prunka på

Bollhuset med rika glänsande tyger, om han icke uppsökte silkemaskar-nas fädernesland? Och menar ni den stolta triumferande Corydondundria nånsin inkräktat så många hjärtan, så frami han icke hämtat henne diamanter från Indostan, till att upp-stråla horisonten av ett brunett ansikte? Nej, Neptuni barn har ni att tacka för alltihop. Columbus var en hjälte, Alexander en slaktare.

Vi voro nu åter på sjön. Taffelberget hade redan försvunnit ur sikte, och saknaden av Hoppsuddan var oss ganska drä-gelig. Ty trenne veckors tid, som vi legat där, är över nog att kunna ledsna därvid. Detta syntes själva vindarne ha sig be-kant, emedan de långa fjorton dagar blåste så friska, att vi gjorde 8-9 knop i timman. Med sådan lycka i seglen och Kapska tröstekällor i hyttorna flöte stunderna snällt förbi.

Mine vänner, som icke haft tillfälle att komma längre än inom Bay Falso, lockade vin i mig och Kap ur mig. Jag menar, de bevärdade mig så väl, att jag måtte beskriva för dem vad jag sett där. Ty vi, som reste dit, voro allena herrar superkar-gen, kaptenen, assistenterna, skeppspredikanten och jag; bifogar alltså följande :

KAP. II

Per varies casus, per tot discrimina — Virg.

Tvenne dagar efter ankomsten i Bay Falso begåvo vi oss på resan till Kap. Man sade mig, vi for landvägen, men jag kan ännu intet annat finna än att det skedde sjövägen. Ty ut-om det att regnskurar skvalade oppöver oss, vältrades bränningar under oss, så höga, att de överstege hjulen vid varje skritt.

Jag satt på en ålderstegen, stadig Rosinante och hade även min Sancho Panza vid sidan. Vågar jag just icke jämföra mig med den oförliklige riddaren Don Quixote, äger jag dock den hedren att liksom de tappre karolingerna ha sporrat mig fram över floder och hav. De andre herrarne, inpackade i en stor vagn, som var betäckt med ett stycke rödtjärad segelduk, drogos av fem par ståtliga hornkamper, ty så svår var vägen, att hästar

ej kunde brukas. Och kuskar hade de hyrt frå Blåkulla, åtminstone såg jag aldrig svartare busar avtagne på gamla kyrkoväggar. De voro tvenne slavar frå Madagaskar.

I denna rustning tågade man två eviga milar, stundom ned i bränningarna runt omkring havsvikarna, stundom på sluttningen av skyhöga berghällar. Vagnen som gick före mig tog ibland så förfärliga stalp klippan utföre, att jag började drömma om våre förfäders ättestupor. Jag misstänkte herrarne ville resa till Valhall i stället för Kap; fann således mycket skäl däruti, att de tagit präst med sig. Ty i händelse av en kullhytta frå dessa branter, hade det aldrig kunnat bli fråga om förbinda, utan om begrava. Detta märkte man, fattade därför det rådet att förtro sig åt egna ben och låta skjutsen gå före, men detta lyckades icke heller. Våra resande ärnade vandra en genstig, förirrade sig, och stodo i hast omringade av vatten. Vad skulle man göra? Gå tillbaka var för långt, simma för kallt, rida för sankt. Man satte sig ned att rådpläga. Saken var viktig nog till att fordra en blandad rätt, alltså inkallades även de Svarte. Desse voro denna gången slugare än de vite. De rannsokade djupet med sina långa

bambu-piskor, hukade ned på hälarne såsom markattor och gävo med grimaser till känna, att man borde bestiga deras axlar. På det sättet drogo de den ene efter den andre över träsket. Jag påminner mig aldrig i min livstid ha skrattat mera, undantagandes då jag hörde doktor W. vilja bevisa, att en änka lagligen kunde komma på barnsäng fjorton månader efter mannens död. Ty det rann mig i hägen, att om en svensk bonde råkat se detta, skulle han gjort hundrade kors för sig och med darrande knä sagt, att hin häle drog utav med oss levande.

Vid middagen anlände vi våta och sönderskakade till skifteplatsen Muisenburg, varest vi funno mot oss kompaniets nye kommissionär, herr La Fevre, ett stycke bättre vagn, en dito sämre bagare, samt sex hästar frå Kap. Oxarna sändes tillbaka. Man åt en bit och for. Ännu ett hav att övervada! Aldrig i min dag var jag värre utkommen. Ett oppflöd ur bayen hade skapat en sjö mitt i väpn för oss. Över måste, man, oaktat kalla regnbyar vinte om öronen. Vagnen gick förut och bärgade sig på sina höga hjul, ehuru de stackars hästarna knappt förmådde hålla huvudet oppe. Men jag arme syndare, som efterkom, måste sträcka mig långs efter ryggen på

min Rosinante och var mer än en gång i fara att spolas över bord. Med betslet kunde jag omöjligen styra kurs, ty såsom händerna hängde i hästluggen, måste jag föra det i munnen; hade följakteligen intet annat råd än att vricka mig fram med mina båda akterårer efter den pejling jag tog av vår föregående kaross, vilken likasom Noe ark flöt ovan vattubrynen.

Men olyckan kommer aldrig allena. Medan jag sålunda, full av ångest, betraktade himmelens fenster över mig och djupsans källor under mig, satt bagarn, den mjölsäcken, och underhöll målron på min bekostnad. Han sa., huru jag i vändan brassade min lekamen, än åt styrbol, än åt babol. Strax var han rädd, att strömmen skulle ta mig, och frågade om herrarna låtit försäkra mig i Amsterdam. När han blev varse regnskurarna skvala mig ryggraden längs, sade han suckande: *Der Himmel schwitzt*, och då han märkte någon väg stöta mig på sidan, mente han, att jag såsom rättrogen lutheran icke borde frukta, alldenstund man med en smula tro, så stor som ett senapskorn, kunde gå på havet m. m. På del sättet måste jag ligga och med stillatigande höra ett bedrövligt eko ur vagnen av de andras löje. Men i

ångesten var jag, mer betänkt på bärgning än hämnd; tordes ej heller för våtvädrets skull komma mjölpåsen för nära. Det minns jag, likväl, att jag önskade honom hängd i svansen på min skjutshäst.

Det står intet i mitt plänete, att jag skall drunkna. Triumferande red jag änteligen opp på andre stranden, men hade så när härmat påven, vilken förledit är, mitt under sitt heliga intåg i Rom, kastades av hästen, oaktat kyrkans vördige pelare, herrar kardinalerna, stödde honom på sidorna. Ty min obelevade Rosinante hade knappt stigit ur sjön, förrän han stallanda och prustande begynte skaka vattnet utav sig så er-barmligen, att jag tog den ena överhalningen efter den andra i sadlen, så mycket mer bekymrad, som han røjde all lust att tumla sig. Men vi samsades igen och fortsatte resan. De tre återstående urilarna var vägen tämmeligen god, men den omätteliga blötan hade gjort honom så hal, att jag ännu ej omätelig huru mitt huvud kan sitta på en obräckt nacke. Ty min skinkmänn snavade flera gånger omkull, dock utan att få mig med sig mer än en enda, då hon satte sig som en apa på akterdelen och förorsakade mig en kullbytta baklänges.

Kl. 5 om aftonen ankommo vi till staden Kap, vars vita hus och svarta tak presenterade sig på långt håll såsom en kringstridd stor fårahjord, betande vid foten av Taffelberget. Vi bodde alla hos förenämnde herr La Fevre. Jag säger om denna resan som Dalin om pepparn: ”men aldrig förgäter jag den kryddan.”

KAP. III

MÅ EJ LÄSAS AV DEM SOM VILJA SKRATTA

Nil non mortale tenemus. Ovid.

En halvtimma efter vår ankomst begrovs viceregenten i Kap. Likfärden var stor. Före gick milisen med fällda pikar och behörig sorgemusik. Efter kommo prestaverna och vapendragaren, därefter liket och ortens förnämste, havande med sig en lång, svart kolonn av det smärre borgerskapet.

Kyrkogården ligger ett stycke utanför staden. Jag följde hopen dit, men blev icke litet bestört, när jag såg en sådan folkmängd gå till graven och strax vända om igen, utan att läsa ett enda ord, skiljande sig åt liksom på en börs. Ingen präst kastade mull på den döde, oaktat där voro tre närvarande, utan man lät nältre slavar pota graven igen, och därmed var det allt. Det rörde mig att se en överhetsperson begravas som en häst, och jag kunde ej

annat än stärkas i min luhterdom, vilken jag vördade som en vis medelväg mellan katolikernas alltför mycket och de reformertas alltför litet.

Denna bedrövliga syn, jämte min olustiga resa, spridde moln på mitt ansikte och dödsbetraktelser i min själ. Jag före-ställts mig icke utan rysning vårt sista viktiga steg. Uselhetens fjät syntes i allting, lyckans fann jag ingenstades. Man löper världen omkring efter rikedom, och tre skyfflar mull äro till slut hela vår vinning. Man härskar i dag över hälften av ett stort Afrika, i morgon äger man endast en liten sexfota grop därutav.

... quis talia fando

Temperet a lacrymis! ... Virg.

Högsta lott i världen
är ju bara flärden :
här på jorden finns ej lyckan.
Se på gravens väggar
och dess murkna läggjar :
spiran kännes ej frå kryckan.

Lät en yppig slav
uppå lustars hav
prunka i förgyllte slupar;
rik må vinna rang
genom guldets klang :
Crcesus jämte Irus stupar.

Fåfångt segren kröner
krigets tappre söner;
döden stoppar dem i jorden.
Näva mull begraver
Karlars och Gustavers,
fast de ägde hela Norden.

Slipper skönhet dö?
Nej, av vintrons snö
ros och nässla lika höljas.
Skyddar lärdoms ljus?
Nej, i samma grus
Maevius och Maro döljas.

Sjelva dygdens fränder
röna tidens tänder,
även oskuld måste falla.
Intet oss kan bärga
undan dödens färja,
evig natt skall gömma alla.

Usle världens barn,
I, som flyktigt skarn
med så mycken omsorg söken!
Vad gör all er makt?
Ära, guld och prakt
äro endast lyckans spöken.

Snål må ramen suga
och sin mammon ruga :
han skall dö, och skatten tagas.
Männ oss höghet gläder,
när vi mellan bräder
under matketanden gnagas?

Säll då den som nöjd
litet har med fröjd!
Bäst är lagom stämpel bära.
Ty med allt besvär
mörka griften är
medelpunkten av vår ära.

KAP. IV

STRÖSAKER OM STADEN KAP

Quicquid venerit obuium loquamur Alart.

Detta blir ingen beskrivning utan endast anmärkningar. Jag skildrar tingen sådana som de falla mig i ögonen, ej sådana som andre finna dem. Kan alltså lätt hända, att mina omdömen ej gillas av alla. Orsaken till resandes olika berättelser i enahanda ämnen härrör icke så mycket av de särskilda tider de varit på stället som av deras särskilts sätt att föreställa sig dem. Den ene tycker att Hoppsuddan är den täckaste boning på jordronden, den andre kallar honom en naken, obehaglig ödemark. Bägge ha rätt, bara de tillägga att så synes dem. Några hålla kineserna för det visaste, mäktigaste och sällaste bland alla folkslag. Andra åter säga er, att de äro feghjärtade uslingar, utan seder, utan frihet, utan veten-

skaper. Ingendera ljuger, så snart de tillstå att sådan är deras mening, ty det ges skäl på bägge sidor.

Alltså kunna tvenne reseskrivare vara skiljaktiga uti deras omdömen i det vackra och det fula utan att stöta historiska sanningen. Om Cajus säger att inbyggarna på Madagaskar äro vita, och Titus däremot påstår att de äro svarta, så måste nödvändigt endera ljuga. Men om Cajus berömmar dem såsom fromsinte och Titus lastar dem såsom grymhjärtade, kunna båda två ha rätt, ty moraliska föremål hava hundrade sidor, de naturliga endast en. Behagade våra häcklare på landbacken erinra sig detta, skulle de icke kränka vår heder ined den oförtjänta titel av storljugare.

Icke vill jag intränga mina papper bland de lärdas resebeskrivningar, ty jag antecknar mer det som roar mig än det som kunde gagna andre, men billigheten bjuder mig att taga deras parti mot okunnige tadlare. En Osbeck, en Torén och flere göra sig möda för att skaffa oss bekantskaper i främmande världsdelar. Skulle jag då höra deras namn begripas av blockhuvuden och tiga?

För min egen del försvarar jag mig ej. Var och en döma som honom lyster, endast jag får skära min penna

själv! Mina begrepp om Kap äro följande :

Stadens beskrivning angår mig inte, men inbyggarna till heder bör jag tillstå att de äro mycket hövliga mot främlingar, långt mera än mot deras egna europeiske landsmän. Svenskar-na tala de hjärtans väl om, varföre jag finner mig förbunden att göra dem av min nation, som varit där förut, en offentlig erkänsla, ty vad utom deras hederliga uppförande har kunnat ge anledning därtill? Fransmännerna äro likväl nog illa luk-tande hos dem för deras självsvåldiga kapriolers skull med kvinnfolken, liksom man ock efter danskarna har en hop smut-siga historier. En främmande, som litet förstår prata med dem, kan eljas klappa på var dörr och är välkommen överallt. Det har jag själv försökt. Okänd och utan anvisning dristade jag på mitt svenska ansikte och blev väl bemött allestäds. Följer ni dem till deras lanthus utanför staden, slipper ni dem aldrig utan att ha genomvandrat deras vinkällare tunna frå tunna och druckit ett glas av var sort. Ni gör dem en uppriktig sorg, om ni ej hälsar på dem en gång om dagen.

Regenten, friherre Tulbagh, vars långa förtjänster vunnit en värdig belöning, i det han stigit frå ringa soldat

till landets ypperste man, är en bedagad och vördad herre. Hans namn bör icke vara kärt hos holländare allena, ty utom den hövlighet han visat svenskar i allmänhet, har han gjort vår Linnæus viktiga tjänster i sin vetenskap, varföre man ock i dennes papper räknar en hop örter under ett tacksamt namn av *Tulbaghia*.

Fiskalen, herr baron von Plettenberg, sekreteraren van der Berg nedstammad av en svensk farfar, och opperkoopman herr Hemmy, alla tre ledamöter i regeringen, samt majoren herr Du Prene böra nämnas därefter såsom vår nations besyn-nerlige vänner.

Ni träffar här trenne slags ansikten utom de vita: gulbruna hottentotter, becksvarta slavar och blackote bländingar eller europeiska jämtungar med någon svart demoiselle. Hela svärmen är hednisk.

Hottentotterna, landets naturlige bebyggare, äro ansedde såsom fria bundsförvanter och kunna även bli borgare i Kap då de antaga kristendomen. De mesta hava dock dragit sig från uddan djupare inåt bergsbygden, bibehållande hellre sina föfäders vilda levnadsart än de härma européernas konstlade seder. Holländarna äro mycket måne om deras omvändelse, ty de löna en hel

ziekrooster, som förrättar apostlaämbetet ibland dem. Men oaktat detta deras kostbara bemödande älska desse likafullt sitt gamla hedniska mörker. Oändeligen svinak-tige skola de vara men att deras papar eller offerpräster vid bröllop och begravningar stänka helgelse kring på de närva-rande med deras eget vatten, såsom några tyska resebeskriv-ningar förmäla, sades mig vara diktat.

Slavarne, större delen köpte på Madagaskar, äro invånarnas dyraste husgeråd. När egendom föryttras, följa de med så-som annan boskap. Sysslorna inom och utom huset förrättas av dem, ty frun med sina döttrar synes fastvuxen vid tebordet och åtager sig ingenting. Hela släktet är smått och svaglemmat. Jag har sett fyra utav dem kring en börda, som en enda Dalgosse hemma skulle kasta på skuldran, dem själv inberäknade. Detta räknar jag härröra frå deras oordentliga sammangång, ty bägge könen vråkas tillhopa på en lage, parande sig som oskäligen kreatur, var de komma åt, ofta på tolfte, trettonde året. Så oförsvarliges lämna husbönderna dem uti deras hedniska uselhet. Vilka holländska samveten! Skall det bli någon rask avel, måste en europé lägga handen

vid arbetet. På den grunden anser ock värden såsom en synnerlig hövlighet mot hans ringa hus, om hans gäst tackes förälska sig i något svartöga, ty den som utvidgar hans slavinnor, utvidgar tillika hans egendom. Engelsman tar sig ibland *a dear black sweetheart*, och den belevade fransosen försummar aldrig att kullbyttara *aux pieds de sa balle brune*. Men mina enfaldige landsmän hålla detta gemenligen för tidelag.

Vilket tycker ni är svartast, hennes hud eller deras gärning?

Bland de vita finner man folk av allehanda tungomål. Milisen vittnar i synnerhet om själhandelens flor uti Amsterdam. Hundrade gäldbundne uslingar begråta här under musketten en liderlig ungdom. Förträfflige holländare! Ingenting är honom onyttig. Uti Europa driver han köpenskap med kristna själar, och hos japaneserna tager han lackerade grannlåter i avträde för sin trosbekännelse. Allting, ända till vår herres regn, förstår han att vända till penningar, ty om ni kommer till silltornet i Amsterdam, skall ni träffa sex, åtta jakter, byggda endast för vattuhandel, till förtigande att aldrig någon regnskur får passera deras tak utan att erlægga

dem tull, såsom de låtit ovan husen upprätta blybeslagne altaner för att kvarhålla honom. Jag erinrar mig hava läst om en holländare, vilken under kriget med Ludvig den XIV frågades hur han dristade handla med fienderna. "Miinlheer", svarade han, "om någon vinst stode till att erhållas från helvete, skulle jag även där utsätta mig för faran att bränna mina segel."

En del av franska flyktingarna efter nantiska ediktets upphävande blevo här mottagne och bo furstligen uti dällderna inåt landet. Deras fruntimmer äro de ryktbaraste skönheter på denna sidan av Afrika.

Tyskarna utgöra hälften av folknummern i Kap och äro lutheraner. Redan länge sedan ha desse samlat fond till en egen kyrkas byggnad men icke kunnat erhålla tillstånd att företaga densamma. Obegripelig politik i en handelsregering! Detta är orsaken att de städse efterfråga lutherska präster, när skepp anlända; förbundo ock vår denna gången att skrif-ta och predika för dem på deras språk, vilket han gjorde och bekom därför 50 riksdalers offer.

I staden är endast en kyrka, på landet ha de fyra. Vid den förra lönar kompaniet tre pastorer, och de senare

ha var sin. Deras inkomster äro så överflödiga, att präst och rik kan räk-nas för allt ett. Här såsom i Holland äro alla lika : det ges ingen rangskillnad i andeliga ståndet.

Efter mitt ögnamått är staden så stor som Göteborg, men varken så tätbyggd eller folkrik, ty antalet av invånarna sades mig icke överstiga sextusende. De förnämre tala fransyskan, några kunna engelska. Holländskan och tyskan äro huvudspråken.

KAP. V
FORTSÄTTNING

Eadem non omnia Tallus. Ovid.

Kapska trädgården förtjänar en örtälskares uppmärksamhet, såväl som en hushållares. Det är ett nöje till att se, hur artigt den trevna holländaren vetat förena det nyttiga med det angenäma. Å ena sidan förser han kompaniets ankommande skepp, tillika med en stor del av staden, med tillräckeliga grönsaker av alla slag, å andra öppnar han för vetgirige naturforskare ett rikt förrådshus av rara växter från världens fyra hörn. Älskar ni frukter, så har ni dem utsökta. Behagar ni spatsera, finns ingenting nöjsammare. Jag kunde ej utan förundran betrakta stora, obändiga ekar, tvungne tillhoppa i lydiga häckar, och konstiga betäckts gångar. Franska trädgårdarna, synnerligen de som uppvuxit under den ryktba-

re Le Nötres hand, äga flere och mångfaldigare sirater men mindre väsenteliga förmåner. De synas gjorde för ögat allena, när denne kan hugnag buna alla edra fem sinnen. Djurgården, som hänger tillhoppa med honom, skaffar åskådaren en angenäm diversion i sina betraktelser, förmedelst en underlig hop levande sällsamheter. Strutsarna samt en fågel kallad Secretarius roade mig mest ibland dessa.

Men så äger ock Kap, utom detta spatserstället, inga offentliga lustbarheten. Bollhus, opera, maskerad äro här icke enskända till namnet, och, det som bör synas än mer obegripligt, ingen källare, intet kaffehus, ingen biljard, ingen nyhetsklubb finnes heller. Jag undantar några krognästen för matroser. Detta ger orten ett utseende av ödemark, när man kommer från ett folkmyrlande, glättigt Europa. Efter två dagar är allting gammalt. Omgiven av ett bedrövligt enahanda, känner man sig tom och ledsnar. Den som söker något mer än äta och dricka, trivas här icke länge. Magra umgängesämnen, ställda i en utnött vardagston eller inskränkta inom en plågsam skvallerkrets, sätta en främmande utur stånd att börja en galant och artig konversation. Hollän-

darens språklåda är alltför fattig. Besöker jag *Mijnheer*, så heter det både i dag och i morgon: rök en pipa, drick ett glas! Dristar jag mig fram till *Mevrouw*, en förlamad stolprydnad, som med händerna i kryss vilar ett par obrukade ben över ett fyrfat, ty lättjan är alltid frusen, så gnäller hon ett evinnerligt *Koppfe thee, Mijnheer!* Och när jag tar honom emot, räcker hon mig en smula flint-härt kandisocker, liten som hennes ögnasten, vilken jag efter hennes eget sparsamma exempel av hövlighet måste bruka både till denna koppen och tre efterföljande. Bjuder hon mig kaffe, så är det likaså slätt som hennes te. Säger jag henne ett vackert ord, svarar hon med en platthet eller ropar efter en spottback. Har jag en snygg dosa eller någon annan artig nipp, begär hon med en osmaklig tilltagsenhet att få se honom, smi-lar med ett par lystna ögon, vänder honom mellan fingrarna och önskar äga en dylik; kan ock ofta stoppa'n i kjortelsäcken och skratta, liksom hennes nådiga grimaser skulle vara mig en tillsträckelig ersättning. Med ett ord: fruarna voro det odrägligaste jag såg på Kap; höll mig därför helst i mansvrån, varest jag åtminstone kunde dölja mitt missnöjda ansikte uti en molnstod av dammande knasterrök.

Utan att vara belevad är holländarn ganska kruserlig. Med pipan i munnen och en hatt på sig, som mindre synes betäcka än uppsluka hans oborstade hjässa, finner ni honom mitt i en fruntimmercirkel kunna föresnacka en hel hop franska grannlåter. Röken, som i stora, utvidgande virvlar dammar utur hans bägge mungipor, kunde snart inbilla er, att han belägrade de sköna med tolvpundingar, och så framt icke deras tindrande ögon, lika stjärnor om natten, uppstrålade denna fördunklade horisonten, skulle ni behöva vägleda er med händerna. Vid bordet äter igen beledsagar han var matbit med en hövlighet, och intet glas tömmes utan en flod välmenta sund-hetsönskningar. Aldrig ser ni honom spotta på golvet; aldrig stiger han till måltiden, aldrig därifrån utan att tvätta sig. Däremot får ni ej förtryta, om han kastar ett par självsvåldiga ben på en stol eller rapar er några gånger i synen. Vilka kruserlige bönder!

Deras bordanrättningar äro lika Voltaires infall, granna men inte solida. Fyra svenska rätter ge mer föda än aderton deras, ty de bestå mest av frukter och grönsaker, vilka till slut äro likaså bedröveliga för gommen som deras måltidshövligheter för örat: *Smakelijk eten*,

Inclinatie, Gezondheid m. m.

Det roar mig att bågkomma baron Holberg: "Holloændernes Huuse", säger han, "ere skidve af lutter Reenfxrdighed, thi de spotte ej paa deras Gulv, men satte Bordene fulde med Spotte-Krukker." Icke mindre artigt är Oxenstiernas uttryck om Holland: *C'est un pays, où le démon de l'or est couronné de tabac, assis sur un trône de fromage.*

KAP. VI

AVHANDLING OM SKÖNHETER

Ingenium movit sola Corinna meum. Ovid.

Nyhetens behagligheter äro tjusande. Neptuni ynglingar, som lång tid omvältat på vatturiket, komma i land och inbilla sig finna en ängel i var kjortel. Huru många o! och ack! blevo icke framsuckade på desse stränder vid vår ankomst! Jag tyc-ker mig ännu höra eko därav frå de medlidande bergsklyftor-na. Stackars gossar! De behövde icke se mer än skuggan av en kvinnolekamen för att bli förtjuste, och jag skulle beklaga dem, om jag ej visste, att de med samma lätthet kunna kallna som avfyras.

Kapska flickor äro täcka, dock likväl inga gudinnor. De ha den förmån framför andra, att de aldrig bränne-märkas av kopporna, ty dessa komma här icke, utan någon gång över-bragta med främmande skepp. Ett av de

danska hade på det sättet för tio år tillbaka minskat stadens folknummer på två tusen liv. Men smittan har aldrig kunnat spridas till landet, varest de vid sådana tillfällen förflyttas. Med europeisk uppfostran och mer umgänge med den stora, hyfsade världen skulle de kunna bli fullkomliga fruntimmer, men äro nit, i brist härutav, föga annat än snutfagra lantdockor. De ha en blommande färg. Denne är dock merendels så litet varaktig, att de som voro vackra i fjol äro fula i år. Uppdragna till att göra ingenting, råa och utan värld, bli de släta matmödrar och döttrarna efter dem likaså. Jämförelsen med våra, synnerligen opp i Sverige, skulle alltför mycket beskugga deras målning.

På mina resor har jag sett många nationers fruntimmer, och det med märkande ögon. Jag har aldrig varit lycklig hos de svenska och kan således icke vara deras anhängare av erkänsla, men icke dess mindre tvingar rättvisan mig att lämna dem företräde uti skönhet för alla andra, så snart man talar överhuvudet.

Ja, täcka svenska kön! jag måste det besanna:
den mullvadsögon bär uti en hornvärd panna,

vars ömkelige smak kan finna någon ting,
som överträffar er på hela jordens ring.
Er hy, så frisk och ren som luften den I andas,
är lik ett blomsterfält, där ros och lilja blandas.
Att samla i er bild allt vackert, sött och ömt,
naturens rika hand sitt hela förråd tömt.
Om altar byggdes mer åt någon dödlig kvinna,
blott för en svensk, jag svär, mitt rökverk skulle
brinna.
Att vackra flickor se gick jag all världen om,
men inga råkade jag, förrän jag återkom.
En engelsk mö är skön, jag tillstår utan smärta,
men har för mycket snö i avsikt och i hjärta.
Du ser en snövit kind, men purpurn saknas där,
och alltför litet eld i hennes ådror är.
En fransk har täckhet nog, men konsten är för
mycken,
naturens vackra verk fördränks i lånta smycken.
Tag smink och puder bort, så har du trollet kvar:
på närstånd är hon ej, vad hon på avstånd var.
Det mera södra kön är snömos helt och hållet,
det är så hjärtans klent, så hjärtans ömt och fjället.

Det vissnar när det rörs, som blomman på en
äng:

i bilek går det an, men ej i hustrusäng.

Hit räknar jag varenda mö,
som bor ibland de kapska bergen.

De äga inte mer än färgen,
och den försmälter liksom snö.

För en gång kunna de gå an,
men jag vill ock må väl i längden,

lär alltså ej i denna ängden,
bli ene hustrus man.

Feck jag på turkiska taga en hel seralj, skulle jag välja
här, men tvungen att åtnöjas med en, fordrar jag bastan-
tare gods. Dessa uthärda ej en enda barnsäng, förrän
alla deras blommor förvissna.

KAP. VII

OM DEN MUSIKALISKA MAMSELLEN

Saxa ferasque lyra duxit.

Utom dygden är ingenting, som mera kläder de sköna
än musiken. Denna vetenskapen borde vara deras egen.
Den sysslosätter himlens änglar, varför ock icke jordens?
Naturen synes ha byggt dem därtill. För vad ändamål
ha de sina små, viga fingrar tillika med en böjlig och
tjusande röst, utan för att drilla en herdesäng vid
klaveret? Med en finare hud än marsläktet äga de ock
finare känslor, äro mer i stånd att mottagaintryck av det
ömman, det läckra och behagliga. Hela deras kropps-
byggnad är musikalisk. Betrakta den välväxta Clorinde;
vad är det icke för ett sött ackord i hennes person! Frå
hjässan allt neder till det lilla, lekande fotabjället finner
ni ej annat än ideliga sammanstämmelser. Ett par eldiga

ögon, som täckt ackordera med sina bägge smalpenslade halvbågar, en rund panna, fullkomligen passande till hennes fylliga kinder, en leende rosenläpp, en nätt haka, en hals, ett bröst, en hand, alltihop det ena efter det andra visar er den aller sötaste lik-stämmighet. Hela gestalten är en levande konsert. Piporna i ett orgelverk och strängarna på fiolen stämma icke bättre tillhopa. Vem ser då icke att naturen ämnat de sköna till musikanter? Klaveret, lutan, flöjten böra lyda dem. Bacongen, trumman och trompeten äro för det starkare mankönet.

Vad förmåner skulle därifrån ej tillflyta den yppare världen? Huru många mindre artiga tidsfördriv umbäras? Jocosa, den yrhättan, skalar staden omkring: antingen leker hon bort sin mans egendom på balar och bollhus, eller skvallrar hon äran av sina grannsysstrar i snicksnackande kvällmöten. Den stilla Sappho däremot ofredar ingen, utom sina tangenter. Med ett hjärta, likaså muntert som hennes musik, äger hon glädjen utan att söka den på andras trösklar, och när ni hör henne, ensam eller i en cirkel av utvalda vänner, tvinga ur clavesingen allt det älskvärda som är i henne själv, skulle ni tycka er se en ängel i människohamn.

Orfeus kunde röra stenar. Med lutan tamde han tigrar och cerberer. Huru mången ung Sappho har icke en Cerberus i sin egen man, Trumpen, tvär och stampande kommer han hem om aftonen. Hon möter honom med ett leende öga —det rör honom inte. Hon klämmer en klagande ton ur lutsträngen — det hjälper, isen upplenas. Hans grymma panna mister den ena färan efter den andra, och innan han hinner avklädas, har hon förvandlat sin tiger till det allra spakaste lamm. Lustig som ett allegro stiger han i säng. Den ärbara Sappho följer honom och fäster sparlakanen ihopa med en knappnål.

Dessa betraktelser gör jag till åminnelse av en angenäm afton, som vi hade hos mijnheer Hemmy uti Kap. Hans döttrar voro snälla kapellmästarinnor, i synnerhet överträffade den äldsta. De hade hört, att vår superkarg skulle vara stor musikus, och längtade tävla med honom. Han kom och bar glädjen med sig på fingerändarna. Första försöket skedde på ett litet täckt orgelverk. Flickorna öppnade leken och tillryckte sig allas förundran. Sedermera förbundo de vår förbemälte herr superkarg att sätta sig och tänkte överraska honom med deras

krångligaste notpapper, men skalkstycket lyckades dem icke. Så mycket de vunno på honom med ett par bruna, täckare ögon, så mycket förlorade de denna gången på viga fingrar. Detta tillstodo de själva, ehuru nog han bemödade sig att intala dem motsatsen.

Därnäst flyttades musiken till clavesingen, varest man likaledes tävlade om företrädet. Mellanåt hördes en klingande harpa ur förstuggången. Jag ville se den David, som knäppte så söta toner. Jag kom, och håren reste sig under min peruk, så stygg såg han ut. Det var en svart lurvig virtuose från Blåkulla, en Bataviaslav, som icke visade mig något vitt, mer än två dussin grinande tänder. Flickorna hade ställt honom där, liksom i försåt för våra lystrande öron. Denna älskvärde djävulen bragtes in att ackompanjera den äldsta mamsellen, och det blev en gudomlig konsert, ty hon söng tillika. Aldrig såg jag mera glädje på min kaptens ansikte. Han tyckte mer om den svarta musikanten än jag om den vita. Det kan ock ingen neka, att han var en snäll satan. Till att å ena sidan betrakta denna busen med tio becksvarta ramar nklämna ur strängarna de aller sötaste samljud, stundom i ett kullrande forte, stundom i ett

bortdånande piano, och å andra se henne flyga tangenterna kring, slå en täck driller med munnen och förlänga'n med fingret, samt rulla långsamt ett par ögon, vilka uttryckte allt det ömma som var i själva musiken: det var ett uppträde som lämnade mig i ovisshet, antingen mina ögon eller mina öron åtnjöto mest.

Tredje ombytet skedde med en handcitra, varpå förenänin~ da mamsell med en penna raspade ackorder till ett herdekväde, som hon söng. Vi slukade henne med ögonen. Flickan var ordinärt vacker, men det är visst det musiken gav henne täckheter, som en blott skönhet aldrig kan äga. Fingren tryckte strängen, strängen väckte ton, ton gick till hjärtat, och hjärtat lyste i ögat. Där var ett sött ackord i varje lem, och när jag tillägger att hon var bland de rikaste fäntor på Kap, lär man finna att hon skulle ävenså väl ackorderat i hustrusäng. Jag erinrar mig aldrig denna kväll utan att framsucks Amaranthordens *Dolce nalla memoria*.

KAP. VIII

ETT PILLER FÖR MINE LANDSMÄN

Respue quod non es. Horat.

Svenskar äro andras apor av blott hövlighet, like i den delen tyskar och danskar. I London låta vi luggen hänga i pannan, uti Paris gå vi hatt under arm, uti Amsterdam med stora byx-or. Vi följe den enfaldiga grundsatsen : Stick fingren i jorden och lukta i vad land du är; antaga följakteligen alla bruk, ända till de orimligaste, på de platser där vi anlände.

Denna överdrivna belevnhet är åtlöje värd. Ingen nekar det, att en främling som åtnjuter skygd å utrikes ort bör underkasta sig dess lagar i förefallande politiska händelser. Men denna förbindelsen sträcker sig ej till seder, klädedräkt och tankesätt. Skall jag skämmas för att läsa till bords, efter eng-elsman ej gör det? Skall jag

ta mjölet ur munnen på mig och strö det i håret, därför att en fåfäng fransos brukar så? Böra våra skeppare lyfta på låret och andas för att rätta sig efter en plump holländare? Det vore ju detsamma som att säga mig: När du kommer till Java, skall du sitta på hälarne och tugga betel. När du är i Ryssland, skall du suppa dig full och äta vitlök.

Nog kan jag bli mätt utan ett *Smakelijk eten*. Inte behöver en svensk pumpa sjukdom i sig för holländarens Gezo?idheid? Hedrar det mig att sitta med pipan i munnen och hatten på huvudet mitt i en fruntimmersring, alldenstund sådant anstår kapske galanter? Nej, jag vill ej en gång antaga deras artigaste mode, som är att hälsa könet med en trefaldig kyss, när man kommer eller går, ty huru mången mossvasen, darrande kärngliaka är icke med i räk-ningen? När ni kysser hen-ne, måste ni frukta någon av hennes murskna tänder skall fastna er på läppen eller en av hennes anletes färör meddelas er genom anrörandet, till förtigande av den fara ni löper att ge hennes bofälliga näsa en slaksida. Vad åter angår de yngre, så är det bara en livlös hudnalkning utan eld och styrka. Tacka vill jag en kyss

i Sverige. Jag får honom sällan, men då jag får, känner jag honom ända ned i stortån.

Mine landsmän gjorde sålunda rätt väl, om de städse hölin sig till sina hemseder, synnerligen som dessa äro en förnuftig medelväg mellan fransmannens överdrivna kruserligheter och holländarens plumpa rättfram. Engelsman är engelsman, vai, han kommer; varför icke vi likaså? Lever jag som jag är van, så bli mina maneger otvungna, lätta och naturliga. Går jag därifrån, lyckas jag som apan i långperuk. Männ ej Mijne Heeren skulle göra oss samma tjänst då som nu? Tvivelsutan, ty när upphörde att älska piastern? Det är redan för mycken hövlighet, att vi tala deras språk, emedan de aldrig lära värt igen. Jag för min lilla del har bjudit till att vara svensk över-allt.

Söndagen efter pingst voro vi samtelligen färdige att återresa till skeppet i Bay Falso, men en våldsam kolik, som samma tid fästade superkaggen vid sängen, förorsakade några dagars uppskov. Emellertid for andre assistenten och jag förut. Skjutsen kostade tolv riksdaler, då jag i Sverige kunnat för två plåtar komma lika lång väg. Så oförskämt tar holländaren för sig, när han äger tillfälle. Mycket är vagnarnas dyrhet skulden därtill, ty

en ordinär jutvagn på Kap kostar hela 400 riksdaler, men hyran är icke dess mindre alltför grovhuggande.

På vägen besökte vi åtskilliga vackra lantgårdar. Allestädes mötte oss glada ansikten. De som bo på landet nöja sig ried ett ärbart namn av bönder, ehuru de kläda sig som borggin och leva som adelsmän. Trevnad och överflöd grönska kring deras boningar, vilket följaktligen sätter alla dryckes- och matvaror i ganska lågt pris. Constantia, där förmodligen pressas de ljuvligaste viner på världsrundan, reste vi tätt förbi. Dess läge vid foten av en lång bergsås, som skyddar planteringen för ostliga vindar, tillika med själva jordmånens be-skaffenhet, lära vara orsaken att denna vinväxten ej fortkommer på andra ställen, ty man har försökt att utvidga den annorstädes, men fruktlöst.

Mot aftonen anlände vi i bayen till kommendör Kirsts hus, varest vi funno våra kvarlämnade kamerater i full dans med de därvarande flickor såsom i nästa kapitel skall förmälas.

KAP. IX

Spelmanni gnidite gigis.

Holla! Bröder! Så tappert ni bruka fotabjället! Stampningen tordönar halva milen ifrån er. Ni hade så när inbillat mig, att själva gråbergen dansade, ty jag hörde dem hålla samma takt som ni. – Låt mig se edra nymfer, så skall jag säga er min tanka om dem.

Är detta kommendörens dotter *Gessie*? Hon är en läcker unge, rosig som morgonrodnan, eldig och fri. Se bara, när hon ler, huru skalkan lyser tillika ur ögonen och ur ett par små aller sötaste hål på kindbenen. – Men fy! Nu storskrattar hon. Det kläder henne intet. Hela det lilla köttbelätet skakas därutav så erbarmligen, att ni känner gungningen ända ned i tiljan, som hon står uppå. – Hennes ansikte bildar vällusten för mig men äger ej det höga och förnäma, som kan befalla en

åskådares vördnad. Alltså räknar jag henne bland de skönheter, som bättre kunna vinna ett hjärta än behålla't. Dansmästarn skulle dessutom ha skam, som icke satt hennes underreda i bättre skick, ty ni märker ju, att hon går som en gås med inböjda tår. Icke heller äro alla hennes maneger artiga. – Nå, nå, mine herrar, stickna inte! Jag säger bara min mening. Ni må gärna kalla henne gudinna, om ni lyster.

Vidare, vem är den lilla flickan med de stora blå ögonen? – Den förmögna miss *Hörter* från Kap. – Slapperment, det är den regelbundnaste skönhet jag har sett i detta landet. Vilken täck växt, förenad med ett ännu täckare ansikte! Jag måste betrakta henne en stund. – Vet ni vad jag tycker, mine herrar? Hon är ful utav alltför mycken fägring. Det är en blomma utan lukt, eller snarare en vacker målning som fägnar ögat, utan att röra hjärtat. *Gessie* med sina små lyten behagar mera. Så går det. Naturen i sina verk lyckas aldrig mindre, än då han brukar cirkel och måttstock, lik mig i den delen, ty jag skriver ej illa, utan då jag vill görak rätt väl.

Den långa mamsellen, som står där hos den holländske styrmannen och viskar tobaksröken ifrå sig med

näsduken, vem är hon? – Miss *Aletta*, kusin till den förra. – Det är en tolv-pundare. Vet ni, hur hon förekommer mig? Jo, jag finner henne lik de kapska fåren, vilka äga sin mesta vikt i svansen och fylla grytan bättre än de förnöja smaken. Stackars fånta! Hon är inte ful, men har för mycket av en ärbar matrona till att kunna kallas en täck flicka.

Dessa tre hjärtungar voro egenteligen balens prydnad. Det var en glädje till att se dem med inböjda fötter trava en hop kontradanser och figurera fram och tillbaka med akterspegeln, medan våra svenska gossar mitt emot slängde korsskank och knäckte takten med knän. De förra förstodo icke mer av dansen än själva cirklingarna, och de senare hade ännu sjöslingringen i benen. Icke dess mindre fördunklade våra oändligen de holländske, ty en Bataviafarare, som från Amsterdam ankommit i bayen tillika med oss, var här närvarande med sina officerare. Dessa sutto förgätne i en vrå, medan vår beställsamma ungdom, liksom humlor kring blomstren, hällo ett stojande kolorum med nymferna och åtnjöto utmärkta företräden.

Mine landsmän har jag på åtskilliga ställen funnit vara

lycklige hos främmande fruntimmer. Fransosen, säga dessa, är alltför näsvis och smalbent; engelsman är bättre vuxen, men butter och pockande. Svensken däremot, tillägga de aller sötaste munnarna, har förenat i sin person den förres artighet med den senares växt. Tjusande smicker frå en skön läpp! Till erkänsla måste jag ock tillstå, att de äro täcka som änglar, ty huru kan jag kalla den ful, som säger att jag är vacker?

På detta sättet hade vi var afton en bal. Jag anmärkte såsom något besynnerligt, att de som voro gifte ibland oss fingo ha mesta självsväldet med flickorna, men ungarlarna måste så gott som slå sig till sina förmåner. Dumma statsgrepp! Liksom ingen erfarenhet kunde finnas utan inom äkta ståndet! Detta gjorde till slut, att även våra orakade piltar började svärja på att de hade hustru, barn och bohag till upphjälpande av deras kredit hos dem.

Fredagen därpå kommo superkargen, förste assistenten och kommissionärn La Fevre frå Kap. Dansen räckte även den aftonen, men förbemälte herrar, såväl som herrkapten, funno räkningarnas avslutande angelägnare och hade den hårdheten att ge de nigande nymfer ett grymt

avslag, då de uppbudos att deltaga i glädjen. Sådant kunde ej annat än förtryta dessa, varföre de ock lade sina huvuden tillsammans och utstuderade en hämndplan, som lyckades dem förträffliges. De låto fördubbla antalet av fiolerna, bragte på benen allt vad liv och anda hade, stojade, trallade och stampade slängpolskor så käckt, att pennan skakades de andra ur händerna, där de sutto. Ni skulle tro, att jordbävning var i hela huset. Stolar, bänkar och bord, allting syntes bli levande för att understöda deras avsikter. Superkargen skulle räkna och råkade i förvirringen skriva en siffra och en not om varannan. Kapten ärnade göra ritning på klipporna kring bayen, men alla hans klippor misslyckades. Den ena blev lång som en basfiol, den andra rund som en styvkjortel, den tredje helt och hållet en fruntimmerssko. En stark vindkula från Alettas förbisvägande rob kastade dem alla, tillika med bläck-hornet, över ända och förorsakade en total ljusets förmörkelse i den vrån. Den arme La Fevre ville sammalunda sätta pennan på papperet, men handen tycktes hålla samma takt som flickornas fötter. Han stack fingren i öronen, han stampade, han bad, han svor. Ingenting kunde hjälpa. Han flyttade sig undan i

ett annat hörn. Dansen följde honom även dit. Han antände sin pipa för att röka bien ifrå sig. Allt förgäves. Den stackars mannen blev till slut så förvirrad, att då han skulle uppläsa sin skuldefordran och säga hundra riksdaler för får, hundra för getter, kapuner, citroner m. m., blev det intet annat än hundra riksdaler för spelmän, dito för kontradanser, nock för stråkar och så vidare. Med ett ord, våra hämndgiriga amazoner ville icke lystra till andra fredsvillkor än fästningarnas uppgift på nåd och onåd. Fienderna nödsakades änteligen uttåga ur sina för-skansningar bakom skrivborden. Deras arsenaler av bläckhorn, sanddosor och pennan gåvor till spillo, och de själve fördes i triumf kring alla gatorna i en lång kontradans. Det var ett nöje att se vår åldrige kapten löpa kapp med en likaårig fru Kirst, och ännu mer att se den stackars kommissionären i Alettas obarmhärtiga närvar göra en parforcejakt, tills tungan hängde honom ur halsen. Superkargen, såsom opasslig, undslapp, men alla de andra måste springa gatulopp hela natten under de skönas näsdukar.

KAP. X

NYTTIGT ATT LÄSA FÖR ALLA SJÖGALANTER

*Speluncam Dido Dux et Trojanus candeni
Deveniunt. Virg.*

Jag förgäter aldrig, huru jag av en händelse råkade såsom en annan Action överraska en Diana samme afton. Jag ärnade gå ut och – och räkna sjustjärnorna, när i hast en okänd röst bakom förstugdörren hördes framsucks: *O! my dear, my dear!* Nyfikenheten lockade mig att stå på lur. Jag lade örat till och oppsnappade några fragmenten av en kärleksförklaring, som var väl den artigaste i sitt slag.

Jag upptäckte en framskjutande snipp av en fruntimmersrob, ty dörren förmädde icke skylta dem helt och hållet undan månans avundsjuka åsyn, men vilken Demon var, ville jag ej utgrunda. Det minns jag likväl, att

han suckade ett ord svenska, ett ord engelska, ett holländska m. m. – *Charming creature. – Ich Tjuge nicht. – Ich love ye, with all min heart. – Give me a kuss for min hund. – My dear.* – Här pauserades en smula, och det lät liksom tvenne skulle kyssa varann. Jag lystrade vidare och hörde en annan finare stämman : *Ah! mijnheer, gij bent een schelm – de ostindische liefde is niet veel te vertrouwen – go! go! niet meter – ik heb ge twee gegeven.* – Men den andre syntes ännu icke hägad att rymma fältet, utan svarade sakta : *No, no: my sweet jungefru, ye hebb me sewen kysse versproke – ye mut me för den hund betale – one more – that war mooi – one more, one more,* och sålunda blev intet annat än *one more* hela långa stunden, ända till dess hans *mooi jonge frouw* tycktes bli ond och sade: *Wat? Schaam gij ju niet? Ik blilwe kwaad – gij besmett my de mond – foei! gij bent van dag niet geraseert – hoe veele zoentjes zal ik dan voor en hond genen?* I detsamma knarra-de den skvallersamme dörrhaken, varpå hon viskade : *st! st! go! ge mal portrot – go, go! my moeder korot!* – Mamma kom inte, men jag kunde omöjligen bärga mig för skratt, och det var orsaken att de bägge två, hals över huvud, lupo undan, lämnande i brådskan en rosig näsduk efter sig, märkt G. K.

Sällan vinner man något vid dylika oförmodade upptäckter. Actœon överraskade Diana i ett bad och blev förvandlad till en jakthund för omaket. Icke bättre lyckades jag denna gången, ty då jag efteråt bar näsduken tillbaka hos min Diana och begärde såsom deltagare i hemligheten en kyss för mitt fynd, fick jag endast en örfil för all min möda. I harmen skall jag också utropa hennes namn för hela världen: det var den elaka – Dock nej, jag vet ingen större synd än skvallra på flickor. Jag stoppar min örfil i taskan och tiger, förmanande var och en snapphane, som lurar i portskjulen efter fruntimmers hemligheter, att av mitt och Actæons öde taga en hälsosam åtvarning.

Däremot kunde jag väl ha hjärta att förråda den röda överrocken, av vilken jag såg en flick uti månskenet, men det händes ibland, att den som röjer en annan blottar sig själv. Därföre säger jag ej mer, än att han hade skänkt henne en knä-

hund eller en knähynda, och att denne herr knähunden, eller denna jungfru knähyndan, skulle med kyssar eller efter holländska myntfoten med *zoentjes* återgäldas. Huruvida han efteråt har vunnit förhöjning i procenten,

skall jag ej kunna berätta er, men det vet jag, att han en gång viskade med henne under solfjäders och drog en suck som tycktes komma ända från stortån, sägande: *Ick ønske ack kunde so wc11 slape, as min hund this night.*

Efterkommande ostindiefarare till tjänst kungör jag alltså, att de som längta lyckligen skjuta åt ett hjärta på Kap, måste ladda med knähundar. Alle bayens fruntimmer besökte oss ombord en dag och lupor var hytta igenom för att oppsnappa dylika varor. Kommendörns dotter hängde vår opperstyrman i rockskörtet mitt på däck och ville ge förskrivning ifrå sig på trettio zoentjes för en liten svart hundvaluta som han hade med sig från Sverige, men varken hennes bönfällande nigningar eller hennes vällustiga rosenläppar förmådde beveka hans redan intagna bröst. Vi ha två skeppskattor på Finland. Hurra ivrigt önskade jag icke att kunna ikläda dem hundskinn för att ställa den stackars flickan till freds.

För likhetens skull med föregående ämne vill jag här bifoga ett besynnerligt brev, som en händelse bragte mig i händerna. Det var ställt till någon av bayens nymfer, och innehåller allt det ömma, som nånsin ett svällande

sjö hjärta kunnat fram-bringa. Författaren, vars namn jag verkligen icke vet, lär ha hört, att kapska fruntimmer, såväl som alla österländska i gemen, älska mycket en förblommerad stil, och därför valt detta skrivsättet. Jag tillstår, jag feck icke tid att avskriya mitt original. Men mitt goda minne skall ersätta denna bristen. Ungefär lydde det sålunda :

Makalösa skönhetsblomma!

Dina ögons kanoner ha skjutit eld i mitt hjärtas krutdurk. Min skuta har stött på dina behaglighetsklippor och bräckt min kallsinnighets bogspröt, så att, därest din bevågenhets vind ej snart blåser opp mina begärelsers segel, lär jag drunk-na i min förtvivlans häftiga bränningar. Ja, skönaste ängel, jag älskar dig mer än fördevind och piastrar. Tillåt mig där-före fälla mina önskingars ankar uti din Godahoppssudda och med min kärlighets oktant söka latituden av din terya incognita. Dina ögons kompass skall hädanefter utstaka min kurs och din viljas roder styra hela min levnadsskuta. Om du visste, huru din skönhets eld flammade i mitt hjärtas

kakelugn, skulle du säkert utsläcka den med dina ögons medlidande vatten-sprutor. Fördenskull, min korall, var icke så hård som Romansklipps, och krossa inte min brinnande älskogs glaslampa under tyngden av din kallsinnighets isberg. Skicka mig vackert några kärliga förfriskningar med ditt brevs paketbåt, eller kom själv. Jag sänder dig nu femton båtsfat fulla med hälsningar, och förbliver med ballast och bramsegel, i alla väder, hela kompassen runt,

min makalösa Majblommas

undergivna kölsvin

N. N.

P. S. Hälsa fader och moder. Jag önskar dem dubbla ransoner av allsköns välsignelse. Farväl.

Brevet var skrivet på holländska, och läsaren tör gissa, liksom jag, att han därmed endast haft i sinnet att bry sin sötunge.

KAP. XI

OM SIGONIUS OCH HASENSKRÄCK

Måndagen den 13 juni var man klar överallt och tog avsked av kommandanten, herr Karst, en man som förtjänar att nämnas med heder. Hans artiga hus gjorde oss vistandet i Bay Fallo rätt angenämt, utom de betydande tjänster som han visade oss vid provianteringen. Herrarne hedrade ock sig tillbaka på ett sätt, som alltid gör svenska flaggen välkommen uti denne hamn.

Åtta dagar väntade vi på god vind. Denna ledigheten använde vår kapten oppe på bergstopparna, dels till att taga observationer, dels till att samla örter.

Emellertid hade vi besök av holländarna frå det andra skeppet. Bland dessa voro i synnerhet två löjliga originalen, en passagerare till Batavia som bedyrade att han översatt sju Mosis böcker på arabiskan, samt en lustig

Zieketrooster, som behagade hälsa vår präst för *mijn confrater*. Den förre lik en dragon som på ett värdshus prålar med hjältebragder, dem han aldrig gjort, målade för mina ögon en fullkomlig Hasen-skräck, och den senare med en lurvig peruk, som syntes vara årsbarn med hans lappade fullfjädrade rock, föreställts en vurmig magister Sigonius till punkt och pricka. Passageraren skröt med stora pengar och sköna slavinnor, anmodade alltså herrarna något var att hedra hans hus med besök på Batavia, ty han visste att vi aldrig kunde komma dit, försäkrande att allting, ända till hans favoritunge, skulle stå dem till tjänst. Sjuktröstaren, som hemma var trädgårdsmästare, beskrev sitt andeliga ämbetes inkomster, höll vår präst i armen och bekräftade, att han ägde 25 gyllens månadshyra, 5w dito i privilegiepengar, och dessutom frihet att föra ett kvantum brännvin, en kista tobak med mera, varigenom han kunde fördubbla sina räntor, då köpenskapen slog väl in, viljande sedan veta huru mycket svenska kompaniet består *voor de geestelijkheid op zijne schipen?* Varpå denne svarade: det var honom kärt, att herrar holländare icke bundo munnen till på oxan som tröstar. Men vad svenska sjöpräster

angår, såsom deras syssla sjöpräster angår differerade från holländske sjuk-tröstares, alltså handlade de ej heller med brännvin och tobak, ägande dessutom sin nödtorftiga utkomst, och mera trodde de sig, icke böra be-gära, väl vetande att theras rike är icke af thenna världens. Ziektroostern ryckte på axeln och drack.

Innan de gingo bort, besågo de skeppet och tillstodo att deras kunde stå inuti vårt, ehuru väl deras besättning bestod av 350 man, vilka dock hälften voro soldater, förordnade till Batavia. Änteligen togo de avsked och raglade till relingen. Passageraren förnyade sitt förra anbud, allt medan han klätt-rade sidan utföra och pratade om sina sju Mosis böcker och sina slavinnor, även en hel stund längre än vi förmådde höra honom.

Torsdagsmorgonen den 21 juni gingo vi till segels, som förbemält är. Seglatsen gick fort och lyckosamt, vilket var oss så mycket kostbarare, som kölden hade tvingat oss att bära vin-terkläder ånyo. Öarna S:t Paul och Amsterdam, varifrån skeppen gemenligen plä taga departure för Java, fann vår kapten icke nödigt att söka denna gången, utan ställde kosan gerad fram, kommande dem ej närmare än på två, tre grader.

KAP. XII

OXEADEN

eller

VÖRDSAMT ÄREMINNE ÖVER VÅR NORSKA

OXE,

DEN VÄLBERESTE HERR RÖLLE,

SOM AVLED I JUNIO 1770,

OCH JORDFÄSTES I VÅRA MAGAR

SAMMA ÅR

Bovis omnia plena. Virg.

Det är nu så länge sedan jag rimmade, att ni tör inbilla er min versäder har sinat alldeles igen. Jag skulle ock tro det själv, så frami jag redan ej kände henne drypa fram

utur ett par hål, som tvenne oxhorn stängt i hennes dämlucka. Jag skall säga saken.

Morgonen efter sedan vi slaktat vår sista norska ox, inskickades till mig såsom fastelagsris hans bägge horn. Vart-dera hade sin särskilda påskrift. Det ena, som var uppfyllt med skosmörjs, skulle brukas att rida till Blåkulla på i sällskap med påskkärngarna. Det andra kunde jag behålla såsom ett symbolum av mitt tillkommande äktenskapsöde.

Detta gav mig anledning att anställa en betraktelse över fänad. I synnerhet fann jag mig förbunden att uppresa en poetisk ärestod på vår avlidne Rölles grav såsom billig erkänsla för den andel jag fått av stärbhusets kvarlätenskap. Han var ett gott kreatur och min reskamrat såväl som de andra. Mången skald har strött cypresser över ett ovärdigare lik eller, efter von Dalins uttryck besjungit fänad i helgade griftr.

Bourn gemitu nemus omne remugit.

Ack, sångmör! Samlens hit med svartbeklädda lutor!

Naturen trädde fram i djupsta sorgeskud!
Vart öga vandle sig till strida täresprutor;
förskräcker, hav och jord, för mina klagoljud!

I, afrikanske skogens fasa,
ack, tigrar, hjälpen mig att rasa!
O kval! – Vår ox är nu död!

Du griftpoeters hop, som fått den ädle vana
att sorgetoner slå, när mänskofänad dör,
beklager nu med mig min store Rölles bana!
Jag denna skillnad blott på våra hjältar gör :

Två ben ha edra, min har fyra.
Jag gräter gratis, I för hyra;
men bägge skrive vi om nöt.

När I åt edra lik så höga stoder byggen,
skall mitt då grävas ned i glömskans mörka vrår?
Nej! En visir, en tsar kan vända världen ryggen,
men deras oxebagd dock lika evig står.

Kom alltså, oxevärl, att böra:
jag skall min sorgsna luta röra
vid en av edra bröders fall.

I Jutland blev han född utav en fyrbent
mamma,
som aldrig smutsat sig med bonde kreatur.
Nej, fy! Av sådant pack ej hjältar nederstamma.
Hans söta pappa var en adlad herrgårdstjur.
Men adel gör dock ej till saken;
ett von framför, en *hjäl*m i baken
föröka ej en Caesars dyrd.
Här han nu dag frå dag vid modrens juver
grönskar,
bland socknens alla nöt den skönste ungersven.
Hans hjärta äger allt och magen intet önskar.
Han växer och får hull, fast Lisa, kuskens vän,
så mö som kon, hon mjölkat hade,
ej sällan till hans stora skade
stal bort hans mjölk åt sin galant.
Snart fullväxt vandrar han att mödomskransar
plocka.
Frå frodig kalv han blir en oförliklig tjur.
Lik engelsman han vill betala, ta och pocka,
men brukar aldrig krus som små fransyska djur.

Han på en höst halp flera kvigor,
än skottar fägnat svenska pigor
på femton år i Göteborg.
Men, ack, du grymma värld! Du hjältar snarast
fäller.
Vår ungdoms vackra vår ser alltför snart sitt slut.
Till obeskrivlig sorg för hundra komamseller
vår tappre Rölle blir en snöpt oduglig stut.
Hur många mänskoröllar rusta,
så stackars frun en gång får pusta
vid sidan av en ynkelig stut?
Vad under om nu horn uti hans panna växa!
Hur mången tvåbent bror bär dylik ärestod,
som kunde härutav ta denna stora läxa :
att draga dem som han med kristligt tålmod?
Min vän ! Fast dina horn bli långa,
bör du din bukbror icke stänga,
men tig och häng hans byxor där.
Vår oxes liv allt mer åt motgångsbranten lutar.

han till en norrman blir på nästa marknad såld.
Frå sine landsmän skild, de hedervärde jutar,
han över Skagen förs i farfar Ferrös våld.

Här sätts han under grymma drängar,
får litet halm och mycket slängar,
och gränar vid en gammal plog.

Men hjälpen kom till slut. Hans nöd till Jofur
trängde.

Ett flytande kastell med trenne mastetorn,
som på en skyhög topp den svenska vimpeln
svängde,
sam majestätligt fram och sköt med skrot och
korn

att lotsar opp ur bergen jaga
och litet lugn i Norge taga.

Här Rölle sin förlossning fann.

På Finland bragt ombord, han sälla dagar äger,
beständigt passad opp utav en tvåbent bror.
Bland får och getter nöjd, i backen på sitt läger,
han nu på vilda sjön sin andra resa for.

Ehuru skeppet kullbytterat,
har aldrig Rölles buk vomerat,
förutan små et cetara –

Till Kap han följde oss. Men ack! Mitt öga
gråter –

hans panna måste här för slaktaryxan stå.
Hur många likar få gå hit och komma åter!
Vi skulle denne blott så ynkelig ända få?

Jo, egennyttan är vårt roder.
Vår ox feck av oss sitt foder,
att foder bli för oss igen.

Ack! Rölle, sov då sött! Ditt fall oss nog
bedrövar.

Vi dela mellan oss vad fordom hört dig till.
En jungman får din svans, kadetter dina klövar,
en skeppssikter ditt vett, din ränta vem som vill.
En styrman ärver dina seder,
och, på det allom må ske heder,
skall jag behålla dina horn.

Vännerna gavo mig rabarber, därför må de svälja piller igen. Jag vill dock icke inblanda häruti andra än dem, som hulptit till att fläta fastelagsriset åt mig, ty jag har icke hjärta till att göra som de katolske prinsarna med de stackars jesuiterne: skära alla över en kam.

KAP. XIII OM DET LÄRORIKA HORNET

Dum femina plorat, decipere laborat.

Den 15 juli såg jag en sjöko, n. b. på papper i en tysk resebeskrivning.

Den 16 blevo vi från altan varse tvenne tumlare, fiskar som äro märkte med ett stort horn på huvudet. De stodo upprätt i vattnet och syntes kyssa varannan ungefär i denna ställning.

Jag frågade min kapten mycket enfaldeligen vad detta betydde och feck till svar, att det vore ett äkta par, som på stående stjärt skötte sin älskog, ty, tillade han, tumlaresläktet förhåller sig in coitu likasom vårt. — Därföre ser ni ock, inföll styrman, som satt bredevid, att deras äktenskap även i ett annat hänseende likna våra : jag menar, de ha horn med sig. Betrakta dem. ju mera honan kysser sin hanne, ju högre sticker hjortmärket fram ur vattubrynen. — Ja, minsann är det så, suckade vår ärlige D. och tog sig för pannan, jag har ofta erfarit det, att när en hustru smekar som mest, så har hon skälmen i hjärtat.

Väl! tänkte jag för mig själv. Då skall tumlaren få en plats uti min moraliska naturaliesamling. Han skall oppstoppas och sättas bland mina malefiter och hajar, med följande lärorika stenstil ingraven i hans märkvärdiga horn.

Härliga fint! Men huru skall jag förvara denna kostbara klenoden? Skall jag gömman i glasskåp eller läggan i spiri-tus? Nej, dessa påhitt äro numera för gamla. Jag måste vara ny. Till den ändan vill jag insvepa min tumlare i svensk uni-form och behänga hans horn med

ett par väl betjärade sjömansbyxor, ty där är han i sitt rätta element, åtminstone vet jag intet fodral, som passar en hornfisk bättre. På uniformen skall jag till vidare upplysning binda bröstbilden av en skogs-faun, efter de gamlas sätt föreställd med en krans lindad omkring hans bägge horn, och skriva därinunder: *Surgunt in cornua lauri*,

0!
 Yngg. Du.
 Lidg. Du.
 Som. Sil.
 ja. gar. Valg.
 icke. med. Sib.
 Slutna. Ogon. Sj.
 Akten Skapets. Jar.
 Watten. ar. Jarlin
 gib. En. Island. Siu
 gu. elndgar. Skepps,
 brott. Darfore. Loda.
 for. Dig. Logga. och.
 Peilar. Krok. Din kygg.
 Uti. Den. Dorren. Dar An.
 Dre. Stott. Pannen. Emot.
 Ufforka. Grunden.
 Innan. Du. Storm. Loper.
 Eljes. betrakta.
 Ditt. Ode. uti. Detta. Horn.
 Som. Jag. Dig. Sil. Atvarning.
 Upprefa. Sait!

det är : kvinnan är mansens ära, och på sjömans-byxorna skall läsaren finna följande minnesvers: *Malta tulit fecitque puer*, på svenska: sådan tröja, sådan spik. Ty medan soldaten fäktar och sjömannen seglar, så — så — *Quos ego?*

Föregående händelse hade emellertid bragt talet in på giftermål. Middagsklockan ringde oss till bordet, men huru skulle maten kunna stoppa munnen i ett så nära rörande ämne? Diskursen fortsattes, och den som är nyfiken kan inhämta honom ur följande.

KAP. XIV

ALLOM DEM TILL TJÄNST, SOM GILJA GÅ

*Vad är ett paradys, om man skall ensam bo,
om man ej hustru har, den man sig kan förtro?
Att genast älska vem man här och där kan råka,
är liksom tokigt som uppå var kärra åka.*

Biskop Spegel.

När jag friar, sade den ene, vill jag icke se på flickan allena, utan liksom turkarna i hästeköp underrätta mig om hela rasen, tre—fyra leder tillbaka. Ty äpplet, såsom ordspråket lyder, faller ej långt ifrån trädet, och fädrens laster fortplanta sig gemmenligen liksom vissa naturliga lyten in på efterkommanderna. Vattnet smakar alltid av den jordmänen, varigenom det rinner, och när har man nånsin sett en frodig planta efter ett fördärvat frö? Nej, *fortes creantur fortibus*, säger icke Cornelius Nepos så,

herr magister? – Ödmjuke tjänare! Cornelius Nepos säger så. – Apor födas av apor, åsnor av åsnor. Därföre vill jag börja med att genombläddra så noga, som möje-ligt är, familjens huslegender. Först skall jag undersöka, om söta mormor haft någon fortplantelig kräm-pa. Därefter ämnar jag lyfta på söta morfars långperuk och utforska om där inga märken finnas på hans panna efter gummans galanter. Sedermera stiger jag ned till min nådiga svärmoder för att tillse om på hennes ansikte träffas några brännvinsrunor, som göra mig släktens nykterhet tvetydig, och änteligen vill jag veta, huru min herr svärfar levat i ungdomen. Ty hända kan, att han, sin laglige avel till men, antingen dansat för mycket på parisiska muffbalar eller sparat sig för litet på Londons nattbörsar. Är det icke sant, herr magister? – Ödmjuke tjänare! Det är sant. Den som syndar, han skall falla läkarenorr i händerna. – Härutav vill jag döma om flickans både moraliska och naturliga egenskaper. Stammens godhet är bästa borgen för själva fruktens, och alldenstund döttrarnas uppfostran merendels är mödrarna lämnad, kan man skäligen sluta frå dessa till de förra. Har modren varit god hustru, så litar jag på dottren,

men i vidrigt fall tar jag min Mats ur skolan. *Tand Pwnitere non emo, sade filosofen.* – Hur hette han, herr magister? – Ödmjuke tjänare han he-hett-hette – förlåt mig, jag ho-ho-hostar så ... han hette Da ... Da ... Darius Longimanus.

Ja, han må heta Longus in anus eller doctor Gombastus, fortfor den förre, så vill jag likafullt utkunskapa belägenhe-terna, innan jag nalkas fästningen. Kärlekens citadell har, liksom andra, sina dolda minor, där hundrade fånar sprängasi luften. Låt oss därför med varsamma steg approachera.

Sedan jag nu på föresagda sätt försäkrat mig om själva ättens godhet, ämnar jag ingalunda anmäla mig varken hos söta far eller söta mor, ty jag friar icke till dem, utan till dottren. Hennes samtycke bör föregå deras, ty hon är huvudperson i spelet. Dem tillkommer råda, men icke befalla, och finner jag ingenting onaturligare än det österländska tyrranni, som berättigar föräldrar att oinskränkt föra våld på barnens böjelser uti giftermålsärendet. Faran är ju inte deras. Är det icke vår lycka som skall avgöras? Bör man då ej äga skiljerösten i egen sak, utan fösas i brudsäng såsom en oxe under oket, tvärs

emot naturens allsmäktige kallelse? Belsebubbska välde! Är jag inte ett fritt väsende? En Adams ättelägg, en mänska, en kristen? Denna handen jag äter med, denna skinnfällan jag bor uti, detta hjärtat, denna foten, denna – Är det intet allt mitt! Skall då en annan råda därom! Skall min kropp, mitt tycke, min välfärd bli en kramvara i främmande nävar, ett rov, ett – ack, det är odrägeligt, herr magister! – Ödmjuke tjänare, visserligen. *Narr quos Deus conjunxit, förmyndare ne segaret!* – Alltså vill jag först hålla mig till flickan. Men intet ärnar jag strax röra på friaresträngen. Ännu har jag mig några punkter förbehållna:

1. Måste jag veta, om hon äger så mycket vett och värld, att jag slipper rodna för henne borta och förakta henne hemma, ty en fjälla är svårare att meddragas än en yrhätta.

2. Vill jag försäkra mig om att våra huvudböjelser såväl som temperamenten någorlunda stämma överens. Annars kunde hända, att hon ville gråta, när jag hade lust att skratta, eller frysa under samma täcke som jag brinner.

3. Såsom äktenskapets stora symbolum är: Växer till

och föröker eder, alltså synes mig att en försiktig giljare bör skaffa sig säkerhet även i den delen. Eller vad menar ni, herr magis-ter? – Ödmjuke tjänare! Hon bör ge fältskärs attest om sig, ha, ha, ha!

4. Tror jag på antipatier och sympatier hjärtan emellan. Slagrutan förräder metallen, magneten nordstreckt; likaså tänker jag mina känningar skola säga mig när jag träffat den rätta. Inte frågar jag efter romangriller, men min person måste äga ett utmärkt företräde i hennes tycke. Det är ett slätt förebåd, att tvenne kära se varannan med oförändrad puls. Jag för min del skulle döma alltför illa om min kärlek, om jag nånsin kunde överstiga min fästems tröskel utan en liten ilning i bioden, liksom det å andra sidan skulle förtryta mig, om min ankomst icke förorsakade henne en smula älskvärt bryderi.

Alltså är nödigt att veta, huru högt vi hunnit i varandras hjärtbarometer, innan man skrider till huvudfrågan. Finner jag uti förenämnde punkter inga hinder, så lät mig då, icke som en suckande snushane med ack och o, utan som en man, med anständig frihet, frambära mitt ärende. Får jag hennes ja, så kommer ordningen till pappa och mamma. För dem skall jag framlägga en kort

uträkning på mina årliga inkomster och säga : här är min egendom. Med detta och den högstas välsignelse kan jag skaffa en hustru bekväm-ligheter och uppfostra hennes barn. Er dotter passar mig och jag henne. Ert samtycke kan göra oss bägge lyckliga.

Nu, såsom jag förut lärt mig känna föräldrarnas karaktär och dessutom aldrig ärrar fria över mitt stånd, bör jag vara säker om dessas bifall. Följakteligen återstår här icke mer än att tala ett ord med prästen och gå i säng. Därföre, god natt, mine herrar! Nu drar jag sparlakanet före.

KAP. XV

BÖR LÄSAS I EN ANDEDRÄKT

MED DET FÖRRA

Lycka till, min herre, inföll en annan, som satt bredevid, men er predikan är ännu bara halv. Lät oss bli vid det ämnet, som tumlarehornet ledde oss på. Ni har lärt att få en god hustru. Lär oss också sättet att förvara henne sådan. – Rätt så, skrek vår präst. Hinc robur et securitas, står det på plåtsedlarna.

Förvara henne sådan! åtrade vår förre teleman. Det är ert eget fel, om hon intet är densamma till slut, som hon var i början. Giv er hustru sin tillbörliga rykt, men i synnerhet rensa ur huset tre slags ohyror : jag menar gamla mostrar, knytt-kärngar och sprätthökar, ty genom dessa har ofta den bästa kvinna blivit fördärvad.

Det händer understundom även i de käraste hjonlag, att mannen i ett eller annat nödsakas kontrollera sin

hustru. Strax är den tusand d ... oldmostern framme och gnäller om män-nornas tyranni. "Annat var det i min ungdomstid", säger hon, och fördubblar fårorna på sitt ålderplöjda äne. "Min salig gubbe, Gud fröjda hans själ, kunde aldrig neka mig någon-ting. Vad jag pekade fingren på, fack jag. Han var så god, så god!" – Här faller hon en tår, den gamla tandlösa kroko-dilen, men innan han hinner näsan utföra, hör ni henne rysta på kryckan och bruka ett helt annat målföre. – "Han skulle understätt sig bara till att göra så med mig. Så sant jag är ärlig kvinna, skulle jag visat min junker annat. Jag skulle satt ho-nom ett par kyrkotorr på pannan. – Jag var inte ful den tiden – mången gosse gjorde sötögon åt mig." Så snackar hon och myser på munnen, liksom för att dra tillsammans några få bedröveliga lämningar av en redan förvissnad fägring.

Vad tycker ni, mine herrar? Sådant dageligen upprepat kan ju färgifta det renaste bröst! Min unga fru är oförsökt, tar sina skyldigheter för tvång och blir uppstudsig. Hennes kärlek, som förut flutit tillsammans endast i min person, koxar omkring efter andra föremål. Knyttkärngar få hennes för-troende, bära villervallan

tillika med brödkakorna utur huset, och strax har jag en sprättande pudershjälte på halsen, färdig att fiska i mitt grumliga vatten. Få de förra tid till att skvallra och den senare tillfälle att förrycka hennes opprörda sinnen med suckande snicksnack, ack, så ser jag med fasa tumlaremärket framspira på min olycksaliga panna. Åtminstone tän-ka grannarna så, vilket för mig är detsamma, ty vad hugnad har jag därutav, att min hustru är ärlig, när ingen människa tror det? Vare fördenskull mina dörrar evinnerligen tillbom made för kärngar och sprätthökar!

Men, mine herrar! Ännu kan jag uppdaga ett medel att för- säkra er sängfred. Det är helt lätt och naturligt. Har ni ej hört att en flitig arbetare slipper leja? Aldrig kunna tvenne makar bindas ihop med starkare band än barnlindan. Skaffar ni er skyndsamligen ett par arvingar på backen, så kan ni trotsa hela världens Asmodeer. Därigenom dragas en hustrus om-sorger allt mer och mer inom huset. Såsom moder få hennes kringlöpande begärelser ett vissare föremål, vändas ifrå balar, bollhus och sällskapen hem till den kärare vaggan. Mannen blir henne dageligen älskvärdare, ju mer hon ser honom upplivas i nya telningar, som framjollra ett leende

mamma, och trohetsbandet, likt den gordiska knuten, kan aldrig klyvas av någon annan än den allströvande Alexander, DÖDEN. Genom barnen är det som man och kvinno varda till ett kött. Genom barnen smälta de tillsammans i en varelse, på samma sätt som tvenne buskar på marken, förmedelst nya skott, vilka uppskjuta ur deras fruktbare stammar och efter hand flätas ihopa till en häck. Därföre finner ni tvärt om, att hornväxter gemenligen gro uti ofruktsamma sängar. Åtminstone så långt jag är bevandrad i Bröderskapets historia, har jag icke märkt dem hos andra än sådane som antingen icke varit nog arbet-samme eller nog lycklige uti släktets förökande.

Ni ser alltså, att det är vårt eget fel, om en dygdig fästemo icke förbliver en dygdig hustru. Har ni först häftat henne med modersbandet, så kan ni med en triumferande panna ställa er i porten och säga till alla förbigående kvinnojägare: Här är ingen villebråd för er! Tål hon sedan någon visslande gök om-kring sig, må ni lita på det sker endast för att låta honom ropa kuku för edra barn. Så tänker jag.

KAP. XVI

ETT STYCKE AV SAMMA STUV

Hjärtans väl tänkt, synnerligen i de senare punkterna, svara-de en annan, som ännu icke yttrat sig. Men edra skrupler an-gående er hustrus förfäder synas mig alltför överflödiga. Ty medan ni hänger vid utanverken, tör en annan dristigare löpa sin kos med fästningen. Hundrade sköna kunna bortsnappas på mindre tid än ni nu talat därom. Nej, jag älskar att över-rumpla. Jag skall ta min, innan ännu någon dödlig hunnit tänka på henne. Hör på hur jag ärnar göra!

Aldrig kastar jag mina ögon på de s. k. giftvuxna flickor, ty dessa äro redan till större delen fördärvade av romaner, gamla mostrar och snicksnackande galariter. Det onda har skjutit rötter hos dern: egensinnighet, härskesjuka, raslystnad och hundrade andra nycker ha

redan haft tid till gatt stadga sig. Lika en gammal hårdnad gren kunna de numera ej böjas utan fara att bräckas. Mannen nödsakas antingen avstå sin husbonderätt eller försvara honom med knytnäven. Intetdera behagar mig, ty jag har den vurmeri, att jag tillika vill vara älskad såsom man och fruktad såsom far.

Till den ändan tänker jag hala mig en flicka utur själva syskolan. Fjorton år, alldeles icke över sexton, skall hon vara. Jag är då i stånd att tillskapa henne efter mitt eget tycke. En ung gren lyder trädgårdsmästarens hand. Med lämpa och m vett kan hon vänjas till sina hustrupliker utan våld, mognar utan möda. Och för att göra verket så mycket lättare, vill jag helst vända mig till en mö, som kan anse mitt tillbud såsom en välgärning, på det erkänsla måtte tillbinda mig hennes hjärta, icke mindre än kärlek. Ty här förutsattes, att jag ej gifter mig förrän jag kan göra't utan avseende på hemgiften. Är jag fattig, blir saken hel annan. Jag har då den glädjen, att å ena sidan se min uppväxande blomma mitt emellan mine armar utvecklas i nya behagligheter dag ifrå dag, när en annan fullmogen skulle i samma förhållande tyna utav, och å andra sidan åtnjuter jag en öm maka i henne, som

blandar även sina självsvåldigaste karesser med menlöshet och en liten älskvärd räddhåga. Jag har i så god tid samlat hennes tycken, tillböjligheten och nöjen tillsammans i min person, att de ej kunna ledas en annan väg. Innan hon än hunnit koxa sig omkring i förförelsernas rike, är hon frälst – och min panna med.

För övrigt går jag in i min herres planer, vill allena tillägga en liten stor anmärkning. Huru mångfaldiga gånger har jag icke med förargelse sett en hop vårdslösa fruar gå otvättade och oklädda i huset, ofta hela dagen i ända. Jag vill inte behaga någon annan än min man, säger en sådan, liksom han skulle vara en liebhåbare utav smuts. Fy! Det är en alltför stinkande kompliment, och var gång ett sådant ord överstiger Inin hustrus läppar, skall jag se sur ut en hel vecka. Ty såsom jag själv älskar att vara klädd, påstår jag ja ock att hon skall förfoga sig ur sängen gerad till toaletten, annars kunde hon allför snart bli mig ett vardagsansikte, och -

Nej, vänta, mine herrar, skrek en annan och kastade skeden ifrå sig. Nu står jag intet ut med att höra er längre. Vad för tunnor tusan solskensmarkattor vill ni ha? Lyster min madam skena, så lyster mig låta mäster Erik damma

kättjan ur den syndiga skinnpälsen, så det sjunger i revbenen. Jag har tagit henne att göra gagn men inte till att sitta för spegeln och vrida munnen i kyrkelag. Jag har tagit henne till att baka bröd av mitt mjöl, men inte till att strö det i håret. Ides hon inte väva kläder åt sig själv, så lät den lathyndan liksom hennes moder Eva binda en lövruska för ändan på sig! Jag skulle slita ont för en papegoja, som hänger näsan i en luktfaska hela dagen, sitter med kammen i näven i stället för sländan och dras med sina förnäma dunster, fransyska däningar och annat knävelstyg! Nej, tack, mine läckre herrar, mitt hus skall ej bli en friserstuga. Jag förstår mig icke på ert nymodiga kle-miga tidevarv. Ni fruktar för tumlarekronan och sätta själve dit henne, ty därigenom att ni med er överflödiga foglighet underhålla edra damer i lättja och fåfänga, öppnar ni ju vägen för dem till djävulskap och risseri! Aldrig visste man av hanrejar i gamla världen, så länge mor ej skämdes för attgå i köket och bryggghuset, men nu har f-n och fransosen fått makt med oss. Våra soldater bli harar, våra fruntimmer ho-r. Blygsamheten tog avsked från dessa samma år som tapperheten frå de förre. Bägge ha nu lärt den fördömda

kucklikudansen. *O tempora, o mores!* – Vet ni hur jag bemöter snushanar? Jag bor utmed landsvägen, och det händer ibland att en spårjagande officer eller en näsvis småskrivare får lukten av min frustuga. De överhopa mig strax med en million artiga ursäkter, att de tagit sig frihet inkommoders mig med deras besök, men ha ej kunnat motstå det nöjet att se hur jag bor och på stället inhämta min välmågo. Mär frun väl, så är det dem oändeligen kärt, och mamsellernas dyrbara hälsa, hoppas de, kontinuerar ännu. – Jag bugar mig och försäkrar dem om det senare av allt hjärta, och vad angår det första, så är jag färdig att på stunden mätta deras gunstiga nyfikenhet. – Därpå släpar jag junkrarne alla mina ägor omkring, tills kättjan börjar drypa dem ur pannan, och gör sedan en ödmjuk förfrågan, om det ej skulle roa dem att försöka sitt handlag vid en slaga, medan vi betrakte min logg. – I blinken ropa de drängen att sadla hästarne, och jag får inte tid att be dem vara välkomne en annan gång, förrän de löpa mig i fullt sporrsträck ur sikte. Alltså har ej någon enda gjort mitt hus den äran att bli kvar över natten. Jag berättar putset för min hustru, och vi skratta därät rätt hjärteligen. –

Nej, mina vänner! Ta ni till fästemo den första ni tycker om, och sätt henne bra till att syssla, så löper hon ej över skaklerna. Hjälp inte det, så hola! Kom här, mästare Erik! ”Bileams åsna värtalig blev, när man henne med piskslängar drev”, skriver von Dalin.

Denna kur, tillstodo vi alle, vore den eftertryckeligaste men tillika nog rysk. De flesta funno honom likväl billig i yttersta nödfall, synnerligen vår präst, som bestyrkte honom med exempel av Gustav den förste och Karl den XI.

Men, åtrade den förenämnde, jag vill härmed alldeles icke berättiga var och en att slå sin otrogna hustru, ty en stor del utav dem förtjäna horn. Till den ändan gör jag följande undantag:

1. Må ej utlevade gubbar, the ther unga jäntor fäst, karbas bruka, ty det är icke med armen, som de böra bevisa deras mandom.

2. Lag samma vare för them, som av nedrig egennyttia, eller mot pigans skäligen minne, uti brudstol gått. De förre synas ha förtjänt deras brännemärke, och de senare samtyckt därtill.

3. Begripas härunder alla utsletne ungarlar, som

in smugglat en liderlig ungdoms odugeliga kvarlevor i en rask flickas famn, ty desse lida vad deras missgärningar förskyllt.

Ske alltså! ropade prästen, tagande glaset från munnen. Till de två sista punkterna sjunger jag acnen av hjärtat, ty det är bättre att jorden plöjer av åsnor än att hon ligger alldeles obrukad, sade biskop Burnet en dag, då han hade vigtt ett dussin dåliga kandidater. Men vad ha de stackars gubbarne brutit? De må ju ock ha någon som hullar om sig! Ingen såg snett på David, för det han tog sig ena pigon på gamla dagar till att värma sina fötter. – Kan gubben med andra bekvämligheter ersätta vad som brister i den ena, så är det synd att miss-unna honom hans lilla sängvärmare.

Nå, så lät oss sätta präster, som konservera huset i deras ställe, ty de fria till pastoratet men inte till änkan, svarade de andre och skrattade så det gick vågor på punschbålen.

O Belial, Belial! döden i grytone, skrek prästen och såg ut i synen som långkatekesen. Nej, mine herrar, om de förtjäna någon krona på huvudet, så är det martyrernas, ty de upp-offra allt, ända till deras egen lekamen, för ett barmhärtig-hetsverks skull. Men efter det lediga rummet

änteligen skall fyllas, kan man ju ditsätta gifta sjökarlar,
som löpa med en boricka i Cadix eller med en
hottentottska på Kap. Glas punsch, Bredberg!

KAP. XVII
LÅNGT MINDRE ÄN PUNSCHBALJAN
SOM DET HANDLAR OM

Desserterna fram, hovmästare! ropade den främste i laget och slöt därmed alla våra giftermålstanker.

Desserter på sjön? frågar ni. – Ja visst ha vi det. Apelsiner, ananas, russin, pompelmosor, meloner och allt vad ni ej får hemma, kunne vi ha här. Det enda som ni törhända tycker att vi borde äga till överflöd, jag menar fisk, är just det som vi ha mest ont efter, ty detta vankas ganska sällan. Man kan i den delen lämpa till oss ordspråket om smedens märr och skomakarns hustru, vilka man säger äro städse sämst skod-da, såsom vi mitt i fiskarnas rike ha minsta tillgång på fisk.

Vi spise förträffliges väl om skeppsbord, och den som

nekar det förtjänar att dö av hunger, eller, som är detsamma, vråkas in på en skeppareskuta, som föres av en räcka, ty där slipper man peta tänderna efter bringor och kalvstekar. Min son har varit på galejan. Jag feck erfara detta 1769 under min långsamma hemresa från London. Stockfisk och ärter om middagen samt ärter och stockfisk om kvällen. Dito i går, dito i dag, dito i trenne eviga veckor hade så när förvandlat hela min varelse till en ärtgryta. Jag förgäter aldrig, huru jag i vändan gick och suckade på däck: från räcker, motvind och skeppskost bevare oss etc. Men nu sjunger jag ur en hel annan ton. Vid utgåendet från Kap hade vi mellan fem och sex hundra matnyttiga liv med oss, förutan några hästelass frukter och läckra viner. Gud signe så visst dem som släppa myntet till! Bordordning, uppässning, överflöd, allting talar till deras heder som utrustat oss.

Vad våra besättningar angår, så hållas de över huvudet långt bättre än andra nationers. Utom tre styva mål om dagen, består kompaniet dem två gånger tevatten, en gång brännvin och oftare, allt eftersom arbetet är svårt, t. ex. i stormväder, vid landfall och ankarens

lyftande. Brännvinssignalen sker förmedelst dallring på klockan, en musik som matroserna icke ville byta bort för Stockholms bästa konserter.

Bland annat få de ock två gånger punsch i veckan, onsdagar och söndagar kl. ett kommer buteljersmaten från förskyldrande med en lång kopparslev på axeln. Efter stiga tvenne armstyva matrosar med en järnbeslagen balja emellan sig, så stor att ni skulle kunna dränka där den korpulentaste dra-gonlekamen. Denna bringas fram på halvdäck, varest dess flytande innehåll kommer att förklaras i en kort dryckesbetraktelse. Sammanringningen sker på sin vanliga melodi, och folket svärmar tillhopa, såsom flugor kring en filbunke, väntande med törstiga strupar efter några läskande predikordsord. Buteljersmaten reser sig upp och börjar sin aftonsång. Hans ingång är: *Kommer hit och dricker!*, ett ämne som han gemenligen avhandlar i 130 delar och varigenom han tillockar sig långt flere åhörare än nånsin prästen har i högmässan, vilket ock icke är underligt, ty denne ropar tvärt om: *Vakter eder för svalg och dryckenskap!* Ganska olika texter, alltså ha de även olika verkan. Den förre sätter deras ben i ordning till en lustig slängpolska,

den senare gör dem långlagda i synen eller lullar dem in i en andäktig sömn: klart bevis att sjömän ha mera känsla i halsen, än i hjärtat. – Var och en sticker fram sitt kärl. Somlige ha gamla trästop, någre utgrävna kokosnöter, andre åter sina hattkullar. Det är ett nöje till att se, huru deras uppsyner ljusna mer och mer. De få nog till att bli glada, men för litet till att kunna krakela. Alltså följer på dessa gästebod icke annat ont än några brorskålar eller en stojande slängdans runt ikring däckets.

Vore jag i mitt moraliserande lynne, så skulle jag önska att alla kalas å landbacken inrättades på samma fot, ty det är ömkeligt att en värd vill mäta sin heder efter gästernas större eller mindre rus.

KAP. XVIII

ANKOMSTEN TILL JAVA

Den 3 augusti, sex veckor efter skilsmässan från Godahoppsuddan, fingo vi ön Java i sikte, och sedan vi trenne dagar seglat landet längs, svängde vi förbi dess yttersta spets, eller det så kallade Javahuvud, anländande den 8 följande till Angeri, varest de ostindiske skeppen gemenligen ankra för att hämta vatten och förfriskning. En holländsk korporal hade emeller-tid bragt oss några sköldpaddor ombord, tillika med den ny-heten att skeppet Prins Gustav passerat här redan 9 veckor för oss. Detta satte oss så mycket mer i förundran, som vi hade oss bekant, att han legat tjugu dygn i Cadix, och vi själve dessutom gjort en snäll resa från Norge. Men när vi eftersinnade, att han ingen känning haft av den förfärliga störtsjön, som injagade oss uti Svinörsund, så blev

saken begriplig. Dock kunde vår kock icke hålla sig från att slå sina sotiga nävar ihop och säga: Den som har hin till morbror, kommer snart till – ti – till – Kina.

Täckare utsikter än de som Javas kuster å ena sidan och Sumatras å andra uppse för en framseglande främling, kunna ej finnas på jordklotet. En evigt grönskande strand, överskuggad av raka, majestätiska trädtoppar, som antingen höja sig småningom i stora rundade kullar eller utvidgas i allehanda jämnare dälдер, häckar och irrgångar, tillskapar för ögat den allra skönaste lustgård, samma tid som den fägnar lukten med en söt och vederkvickande utdunstning. Ingen sandig backe, ingen skalfot klippa, intet magert stenrör göra honom ohyg-gelig. Huru härligt måtte paradiset ej varit, när naturens herre byggt själva markattorna en så vacker boning!

Om aftonen, då vi ankommo inom Javahuvud, mötte oss en boobyfågel, seglande på en gren. Det roade mig att betrakta, huru trygg lian satt på sitt lilla löviga fartyg och syntes styra kosan åt andra stranden. Jag kom ihåg de gamle poeter-na, som sagt att människan lärt sig plöja jorden utav svinet, och föll på den tanken, att en booby

sammaledes kunnat ge oss första anledning till sjömansskap. Min föreställning ledde mig vidare. Jag gissade, att näktergalen varit vår läromästare i musiken, räven i statsklokheden, myran i hushållskonsten och tigren i krigskunskapen, ty vad detta sista beträffar, vill jag ej vara så grov som Milton, vilken i sitt Förlorade paradiset försäkrar, att alla fältgevär, synnerligen muskedundrar, mörsare och kanoner, blivit gjunve i avgrunden och skottställdes av djävlar. Min gissning syntes mig så mycket mer välgrundad, som jag vid närmare undersökning fann, att dessa vetenskapers idkare, var och en i sin krets, äga ännu deras behörige föreläsares natur, seder och grundsatser. Om jag med våld icke tyglat min löpande inbillning, så hade hon bragt mig än längre. Jag var på vägen att kalla nämndemän oxlärjungar, kvacksalvare korpedjäktnar, sprätthökar apelärningar, besökare hundgesäller och mera sådant, som hade kunnat inveckla mig i krig med de farligaste bälgetingar på denna sidan om månan. Men nu tiger jag därmed och skall försöka, huru mina förste tankar flyta i vers:

Minsta djuren
i naturen
oss de största läxor gett.
Första regla
uti segla
sjöman hos en booby sett.
Plogens värde
bonden lärde
utav suggans plöjesätt.
Hjälteläran
har den äran
stamma ned frå tigrens ätt.

Till att drilla
har Camilla
siskans undervisning fått.
jag tror även
att hos räven
statsman uti skola gått.

Och av skatan
tör den satan

advokaten lärt sitt skrik.
Därför detta
sägs med rätta :
Var är sin preceptor lik.

KAP. XIX
REDOGÖRELSE

... *Acheronta movebo. Virg.*

I detta tredje finntäget erinrar jag mig ingen närbar utlåtelse, som behöver ursäktas, men jag ställer mig till räakenskap för andra småsaker.

Uti mina omdömen om Kap synes jag föra en ojämn penna och törhända gensälta mig själv på åtskilliga ställen, i det jag blandar lovsånger och satirer om varandra. Men vilket är så fullkomligt, att det ej tål någon skugga? Moraliska föremål äga ju hundrade sidor, huru kan då dess målning bli enahanda?

Man kunde ock viska mig i örat, att jag obilligen smädar sjömän, men den som säger det betalar mig en inbillad oförrätt med en verkelig, ty tvärt om hyser jag all den aktning för denna nyttiga delen av rikets medborgare,

som nånsin en förnuftig patriot kan hysa, och få önska uppriktigare att vi ägde utav dem ännu så många till, som vi redan ha, på det landets allmänna näringar måtte tillika med deras enskildare blomstras och utvidgas.

Men vilken hjord har icke några skabbota får? Själva det heliga ståndet är dem ej förutan. Vem undrar då, att i en så världslig stat som deras finnes ett eller annat ämne till satirer?

De kunna ej själva neka mig att ibland dem träffas en hop dumdristige sjöbönder, ty jag kan ej kalla dem annorlunda, vilke å ena sidan anse med förakt allt vad vetenskap heter, och å andra sätta sin heder i en grov och vildartad umgängesväg, liksom okunnighet och plumphet vore det väsenteliga hos en käck sjöman.

Ingen fordrar det, att en sjökarl skall vara djuplärd, än mindre hovman, men såsom navigation icke är ett hantverk utan tvärt om en viktig provins av själva vetenskapernas rike, och en kapten utom dess å alla främmande orter, dit han kommer, kan sägas föreställa ej allena sin besättning utan ock i visst hänseende sin nation, alltså äskas med skäl, att en och var, som nånsin trängtar opp till befälet på ett skepp, bör äga såväl ett

städat huvud som hyfsade seder. I holländska tjäns-ten antages ingen till officer utan efter ett föregånget förhör uti åtskilliga lärdomsgrenar, och jag är Ögonvittne till det, att en svensk, som varit opperstyrman hemma och nu sökte sig ut i Amsterdam, stora befordringar oaktat, måste upparbeta sig länge i geometri och matematik, innan han kunde få en mindre betydande post än den han beklädde i fäderneslandet. Vad åter seder beträffar, sätter jag ingalunda holländare till mönster, ty bland all sjöpöbel äro väl de både mest barbariska och mest obelevade, vilket förmodeligen härrörer av det myckna sammanskrapade pack, som själhandlare och värvare inräka På deras skepp. Men alldenstund samlevnaden, synnerligen Inom ett par tränga relingar, där man städse ser enahanda ansikten och således snarare kan tröttna, är odrägelig, utan en inbördes humanite, alltså synes mig man kan aldrig nog rekommendera goda umgänges-sätt. Jag medger, att en befälhavande ombord esomoftast behöver en sträng uppsyn eller en dundrande baston för att hålla tilltagsna matroser i tyglen, men detta bör ej sträcka sig till bättre folk, än mindre bör det följa honom i land, ty båtsmansmaneren måste bortläggas tillika med beckbyxorna.

Det händer, att en sjöman, som blir så till sägande kläckt och uppdragen i salt vatten, understundom ej äger tillfälle varken att underbygga sin erfarenhet med kunskaper eller upphyfva sin person med prydeligt umgängesvett. En sådan, om han gör sin syssla utan att förakta vetenskapernas vänner eller ofreda sina med-levare med smutsiga grovheter, lämnar jag gärna oangripen. Men när han kallar de förra skolfuxar och de senare fähundar, så bör ju ingen misstycka, om jag hänger honom oxeskylten i pannan, andra hans gelikar till en rättvis varnagel. Ty med det ena röjer han en nedrig otacksamhet och med det andra en dumdristig brutalité. Vem är det, som talt honom stjärnornas lopp, satt kompassen i hans hand, avmätt jordrundan, som han seglar uppå, eller givit honom den oktanten, varmed han vägleder sig på det djupa, utan desse skolfuxar, vilka han så oförskämt beler? Deras sömnlösa nätter, deras förstörda hälsa, deras mödosamma hjärnebrott, förtjäna då de ingen annan belöning? Dömer själve, om engelsan ljuger, när han kallar sådana för sea-brutes! Därnäst, vad kan vara mer vanhedrande för mänskligheten, än att en sjöofficer, som tillika med rättigheten att befalla de

smärre satt sig i förbindelse att vara deras eftersyn, skall leva som en vildartad kalmuck och översmutsa dem, som ha den olyckan att bo med honom på samma plank, ined bitande grovheter och söliga båtsmansmaneren. En sådan kornmer bland främlingar och sätter ofta fläck på en hel nation, till förtigande att mången städad gosse, som råkar stå under hans befäl, bliver skamfilad och hatad bara därför, att han understår sig vara belevad och icke vill förnedra sin förnuftiga varelse till samma djuriska levnadsart som hans förman.

Alla dylika sjöbönder förklarar jag krig, så länge en droppa bläck flyter uti mitt bläckhorn. Däremot skall ingen vara mer villig än jag till att göra dem heder som heder förtjäna. En sjöman, som med behöriga insikter i sysslan förenar ett artigt umgänge och åtminstone hyser någon aktning för snilleverk, anses med rätta för en ibland rikets nyttigaste och följaktligen prisvärdaste medlemmar. Fördenskull skall jag alltid finnas likaså redebogen att berömma desse som tadla de förre.

Ingen må tro, att jag hämtat föregående anmärkningar här inom Finlands relingar, ty jag har visat förr, att min kapten är en Ekeberg, vars namn allena bör vara

tillräckligt att vederlägga en sådan misstanke, och utom dess erkänner jag med nöje, att jag bland mina övriga reskamrater icke träffat annat än goda karaktärer. Men detta är icke första gången jag varit på skepp. Jag har sett och umgått med sjöfarande, egna och främmande, långt före denna tiden. Alltså kunna närvarande tankar ej vara annat än allmänna slutsatser av en förrarig erfarenhet, så att den som inbillar sig, att jag härunder förstuckit några personliga bitterheten, gör både sanningen och mitt hjärta alltför stor orätt. Ett eller annat undsluppet infall bör icke ge anledning till så obarmhärtig uttydning.

Sluteligen finner jag alltför väl, att en stor del, av vad jag i denna boken antecknat, lär falla dem, som aldrig varit på stället, dels obegripeligt, dels tröttsamt. Men ho kan hjälpa det? Jag har härmed rätt nöjt frambringat min lediga tid, och mine vänner, som läsa mig, må själve se sig om, huru de passera deras.

Ha de lust att följa mig längre, så är det mig kärt. Var ock icke, så lät oss sluta här mitt tredje finska tåg.

Jag nu går
uppå spår
uti Java.
Vad jag ser
och än mer
skall ni hava.

Sedan jag
gör ett slag
bort åt Kina,
för att där
liksom här
folk begripa.

Läs, min vän,
om du än
täcks mig höra.
Är du trött, s
å sov sött
på ditt öra.

FJÄRDE FINSKA TÅGET IFRÅ JAVA TILL KINA

KAP. I

*Defessi æneadcœ, qua' proxirna littora cursu
Contendant petere ...* *Virg.*

Ankaret haut icke förr i botten, än vi hade tvenne javanska präar på sidan, lastade med höns, apor, sköldpaddor, papegojor samt allehanda frukter, kokosnöter, pisang m. m. I synnerhet drevs här en blomstrande handel med spanska rör. Matroserna tillbytte sig dem för gamla skjortor, speglar och rakeknivar. Krut och skjutgevär togo javanerna helst, ehuru holländarna förbudit dem denne köpenskap. En soldat frå Angri var med för att hålla däröver ett vaksamt öga, men icke

dess mindre smugglades tjugtals rostiga bössor och pistoler över relingen. Han var en sax och syntes följa den förnuftiga raglan att leva och låta leva. Apor förböd oss vår kapten att handla, på det skälet att vi hade nog av det slaget hemma.

Slupen gick i land, varpå jag tillika med några andra vän-ner fick tillfälle besöka Angri. Stranden längs mötte oss en liten flotta utav små ökstockar, urholkade såsom hoar eller långa baketråg. Uti vardera satt en naken pojke med en kort åra, på bägge ändarna platt som en spada, vilken han med förunderlig snabbhet kastade än på ena sidan, än på andra och syntes kunna löpa kapp med fiskarna. Fartyg och last in-beräknad var ej större än att en ordinär krokodil skulle bekvärligen vara i stånd att sluka det helt. Gossarna sago på oss och skrattade, liksom ville de säga : Ni äro stackare, som ej kunna hjälpa er fort med mindre än nio åror! Ty så många hade vår slup.

Så angenämt som detta landet ser ut, så ohyggligt är det i anseende till dess kvävande hetta, blandad med hållande regnskurar samt ett städsevarande dunder och ljungande. Det händer esomoftast, att åskan slår ned i skeppen. Det skedde med detta förleden resa, och på

Bataviaredden är sådant mycket allmänt. Innan man blir van, är det rätt ängsligt att höra des-se långbrakande salvor rulla molnen emellan och slunga oss väsende flammor över huvudet, som hota antända hela himmelrunden.

Vi togo oss en tripp inåt skogen. Det är ett nöje till att se markattorna hoppa i det ena trädet, medan några pratsamma papegojor sitta i det andra och liksom skratta åt deras tok-roliga krumsprång. Men när man nödsakas gå med uppspända ögon och muskedundrar för att akta sig för tigrar och krokodiler på högra sidan och på vänstra för en hop gröna giftiga ormar, vilka hänga på grenarna, så synes mig man köper sin spatserlust nog dyrt. Faran är törhända icke så stor, men det gör till fyllest, att man inbillar sig det. En tiger, sades mig, hade här bitit huvudet av en preussisk opperstyrman, och hans blodiga vålnad tycktes ha satt mig en varnagel i var buska.

Jag säger om Java, som en engelsman om Paoli när han kom till London 1769: *Major e longinquo reverentia*. Jag skulle tagit detta landet för ett paradys, om jag aldrig satt foten dit, men nu förefaller det mig likt en vacker

flicka, som man efter långsam möda vunnit : i hoppet var hon en gudinna, i besittningen är hon en vardagspiga. Våra begärelsers föremål lysa stort på långt håll, närintill är det ingenting. Man omfamnar skuggan i stället för kroppen, flatnar och ropar: *O, vanitas, vanitas!* Oxenstierna liknar en redlig vän vid fågeln Fenix, som hela världen talar om och ingen äger. Vi har han icke sagt detsamma om lyckan?

Angri är en liten javansk stad, om annars en hop sammanvräkta bambuhyttor, fulla med tvåfota markattor, kunna så kallas. Holländarna, som ensamme härska i landet, sedan de efter hand utjagat danskar och engelsmän, hålla här en stark garnison, bestående av en korporal och fem gemena, vilka äro fördelta en man i vart negeri, kusten längs. Tyghuset är därefter: äger 2 goda muskedundrar med lås, 4 st. dito utan, samt 6 sablar med mässingsfäste. Mera behöver ej för att hålla några tusende javaner i tyglen. Så usla äro människor utan seder och vetenskaper!

Religion är mahometisk hos landets naturlige invånare, både på denna och större delen av de kringgränsande vidlöftiga öarna, Borneo, Sumatra med flera.

Således har denna smittan ej allenast utbredd sig till yttersta brädden av fasta landet utan även flugit över havet. Det är en viktig fråga, huru den kunnat komma så långt ifrån profetens hemvist. Eller månn han hållit missionärer såsom påven, och om han hållit, huru passerade de sjön? Ty när hörde man omtalas någon muselmanisk flagg i dessa farvatten?

Det var fredagsaftonen. Korporalen, som var svensk och hette Gestrin, visade mig deras gudstjänst. Den liknade judaras i utvärtes mätto. De sutto vid några bleklysande lampor, gungade med huvudet och mumlade mellan tänderna en hop saker, som Mahomet och jag förmodeligen lika förstodo. Deras kyrka är byggd av sten, fyrkantig och låg, med galler i stället för fönster, ser alldeles ut som ryska fängelset emellan skansen Kronan och Göteborg, dock likväl täckt med takpannor från Holland. Deras fruntimmer visa sig såväl som manfolken. Prästen eller mufti, om jag så får kalla honom, och även hans hustru, voro skilde från de övriga med ett stycke vitt tyg, som de kastat över sig.

Mot natten upptändes en hop eldar runt ikring stranden, som sades mig ske för att skrämman vilddjuren bort.

KAP. II

FORTSÄTTNING

Optat ephippia bos ... Horat.

Javenerna, som hade tillsmugglet sig gamla gevär ombord, lupo i skogen för att provskjuta dem. De yngre började med att avbränna fängkrut och vande sig efter hand vid starkare smällar. De äldre sköto dristigare men träffade illa. Vi hörde deras gläppande långt in på natten.

Jag frågade korporalen, hur holländarna vågade tillåta sådant, alldenstund deras säkerhet berodde på javenernas okunnighet i den delen, varpå han svarade, att det varit strängt förbudet i förstone men sedermera tillåteligt såsom ett medel att utdöda vilddjuren. Och på mitt vidare inkast, att de kunde börja med tigrar och sluta med holländare, menade han, det har ingen nöd, så länge

de icke släppas till grövre artilleri. Emellertid beskrev han dem såsom ett opåliteligt släkte, försäkrande att han och hans kamerat aldrig tordes sova på en gång.

Jag sporde honom därefter, varför han gått ur Sverige, varpå han axlade sig och sade : Man äger där ingen frihet. Här däremot kunde han månatligen draga sin lön, driva en liten handel apart, underhålla mätraser m. m. – Jag fann således hos honom, vad man finner hos alla svenska landförlöpare: de blanda begreppen om frihet och självsvald tillsammans. Hembygden får bära skulden för det, som deras egen lättja eller liderlighet är vållande till. De skryta om välmåga på främmande ställen, där de vistas, medan deras svultna käkar vittna om hunger och elände. Hundradetals utav dem löpa omkring i London och Amsterdam, prisande deras utländska frihet, som i själva verket består endast däruti att de kunna som kavaljerer förstöra på ett liderligt horhus om söndagen, vad de förtjänat om veckan. Grannlåtskonstnärer äro de endaste, som vantrivas hos oss, och det är mycket billigt, alldenstund vi ännu behöva mer eftertrakta det nödvändiga än det artiga. – Jag igendrev min herr korporal, så gott jag förmådde, visande att frihet i sitt rätta förstånd

finnes antingen i Sverige, eller ock ingenstädes.

Men det föder ju inte sin man, föll han in. – Här bad jag honom betrakta våra stormagade prostar, våra kött-digra brukspatroner, våra frodiga skattebönder. Lägga dessa, sade jag, tillika med Stockholms bryggare, bagare och slaktare på den ena vägen och proppa den andra full med holländska ostmånglare, storbyxade skeppare, ölstinna värdshusmän, tobaksrullar, pipor och allting, ända till själhandlare och spelhusmatroner, så skall ni finna, vilken faslig undervikt det är på er sida. Svenskarna äro icke så lätta som deras sedlar. Snillet bärgar sig, idogheten föder sig väl, lättjan allena svälter, och om penningen eller nådiga befordringar understundom rida förtjänsten över ända, så får man trösta sig med det, att sådant sker allestäds.

Kan väl vara, åtrade han, men det vet jag, att i min näringsväg vid trumman och musköten kommer ingen fort, som ej har sitt namn skarvat med ett förbannat *von* framför eller en tu-sand d-la *hielm* bakefter. – Här gick han tre slag fram och tillbaka, så ivrigt att bambubjälkarna brakade under honom. Jag tänkte han ärnade visa mig marschen numero 3 och teg. I själva verket

kunde jag ej heller gensäga honom härutinnan.

Han saktade sig och vi antände våra pipor. I detsamma steg ett stycke spökelse inom dörren med en vit unge vid bröstet, så fult att jag släppte pipan av förskräckelse och var på vägen att tumla frå stolen. Med darrande tunga ärnade jag fråga honom, om man här i landet föreskriver ammor från avgrunden, när han förekom mig, betygande att detta vore hans *concupina*. Kallsvetten stod mig i pannan och jag minns intet, om jag lyckönskade honom eller ej, men hennes trollborna gestalt erinrar jag mig ännu så Huligan, att jag kunde utpensla er hela dess ohygglighet streck för streck, om jag ej fruktade skrämman missfall på havande fruntimmer. Mödan vore mig så mycket lättare som hon gick i sin negligé, omgjordad allena med ett stycke blå duk som betäckte midjan, så att alla hennes digra behagligheter fällo mig fullt i ögonen.

Om hon varit svart såsom en morinna eller jämnt gulbrun som en hottentottska, skulle jag kallat henne drägelig, men här voro gröna rutor, gula halvmånar och svartstrimmiga klövermärken kastade huller om buller över hennes askegråa hud. Det föreföll mig, som alla

öns Cupider skulle varit tillhopa för att måla henne, men icke kommit överens om grundfärgorna utan råkat varann i håret, såsom byggningsmännerna vid Babel, och i förbistringen spillt mönja, blyvitt, umbra och gum-migutta om vartannat, löpande sedan sin kos. Utmunt och grinande lik en markatta, visade hon mig tvenne rader blod-färgade tänder, mellan vilka framstucko långa strån av betel, som hon tuggade. Hennes bägge dunkelbruna ögon, sura och drypande, tycktes vara kantade med rött fris, och när hon gick kunde jag räkna på hennes skrunna vador alla muskler och ådror, vilka krökte sig mellan hull och skinn uti mångfaldiga blå bukter, liksom för att tillskapa mig en landkarta full med strömmar, floder och bäckar. När jag nu tillägger, att hennes bröst, eller rättare juver, lågo henne ned på midjan i skapnad av tvenne hängande säckpipor, så lär var och en finna, om inte vår vällustige korporal hade skäl att löpa ur det tvungna Sverige för en sådan sötunges skull. –

Han hade två barn med henne, sade han, och försäkrade mig, att hon varit långt vackrare förr än nu. Hon älskade honom ända till raseri och skulle dränka sig,

därest hon märkte att han nånsin ärnade överge henne m. m.

Jag frågade honom om hans barn vore döpta, betydande att vår präst i vidrigt fall skulle med nöje befordra dem till kristendomen. Han svarade nej, men tillade: det är ej så brätt med det. De förblevo således lika modren i religion, fast de i övrigt voro fadrens avbild, vita och välskapade.

KAP. III

VIDARE OM KORPORALEN

Fœnum, habet in cornu, lovge fuge ... Horat.

Korporalen var artig nog, men huru kan en svensk förlåta honom hans tänkesätt om hembygden? På tillfrågan varför han icke hälsade på oss ombord, svarade han tvärt : vad skall jag hos er? Där är ju ingenting till att få. Detta förtröt risig obeskrivliges, ty jag finner ej att vi borde ge honom någonting, så frami icke en gammal lodlina till att hänga sig med. Jag rår ej för att alla bortlupne svenskar, jag träffar på utrikes orter, förekomma mig såsom likaså många ogärnings-män och i själva verket, vad begrepp skall jag göra mig om deras moraliska karaktärer, sedan de varit i stånd att förgäta den yppersta bland borgerliga plikter, jag menar kärleken för fäderneslandet? Det

vore ju en galgvärd otacksamhet, om jag skulle unddraga mig mitt moderhem, varest jag fått liv, uppfostran och kristendom, eller trampa med förakt på mina fäders gravhögar? Vad skall man då säga om en sådan, när han hänger en ankommande landsman i rocken för att tillbettla sig en tjänst, en skänk, en måltid? – En turk skulle snarare förtjäna mitt medlidande. Den olycklige bör hjälpas överallt, men avfällingen svälta, fast han ock vore min bror.

Emellertid kanonerade vi på varann med ett par långa holländska pipor. Han beskrev landet för mig och bød till att stöpa i mig lögn och sanning om vartannat, t. ex. om javasernas trollkonster, ormtjusningar, tigerhäxning, waldmänner med mera. Men som jag förut genomvandrat åtskilliga resebeskrivningar angående Java, kunde jag esomoftast erinra honom om tryckfel. I följande hade jag likväl förtroende till hans berättelser.

Holländska milisen, sade han, bestiger sig till 12 000 man på hela ön, varutav hälften äro européer. I nödfall kunde detta antalet fördubblas. Mitt i landet funnos ännu konungar oundertvungne, men kusterna runt ikring ägde de fästen och nybyggen. Deras yppersta regering,

Raad van Indien, varunder alla övriga holländska besittningar i desse världsdelar höra, hade sitt säte i Batavia, varest låg en garnison av 5 000 man. Bantam, fordom huvudstaden på ön, men nu mycket förstörd, var belägen några mil från Angri och hade sin särskilde konung, vilken i början varit högt ansedd och haft ambassadör i London, men numera icke annat är än en holländsk undersäte. Han hade sett hans hov. Seraljen bestode av några hundrade sötungar, vilka endast utgjorde hans betjäning, alldenstund manspersoner aldrig släpptes inom borggården. Förledet är skulle hans förnämsta sultaninna fött tvillingar, en vit och en svartbrun, över vilket underverk alla javanska visa och läkare sammankallades för att säga huru därmed tillgått. Saken blev oavgjord, men holländske soldaterna, som ligga där i garnison till ett antal av två—tre hundrade, upplöste gatan sinsemellan och skrattade. Det är fuller vid livsstraff förbudet att ofreda frustugorna, men såsom hans majestät av Bantam icke kan utvidga sig till alla sina nymfer på en gång, och dessa utom dess hysa mycken aktning för européernas mandom, alltså händer det stundom, att en dristig buss stjälar sig in över muren

och gör en lycklig överrumpling. Ibland stannar likväl försöket uti galgen, ty en soldat, berättades mig, blev en gång gripen och hängd. Detta kallade min korpotal dö på ärans bädd, alldenstund han omkom uti stormlöpande.

Jag skulle icke trott denna historien, om den ej blivit mig bekräftad av en annan officer, som hade sin post mitt emot på Sumatralandet och med samma ord omförmälde saken. Den är eljest icke obegriplig, ty någre av mina resekamrater, som voro överliggande i Polo-Condor för 3-4 år tillbaka, sade mig, att de levde som syskon med öns prinsessor, när de hade en luktflaska eller annan artig nipp att offra på dem.

När man läser indiska statsvälvningar och finner allestädes såväl i Asien som Afrika stora talrika folksläkter träla uti europeiska bojar, underkuvade dels genom blodiga vapen, dels genom en barbarisk slavhandel, så synes mig man äger full dager i Noe spådom över sina tre söner och deras efterkomande: ”Gud skall utbreda Jafet, han skall bo i Sems hyddor, och Kanaan vara hans träl.” Detta är ju till pricka uppfyllt, så snart vi medge, att den förstnämnde nedslagit sina pålar i Europa,

medan de andra bägge besuttit Asien och Afrika.

Européerna tillrycks sig min förundran, när jag ser dem med en handfull folk kasta väldiga troner över ända, men när ag däremot betraktar alla de blodiga barbarier, som sölat de-ras erövringar, inledes jag nästan att tänka med Rousseau, att hyfsade vetenskaper kunna göra ett folkslag mäktigare men ingalunda bättre. Hären resa sig på huvudet, när jag läser, att en svärm smutsiga matrosar genombryta furstars palatset, trampa krönta hjässor under fötterna och hänga sina beckiga byxor på kungsspiror. — En olycklig konung av Madura, på ålderdomen jagad utur sitt fädernerike, flyktar på en liten båt med det käraste han ägde, gemåler och barn, till sin sväger, regerande fursten på Borneo. En skeppare frå Batavia skickas honom på spären, vilken avskräcker denne att mottaga honom. En engelsk ostindiefarare ligger till ankars på reddan. Hos honom köper han sig beskydd med en hop juveler och ädla stenar, vilka han tar ur öronen på sina fruntimmer, och föres ombord. Holländske skepparn konstlar och hotar. Vad händer? Den olycklige monarken utlämnas med hela sin gråtande familj, smides i bojor och släpas tillbaka för att straffas som

upprorsman, därför att han dristat sig försvara sine undersåtares frihet och liv mot en strövande svärm utav våldsverkare, vilka girigheten lockat över från Europa. — Detta skedde här 17 ...

Vad synes er? Männe våra upplysta tider ha förbättrat mänskohjärtat? — Jag vet inte, vem som har största skammen, holländarn som tog honom eller engelsman som uppgav honom.

KAP. IV

VARUTI LÄR KOMMA ETT ELLER ANNAT

ORD OM ÄLSKOG

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

Öns naturlige bebyggare äro större delen små till växten men täta i hullet och muntra. Deras färg är brun-blackot. Kvinn-folken, så många jag såg, syntes vara gjorda endast för galan-ter frå Blåkulla. I det närmaste komma de överens med den förebeskrevna fru korporalska. Munnen är bred och utstående, håren liksom ögonen ramsvarta, näsan platt och tänderna sirapsröda utav betelrötter, som de tugga beständigt. Huden smörja de med kokosolja, så att den är helt glänsande. Efter min smak är deras utseende en allsmäktig kur mot älskog.

Emellertid kunna de vara små gudinnor i ögonen på en javansk yngling. En av våra skönheter skulle för-

modeligen göra likså liten lycka här som en av deras i Sverige. Vi måle våra djävlar svarta. Afrikanernas äro vita. Så mångahanda är tycket. Vanan gör allting drägeligt, ex. gr, korporalen och hans ljuvliga sultaninna.

Om en suckande galant på Java skulle bort och klaga över sin grymma herdinna i mänskenet, så tycker jag mig se, hur han skulle rulla sig i stoftet, besvärja naturen och framsnyfta sin förtvivlade kärlek ungefär på detta sättet:

Tig, buby, tig! och lät mig ensam gråta.

Häll, papegoj! Din röst mig fäfängt rör,
när Tirsa dig ej mera sällskap gör.

Du nattens bloss, som skimrar kring det våta,
vi lyser du, när Tirsa döljer sig?

Kläd dig i moln, om du vill hugna mig.

Vad sorl jag hör! Ack, ruska träden sakta,
förmättna vind, och skäms att spela här,
när jag har sorg, och Tirsa borta är.

Här var jag van med henne hjorden vakta,
här satt min vän som morgonrodnan skön,
och kvad om tro och ömma kärleksrön.

Dess fina hud, med kokossaft lackerad,
liksom kristall mot solen strålar slog,
vars digra glans i blinken mig betog.
Dess täcka mun, med betelrot blommerad,
sin lika ej bland Javas döttrar fann.
Dess minsta tand cinnoberns rödhet hann.
Dess breda läpp, så krum som Astrilds båga,
var äkta brun, och bar en näsa opp,
vars runda kluns var alla herdars hopp.
Men vad var det mot all den gudalåga,
som lyste opp dess svarta ögonpar,
liksom när blixtnur midnattsmolnen far?
Knappt himlens valv så stolta irrbloss äger.
Den tordönseld, som deras åskor sänt,
har i mitt bröst en evig mordbrand tänt.
Hur tomt är nu det täcka gröna läger,
där fordom jag med min herdinna låg,
och all dess prakt frå topp till tå besåg.
Dess sköna bröst allt ned till midjan hängde,
som mogna druvor på sin stam.
Att kyssa dem jag ofta stal mig fram,

men full av skalk hon dem på skuldran slängde
och log förnöjd åt mitt bedragna hopp.
Jag minns ibland, när jag min matta kropp
vid denna flod på mjuka gräset sänkte,
av hennes mer än solens strålar varm,
hur ömt hon kom och slöt mig i sin arm.
Än hon en dryck av flodens nektar skänkte,
den jag förtjust ur hennes göpen drack,
än i min mun en betelbuss hon stack,
som tuggad var av hennes purpurtänder.
Ack, sälla tid! vi är du icke mer?
hur kommer till, att jag ej Tirsa ser?
Männ är hon falsk, inärin i en annans händer?
Ack, svälj mig, hav! – En annan Tirsa har. –
O, kval! – Dock nej, hon aldrig nedrig var.
Men hon är grym. Tre gånger världens öga
ur böljan trätt och åter dalat sig,
sen Tirsa sist besökte mig.
Tre gånger mörker täckt det höga;
tre gånger jordens folk en ljuvlig vila njöt,
sen sömnen sist mitt matta öga slöt.
Tre natters dagg är spädd med mina tårar,

tre dagars vind min suckan fört omkring.
Ack, Tirsa, säg! Rörs du av, ingenting?
Du känner ej, vad örnna hjärtan sårar. –
Barbar! Välan! Dit skall få fägna dig
jag går att häng-häng-hänga mig.

KAP. V

NATURALIER, SAMLADE PÅ JAVA

Ludinins innocuis verbis. Mart.

Korporalens kärälskeliga concubina borde billigen inrymmas i mitt moraliska djurkabinett, men huru skulle jag förvara henne? Till att inpacka henne uti smör såsom en skinka vore mig för kostsamt, och att bärga henne i en flaska är ogörligt, ty änskönt jag kunde finna någon stor nog för en ordinär mänskolekamen, skulle dock hennes ofanteliga bröst alltid hänga utanför liksom tvenne tiggarepåsar. Levande kan holt ej heller föras, ty vem vet, om ej jungmännerna skulle bryta sig in till henne i buren?

Emellertid måste jag beundra herr korporalens utvalda smak för naturalier. Den övertygar mig, att kärleken

ingalunda är blind, såsom man orätt föregiver, ty när han är i stånd att se himmelska täckheter hos en markatta, måtte han ju vara skarpsyntare än Argus.

Apor finnas här så många som trän. Linnæus sätter dem i klass med människor, vilket jag länge icke kunnat begripa eller taga för allvar. Gubben satiriserar ibland, tänkte jag, och lär således härmed endast vilja ge våra modeapande sprätthökar en liten släng på pälskappan, men sedan jag själv haft tillfälle undersöka deras natur, finner jag alltför mycket skäl däruti. Ty de äro självsvaldiga kreatur, kåta och aldrig stilla, fullkomligen lika våra små kruserliga celadoner, undantagan-de det, att de gå opudrade och varken vissla eller tala fran-syska. Sprätta kunna de och snusa en perfection. – Jag äger en dylik, och om någon av desse herrar täckes besöka mig, skall jag låta henne göra sanisalom, hatt under arm, och säga: *Ma foi, monsieur! C'est uti joli singe, vous vous ressemblez comme deux gouttes d'eau.*

En alltför artig papegoja har jag ock. Man räknar dessa bland fågelsläktet, men efter min tanka böra de ställas i klass med lättsinta fruntimmer, ty vackra äro de, på två ben gå de, prata nästan oupphörligen och tycka mycket om sig.

Sköldpaddor fingo vi till gott köp. De äro ganska köttfulla och ge sund föda, äga för övrigt den likhet med sjömän. att de trivas bäst på vattnet och komma i land endast för att lägga ägg och ungar.

Ett besynnerligt slag rovfåglar anmärkte jag, vilka var afton flugo över frå Java till Sumatra men kommo tillbaka om morgonen. Deras namn vet jag ej. Till flykt och storlek likna de korpar. – Deras moraliska odygd måtte vara otacksamhet, alldenstund de äta sig mätta på en främmande ort och fara sedan därifrå, liksom en hop utlänningar i Sverige, vilka samla penningar en tid, skämma bort ett halvt dussin vackra pigor och löpa änteligen sin kos.

Waldman kallas ett djur, som av alla närmast liknar människan, och menas därför vara en avkastning av någon bortlupen slavinna, som haft urngång med stora apinhannar. Såsom jag själv icke såg någon waldman levande, kan jag ej göra redo för hans moraliska egenskaper, men i det stället vill jag fråga herrar naturkännare, om ej tvenne släktens beblandelse skulle kunna frambringa det tredje? Av häst och åsna bli mulåsnor, av människor och apinnor födas waldmänner. Männ inte

på samma skäl ett nytt slag blommor kunde följa på ett litet kärt lönskaläger mellan tulipan och nejlikan?

Det vet jag, att en snäll trädgårdsmästare kan förädla sina blomster. Utan att ympa färgor i stjälkan är han i stånd att förvandla en vit tulipan till mångrosig genom en lätthävd fröblandning. Jag vet ock det, att Frankrike såväl som Spanien ej ägde annat än feghjärtade veklingar, ända till dess våra strövande göter och norrmän började uppliva deras utvattna-de stammar med en frisk och tapprare blod. Följakteligen töra sådana nya naturalster vara möjliga.

Detta leder mig på en förträfflig tanka. Männ ej förmedelst ett lyckligt giftermål mellan hatt och inösa den så länge sak- nade ätten ärlig svensk skulle kunna återfödas? Den enes sangviniska ärelystnad, tempererad med den andras fleg-matiska hushållsbegär, jag menar hattens hjärta förenat med mössans räknehuvud, skulle det ej yngla ett lejon, som likt det gamla kunde förakta både närmare hotelser och fjärmare mutor?

Dansa efter en kalmuckisk säckpipa är fegt, hoppa takten efter ett kukeliku löjeligt. Det ena är en gammal polska, det andra en narraktig lindans.

Vidare, käraste åhörare! Vill ni ha en god storklocka, så gifta en smed med en klockaredotter, ty hans slägga och hennes amen ringa samman förträffliges, och om ni önskar er en ärketjuv, så ympa en mjölnare in ut i en son som står i sin faders kryddbod. — Förbliver m. m.

KAP. VI

OM FRUKTER, NUNNOR, LÖST LIV M.M.

Nitimur in vetitum... Ovid.

Pisanger finnas här i myckenhet. De växa på träd och hänga neder i klasar likasom tjocka fingrar. De smaka förträffliga, men ha alldeles icke något lockande utseende, så att jag kan aldrig nog förundra mig över Eva, som härutav kunde förledas (ty detta menas överallt vara den förbudna frukten). Om jag icke övertygades om modrens nyfikenhet av döttrarnas, skulle jag tro, att hunger allena förfört henne, såsom här är ingenting utom själva växtens längd, som kan kittla ett fruntimmer.

I katolska länder, där de växa, tjäna de till dessert uti nunneklostren, men med den besynnerliga försiktighet att de aldrig inskickas utan kluvne. Orsaken vet jag inte.

Förmodeligen fruktar man, att någon helig Birgitta kunde sluka pisangen hel.

En vacker nunna, säger Oxenstierna, är lik den förbudna frukten: *Il se tronve toujours quelqu' Adam qui en goûte*. Mina reskamerater, som varit på Fyal, kunde jag förkättra, om jag ville, ty de ha tillbedit helgonens ben och läst Ave Maria med ett helt stycke sidentyg under armen. Vilket papisteri!

Kokosträdet är högt och bart ända opp till toppkronan, varuti nötterna hänga som stora huvuden. Dess besynnerligheter har Osbeck beskrivit, men han nämner intet, huru artigt apor fångas däruti: den äran är min. Javanske gossar klättra opp och skära ett litet hål uti nöten, vitt i öppningen och trängare inåt. Apan kommer och är nyfiken, sticker handen dit och fastnar, ty hon har den arten, att hon utbreder fingrarna, när hon skall rycka sig lös. Så går det med smätjuvar. Hur länge de bruka handen, så stannar hon till slut i handklövern.

En sådan nöt innehåller ofta hela stopet med saft. Tvättar man huvudet därmed och lägger sig sedan att sova någre timmar i solhettan, får man ett skönt, svart och kullrigt hår, tillika med en förryckt hjärna. En

kvartermästare, som mer älskade luggen än förståndet, har proberat saken och bär ännu alla märken av sitt försök både inom och utom huvudet. Stackars tok! Männe han var en härsman slugare än våra fruntimmer, vilka för ett smalt livs skull snöra sig fördärvade och utsätta sig för faran att dö i barnsbörd, blott för att kunna leva lika en opp- och nedvänd sockertopp?

Pompekosor äro även en skön och läskande frukt, gröngula och stora som kälhuvuden. Två sådana har jag intagit bland mina naturalier såsom modell av jungfruernas bröst på Java.

Ananas, den ljuvligaste föda härstädes, växer ungefär som våra grankottar, dock mycket större. Den smakar som vällusten; har ock samma påföljder, ty den skadar hälsan.

Peppar växer här som gräs. Holländarna ha ensamme slagit under sig denna handeln både på Java och de kringgränsande öar. Stora magasiner därutav brännas årligen opp, på det varans överflöd icke måtte bringa den i vanpris. – Huru likt hund på hötappen!

Vårt myckna fruktätande förorsakade oss här en margsugande avföring, som hotade medtaga både kindben

och magar. Om jag inte föresatt mig att vara fin och ärbar, skulle jag beskriva huru vännerna lossade ballasten och armbågstöttes i galleridörrarna. Men nu tiger jag därmed och beklagar allena dem, som vid slika purgerande tillfällen äga värdet i en stor buk, ty de lida rätt mycket. Så många stolgångar, så många förlorade förtjänster.

KAP. VII

ETT SKUTT ÖVER ÅT KINA

Contigimus portum, quo mihi cursus erat. Ovid.

Med mycket små vindkulningar halade vi oss fram landen emellan så till sägande steg för steg. Det var ej annat än kasta och lyfta ankar, dels för stiltje skull, dels för den motkommande strömmen. Besättningen måste ständigt gå i spelet. Detta kostade på i hettan, gick alltså ganska tungt och långsamt. Men sporren hjälper märren fort och supen matrosen. Så snart kapten bad dem hurra för en Lasse, var kroken ur botten och seglen till. Ett varpankare förlorade vi en dag. Man gissade, att det hade tagit fäste under någon stor sten, men sedermera erinrade vi oss, att just på detta stället en tolvpundig guldskista blivit nedsänkt av en efterjagad rymling, och hoppades således göra ett rikt fiskafänge. Girigheten fördubblade matrosernas krafter. De satte på, men till vår stora skade så häftigt, att taget sprang och bytet

mistades. Det ligger där ännu, andra mera lycklige fiskare till tjänst.

Änteligen feck man en liten påkörare, som satte oss Lucipara förbi. Farvattnet är här omkring det krångligaste på hela resan. Man måste gå på lodet ända igenom, såsom här på somliga ställen knappt är fyra famnars vatten, vadan ock ganska många skepp stanna på grund. Vi hade jollen ute för oss att loda och sluppo lyckligen förbi, passerande Monopin på ön Banta den 22 augusti, sextonde dygnet efter vår ankomst inom Javahuvud. Utav Bantas tenngruvor hade vi inte mer än den uppstigande svaveldunsten, som förorsakar här en stadigvarande åska. öarna runt omkring äga eljas ett lekande utseende, alla gröna och skogrika.

Så snart vi nu återkommo i öppna sjön, blåste vindarne friska. Den 27 sågo vi Pulo-Sapat eller Lästen på svenska, en liten bar klippa mitt i stora havet, som var vitmenad med ideliga fågelägg. Pulo-Condor hade vi kort förut lämnat på vänster; en ö där tvenne svenska skepp blivit överliggande, nämligen Kalmar år 1746, och vårt Finland 1764, då båten med några och tjugu man förlorades, utan att man visste huru. Såsom inbyggarna äro föga annat

än en svärm rövare, misstänkte man dem i början, men en tilltagsen andre styrman, som tillika med en konstapel gick i land för att efterforska saken med tvenne laddade muskedundrar på axler, fann ingen anledning därtill: alltså trodde man, att de blivit borta i någon häftig kastby.

Förbemälte styrman hette Stiernlöf. Han har utmärkt sig med åtskilliga dristiga företag på Ostindier, men såsom jag framdeles ärrar skriva ett särskilt kapitel om dem, som på sådant sätt gjort sig ryktbara bland våra ostindiefarare, går jag honom härmed stillatigande förbi.

I Kinesiska sjön blåsa tvenne ständiga vindar om året, nästan sex månader vardera. Den ena hjälper oss till Kanton, den andra därifrån. De förfärlige stormar, som här kallas taifuner, vankas, då förenämnde vindar kantra. Den som efter september kommer hit är osäker om att hinna fram det året. Vi seglade nu med en hurtig sydväst och voro till ankars vid Macao i kinesiska skären den 5 september, fingo lotsar ombord och kastade kroken i Wampo den 7 följande.

Den som behagar räkna ut, hur många gånger jorden vänder sig på sin axel från den 1 juni till den sjunde september, kan finna hur länge vi voro mellan Kap och

Kanton. Täckes man gå tillbaka till den 24 december 1769, då vi lämnade Vinga båk ur sikte, tör man gissa, att vi varit 8 månader och 1/2 hemifrån.

FORTSÄTTNING AV FJÄRDE FINSKA TAGET

KAP. VIII

Impiger extremos currit mercator ad Indos. Horat.

Wampo, européernas ankarplats, ligger ungefär halvannan svensk mil ifrå Kanton och har på sidan en liten stad utav samma namn. Vi funno här för oss skeppet Prins Gustav, till-likä med tretton andra, och efter oss kommo ännu nio stycken, så att europeiska skeppen voro inalles 24 detta året, nämligen 13 engelska, 5 holländska, 2 franska, 2 danska, och våra tvenne, utom ett portugisiskt, som låg i Macao.

Vid vår ankomst hälsade vi dessa med 8 skott och blevo besvarade av dem alla huller om buller, vilket förorsakade ett angenämt åskande hela nejden omkring.

Ett skepp i sin krutrök är bland de täckaste prospekten jag sett, synnerligen i vackert väder, då röken utvidgar sig småningom i runda, stigande virvlar och lämnar det liksom simmande i moln. Om några mänskohuvuden dansat tillika, skulle jag trott mig vara mitt i en sjöträffning, ty på knallande, skrikande och fäktande fattades här intet, alldenstund de kinesiska sampanerna, vilka hundradetals krängde kring skeppen, med bävande rop och brådska packade sig undan i risåkrarna.

Utsikten av så många stora och välbemannade skepp är rätt högvördig. Européerna, som hemma så gärna hårluggar med varann, leva här allesammans såsom landsmän och tävla om att hedra sig inbördes. Detta förtjänar en lovsång, om jag kommer ut därmed. Försökom!

KAP. IX

EN SLÄNG PÅ JESUITERNA

Till att ge någon ordentlig beskrivning på denna orten är ej i min förmåga, icke heller mitt ändamål, ty vad uträttar man med sådana försök i ett land, där man är okunnig i språket och förbuden att komma utom vissa gator? Ingenting annat än kasta några göpnar osanningar mer till den ofanteliga lögnmassan, som tillika med lerpottor och bohekistor redan blivit överbragt till Europa.

Man skriver underverk om Kina. Man gör dess inbyggare till årsbarn med jorden, och deras myckenhet räknar man endast efter stjärnornas. Konfucius, om man skall tro missionärerna, överträffar ej allena Mahomet utan även Moses och Paulus. Roms ära, Spartas dygder och Atenens vetenskaper ha flutit tillhoppa på ett ställe i det allsmäktige Peking. Deras regering är utan like,

deras lagar gudomliga, deras seder ett mönster. Salomons visdom, med ett ord, vilar allena på en rakad kinesisk hjässa.

På vad grund ha jesuiterna byggt dessa molnstoder? Jag vill icke säga på kinesernas erkännsamma kontanter, ty huru skulle smutsig egennytta verka något på deras apostoliska själar? Men på religionens ära förmodeligen. Huru mycket utvidgas ej den genom en förmodad erövring av ett så stort och makalöst kejsaredöme? Vilken avlatshandel, vilken välsignad S:t Pers penning frå det mäktiga Kina! Vem ser icke då, vad viktiga skäl de haft att utbreda sig i lovsånger över detta land?

Ingalunda vill jag undergräva trovärdigheten av deras resebeskrivningar, men jag hatar en historikus, som överhopar mig med panegyrrer, där jag väntar endast berättelser. Kanton är den märkvärdigaste plats i Kina, näst Peking. Vi skulle jag då här icke finna åtminstone några spår av dessa så mycket beprisade härligheter, om de voro sannfärdiga? Jag sluter alltså, att våra heliga jesuitiska fäder slösat deras lovsånger på Kina blott för att låta ekot av deras egna bedrifter skalla så mycket starkare kring Europa, ty mindre betydande proselyter

hade ju minskat deras ära såsom apostlar.

I anledning härutav ärnar jag egentligen ingenting beskriva härstädes, men jag tör få lov uti några, korta kapitler kasta fram en eller annan anmärkning övertingen i allmänhet, när jag gör det beskedeliga löftet att ej påtruga mina tankar androm.

Hantverkare, köpmän och en svärm mandariner äro det endaste folket, som européer i Kanton kunna åtkomma, och deras historia lönar ej mödan att skriva. Bland svenska resande har herr P. Osbeck utförligast antecknat vad som här fallit i hans väg. Alltså hänvisar jag min allvarsamme läsare till hans bok med det billiga vitsord, att sanningen fört hans penna överallt, så vida jag kan döma.

KAP. X

OM FEL I ADDERINGAR

Då resande tillägga Kina 60 millioner inbyggare, mellan 20 och 60 år allena, tänker jag de räkna två- och fyrbenta tillsammans, ty huru skulle saken annars bli begriplig? Betrakta landets egentliga vidd, och säg mig var denna ofanteliga mängden skulle härbärgeras, och om ni än kunde hyra dem rum, vad vill ni föda dem med? Hela nordra delen är ju berg och skog, och den övriga kan inte vara mer än ordinärt fruktbar, så framt ni ej påstår, att Kina blivit undantagen frå jordens allmänna dom. Männe de kunna äta stenar och trän, eller männ vaktlar och manna regnar dem i munnen såsom hände uti Mosis öken? Europa, åtminstone det mesta, är väl uppodlat, och dock likväl nödsakas en del hämta näring frå andra världsparter, antingen genom handel eller utflytt-

ningar. Skulle då Kina ensamt föda så många invånare som våra folkmyrlande europeiska stater tillsammans?

Mångfaldiga omständigheter utom dess göra saken stridig. Deras onaturliga smak för sodomitisk älskog, deras lagar, som ej förbinda mannen att besöka sin hustru mer än en gång om året, ifall han så vill, deras rättighet att utkasta sina barn, deras fruntimmers hastiga ålderdom, som antingen sätter dem ur stånd att avla efter trettionde året eller ock skrämmer männerna från dem, detta tillika med krig och uppror, som nästan städse vankas i någon av deras avlägsna provinser, talar ju högt häremot.

Man kunde väl invända här deras månggiften å ena sidan och deras sparsamma bortflyttningar å andra, men dessa skäl äga ingen tillräckelig motvikt, åtminstone icke det första. Ty man behöver allena jämföra Europas folknummer med österlänningarnas för att se huru litet polygamien befordrar släktets förökande. Männ ej Tyskland är mera befolkat än Turkiet i förhållande till ländernas vidd? När var nånsin en persianinna så avelsam som en europeiska? Nej, vill ni ha er hembygd full med raska människor, så giv var kvinna sin man, ty när vi ha

för mycket att sköta, blir det ej annat än stympade hastverk.

Vad åter det senare beträffar, så är det sant, att kinesen gärna stannar i sitt moderland; får ej heller resa därifrån, såsom utflyttningar äro strängeligen förbjudna. En europé, som behöver folk, kan inga bekomma utan emot vederhäftig borgen att bringa dem alla tillbaka igen, varpå vi ha exempel uti en engelsk kapten, från vilken hela besättningen hade förrymt. Denna visa statsreglan bör underhjälpa räkningen mycket, och jag skulle ta den för fullviktig, om jag ej ägde 80 000 undantag i Batavia, och tör hända liksom många på kusterna utav Japan, ty kineser utgöra hälften på förstnämnda ställe, och handelen har överlockat en myckenhet utav dem på det senare, till förtigande att många här såsom anorstädes omkomma på sjön.

Vad anledning kunna då våra resande haft att skapa så mycket kinesiska varelser? Jo, de fleste, gissar jag, ha sett några få rikets yppersta städer, såsom Peking, Kanton eller Nanking och därefter dömt om det övriga ungefär på detta sättet: en kvadratmil uti Nanking innehåller en million människor, hela Kina består av 100

kvadratmilar, ergo 100 millioner kineser. – Vilken flod utav siffror, och vilken lycka att det ej är annat än siffror! Ty annars stode jordklotet i fara att uppslukas på en gång. Kejsarens sjömakt räknas till 9 999 segel och det på samma grund kan jag tänka, ty hur artigt stå icke fyra nior ihop!

Jag nekar ej, man kan lätt bli bedragen, t. ex. när man först kommer till Kanton. Man hinner ej förr inom Boccatiger, än landet öppnar sig i en stor, vittfamnande rundel, full med små städer, byar och pagoder, vilka omgivas av täcka grönskande kullar och släta fruktbarande åkerfält. Älven, som leder till Kanton, omsluter i sin framfart allehanda större och mindre öar, som likna lustgårdar, och bär så till sägande en hel flytande republik uti en otalig mängd sampaner, vilka ligga rangerade i ordenteliga gator inemot staden. Detta ger mig ett högt begrepp om orten, och jag slutar därutav med skäl till en otrolig myckenhet människor. Men när jag betraktar, att Kanton är nästan hela provinsens mötesplats, dit folket strömmar från alla kanter, såsom till en allmän marknad, under européernas handelstid, så förfaller underverket. Larsmässan i Göteborg får man armbåga sig

fram i trängsel, men skall jag därutav döma om stadens folkmängd? En stor del sampaner höra till långt opp i landet, och köpmännen i Amoj, där fordom européer handlade, ha ju numera flyttat hit. Marknaden lockar svärmen tillhopa, men när skeppen tagit avsked, finner man Kantons förstad, varest annars mesta rörelsen är, nästan tom.

Orten är emellertid förträffliges väl uppodlad, och huru kan den vara annat, när man betraktar de många millioner europeiske piastrar där årligen begravas? Men lät oss inte därför skapa kineser in infinitum. Rätta talet kan jag icke nämna, tror likväl att 60 millioner bara manbart folk, utom dem som äro under 20 eller över 60 år, måtte vara ogrundat.

./.